

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Dobročinnost na základních školách

Vypracovala: Bc. Bartů Petra
Vedoucí práce: Mgr. Šebeš Marek, Ph.D.

České Budějovice 2016

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem svoji diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury. Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

Podpis

.....

.....

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych chtěla poděkovat vedoucímu diplomové práce Mgr. Marku Šebešovi, Ph. D. za cenné rady, připomínky, metodické vedení práce a za čas a trpělivost, které mi věnoval.

Také bych chtěla poděkovat paní ředitelce Mgr. Janě Kružíkové a panu řediteli Ing. Milanu Hupkovi za možnost uskutečnit výzkumnou část práce na jejich základních školách.

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá dobročinností na základních školách. V úvodu práce jsou krátce definovány základní pojmy a druhy dobročinnosti. Další kapitoly se věnují přehledu vývoje dobročinnosti v českých zemích a jednotlivým motivům, které podněcují ke konání dobročinných aktivit. V další části je pozornost zaměřena již na dobročinnost v kontextu základní školy. Nejprve jsou zde charakterizovány jednotlivé neziskové organizace zabývající se dobročinností na základních školách a jejich konkrétní činnosti a také jsou rozebrány školní dokumenty, učebnice a jiné učební materiály, které se využívají při výuce na druhém stupni základní školy.

Druhá polovina práce je věnována případové studii, ve které jsou prezentovány výsledky z provedeného výzkumu. Ve vlastním výzkumu jsou hlouběji analyzovány dvě základní školy. Cílem provedeného výzkumu je zjistit: jestli má základní škola dobročinnost zakotvenou ve školních kurikulárních dokumentech, jakým dobročinným aktivitám se školy věnují, jestli se dobročinnost vyučuje v rámci občanské výchovy apod.

Klíčová slova

dobročinnost, dárcovství, dobrovolnictví, Člověk v tísni, adopce na dálku, RVP, učebnice

ABSTRACT

This diploma work deals with the issue of charity at elementary schools. At the beginning of the writing there are briefly defined basic terms and kinds of charity. Other chapters concern with the development of charity in Czech countries and particular motives that instigate somebody to do charity. In other parts of the writing there is the charity in the school context. First there are characterized the non-profit institutions dealing with the charity at elementary schools and their specific activities and there are also analysed school documents, school textbooks and other school materials, that are used in the teaching process at the lower secondary schools.

The second part of the writing deals with a case study where the results of the research are presented. In this research there are analysed two elementary schools in more details. The aim of the research is to find out: if the charity activities are established in school's curricular documents, what charitable activities the schools do, if the charity is taught in civics classes etc.

Key words: charity, donation, elementary school, RVP, Člověk v tísni

OBSAH

1. ÚVOD	6
2. DEFINICE ZÁKLADNÍCH POJMŮ	9
3. DÁRCOVSTVÍ A DOBROVOLNICTVÍ	12
3.1. DÁRCOVSTVÍ.....	12
3.1.1. Definice pojmů.....	12
3.1.2. Historie darování.....	14
3.1.3. Motivace k darování.....	14
3.1.4. Formy dárcovství	15
3.2. DOBROVOLNICTVÍ.....	17
3.2.1. Definice dobrovolnictví a dobrovolníka	17
3.2.2. Historie dobrovolnictví u nás a ve světě	19
3.2.3. Typy dobrovolnictví.....	20
3.2.4. Motivace k dobrovolnictví	23
3.2.5. Oblasti dobrovolnické činnosti	24
4. HISTORIE DOBROČINNOSTI V ČR	27
5. VNÍMÁNÍ DOBROČINNOSTI V ČESKÉ REPUBLICE	29
6. NEZISKOVÉ ORGANIZACE V ČR VĚNUJÍCÍ SE DOBROČINNOSTI NA ZŠ	33
7. 1. Činnost neziskových organizací obecně	33
7.2. Neziskové organizace vs. základní školy	35
6. DOBROČINNOST V KURIKULÁRNÍCH DOKUMENTECH ZŠ	38
7. DOBROČINNOST V UČEBNÍCÍCH PŘEDMĚTU VÝCHOVA K OBČANSTVÍ	43
8. OSTATNÍ VÝUKOVÉ MATERIÁLY S TÉMATEM DOBROČINNOST	59
9. PŘÍPADOVÁ STUDIE	66
9.1. Metodologie vlastního výzkumu.....	69
10. ZŠ A MŠ KNĚŽICE	71
11. ZŠ HOŘEPNÍK	78
12. ZÁVĚR	85
13. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	87
14. PŘÍLOHY	94

1. ÚVOD

Téma mé diplomové práce „Dobročinnost na základních školách“ jsem si zvolila z několika důvodů, ať již čistě osobních nebo v konfrontaci s podobou dnešní společnosti a vývojem ekonomické, politické, sociální aj. situace na planetě Zemi.

Jedním z hlavních důvodů, co mě přimělo zvolit si toto téma, byla neustálá rodinná debata na téma, zdali je potřeba lidem pomáhat, ať již finančně či jinou formou, nebo se má každý v 21. století umět postarat sám o sebe, jak nejlépe umí a zbytečně svými problémy nezatěžovat ostatní. Jelikož já jsem zastáncem pomoci těm, co to potřebují, ovšem ani já nemám představu o tom, jak takové lidi charakterizovat a jak efektivně jim pomoci, rozhodla jsem se proniknout hlouběji do tématu.

Druhým důvodem pro zpracování dobročinnosti byly mé zkušenosti s alespoň minimální formou dobrovolnictví. Již od základní školy jsem se podílela na tvorbě volnočasového programu pro děti v rámci DDM Jihlava, a to nejen ve formě jednodenních akcí, ale také jsem absolvovala i vícedenní tábory, ať již příměstské nebo letní. Vždy mě tato činnost naplňovala pěkným pocitem, že mohu rozdávat radost a předávat určité znalosti a dovednosti. Největší odměnou mi pak bylo vidět spokojené děti, které si odnesly nové zážitky. Zúčastnila jsem se i jako dobrovolník finanční sbírky Bílá pastelka, kdy jsme ještě se spolužáky ze střední školy chodili po městě a snažili se vybrat co nejvíce finančních prostředků na podporu nevidomých. A protože mám i své vlastní zkušenosti, myslím, že můj pohled v této oblasti nebude pouze jednostranný.

Třetí důvod pro toto téma vznikl na mých pedagogických praxích na základních školách, ať již v Jihlavě a okolí či v samotných Českých Budějovicích. Mnoho škol se dle mých zkušeností zapojuje do více či méně známých dobročinných projektů, ať již na mezinárodní, celostátní či oblastní úrovni. Mezi asi nejvíce frekventované projekty patří adopce na dálku, na oblastní úrovni jsou to kulturní vystoupení v nemocnicích či domovech seniorů. Větší část těchto činností ale probíhá mimo výuku, což je dle mého názoru velká škoda, protože samotná občanská výchova poskytuje dostatečný prostor rozvíjet u dětí zájem o druhé, snahu nezištně pomáhat atd. A jelikož mojí druhou aprobací je zeměpis, dá se při tomto tématu krásně využít mezipředmětové vazby, a to v každém ročníku základní školy.

Samotná diplomová práce je rozdělena na dvě hlavní části. První část práce se zabývá dobročinností v obecné rovině: objasňuje základní pojmy, druhy dobročinnosti a motivy dobročinnosti. V této části jsou zpracovány i konkrétní informace týkající se

dobročinnosti ve spojení se základní školou (organizace věnující se dobročinnosti na základních školách, analýza Rámcového vzdělávacího programu a jednotlivých učebnic občanské výchovy pro základní školy).

Druhá část diplomové práce je věnována případové studii, kdy je provedena analýza dobročinnosti na dvou základních školách. Analýza obsahuje: rozhovor s řediteli škol, rozhovor, popř. dotazník pro učitele občanské výchovy a detailní rozbor ŠVP (Školního vzdělávacího programu). V rámci případové studie je mým cílem zjistit: Jaké jsou hlavní důvody zapojení školy do dobročinných aktivit? Může škola ovlivnit vnímání dobročinnosti u žáků? Můžeme u žáků, kteří se aktivně zapojují do dobročinnosti, pozorovat nějaké osobní uspokojení? Lze vůbec v rámci ŠVP věnovat dostatečný prostor pro organizování dobročinnosti?

Diplomová práce má dva úhly pohledu. Zabývá se dobročinností na obecné úrovni (definování základních termínů, analýza jednotlivých organizací zabývajících se dobročinností ve spojitosti se základními školami, konkrétní spolupráce základních škol s dobročinnými organizacemi atd.), ale také již konkrétním pojetím dobročinnosti na druhém stupni základních škol (analýza Rámcového vzdělávacího programu, analýza Školního vzdělávacího programu, rozhovor s učiteli občanské výchovy, analýza učebnic občanské výchovy aj.). Analýzu dobročinnosti na druhém stupni základních škol jsem zvolila záměrně, neboť studuji učitelství pro 2. stupeň základních škol a toto téma je mi osobně mnohem bližší. Sama jsem se osobně setkala ve výuce občanské výchovy s tématem dobročinnosti při mé praxi, kdy jsem měla náslechovou hodinu. Také díky svému působení na základní škole jako učitelka druhého stupně mám snazší přístup k různým výukovým materiálům, oficiálním dokumentům a samotným žákům, což mi umožnilo zrealizovat i rozhovor se žákyněmi, které se na dobročinné akci podílely. Posledním důvodem, který vedl k mému rozhodnutí ohledně zaměření se pouze na druhý stupeň, byla jakási moje domněnka, že učitelé i žáci z druhého stupně se mohou tématu dobročinnosti věnovat mnohem více v konkrétnější podobě, neboť jsou již na tuto problematiku více kognitivně i emocionálně připravení.

Pro vypracování této diplomové práce budou použity relevantní odborné zdroje, ať již v knižní podobě či v online formě, legislativní dokumenty, veřejně přístupné dokumenty jednotlivých základních škol a učebnice občanské výchovy s platnou doložkou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. V případové studii bude využito více forem kvalitativního výzkumu. Základními metodami využitými k realizaci výzkumu budou: řízený rozhovor s řediteli škol, rozhovor nebo dotazníkového šetření s učiteli občanské

výchovy a analýza Školního vzdělávacího programu (ŠVP). Dále se při návštěvě školy budu zajímat o výroční zprávy týkající se činnosti školy.

Výsledky zjištěné v případové studii mohou posloužit ostatním pedagogům, studentům, ale i široké veřejnosti. Analýza učebnic pro základní školy může učitelům napomoci při přípravě na výuku. Také informace o jednotlivých organizacích věnujících se dobročinnosti na základních školách mohou mnohým učitelům usnadnit práci, ať již při samotné přípravě na výuku nebo při plánování konkrétních dobročinných aktivit pro třídu či celou školu. Výsledky zjištěné při výzkumu na jednotlivých základních školách mohou mnohé inspirovat k zapojení do podobných dobročinných činností. Zjištěné výsledky na jednotlivých školách mohou pomoci veřejnosti pochopit vlastní chod školy a objasnit důvody, proč se školy do jednotlivých aktivit zapojují a zdali má tato dobročinná činnost nějaký významnější společenský dopad jak pro žáky, tak pro učitele i samotnou veřejnost v dané obci či dokonce státě či ve světě.

2. DEFINICE ZÁKLADNÍCH POJMŮ

V úvodní kapitole se budu věnovat definici základních pojmů, které úzce souvisejí s tématem dobročinnosti. Během vyhledávání základních informací k tématu jsem se setkala s těmito základními pojmy: *altruismus*, *egoismus*, *filantropie*, *dobročinnost a její formy* – (*dobrovolnictví*, *dárcovství*). Tyto pojmy je potřeba na začátku práce objasnit, aby následně došlo ke správnému pochopení studované problematiky.

Samotná terminologie v oblasti dobročinnosti není stále ještě jednotná a chápání jednotlivých pojmů se překrývá. Níže uvedené definice charakterizují chápání jednotlivých pojmů v našich zeměpisných šířkách tak, jak je uváděno v odborné literatuře.

1) Filantropie

Slovo filantropie pochází z řeckého pojmu *philantropos* = láska k člověku. V samotné řečtině je slovo filantropie složenina dvou slov: *philein* (láska, milovat) a *antropos* (člověk). Význam pojmu filantropie se v odborné literatuře uvádí také jako konání něčeho dobrého, co pomáhá jinému člověku. Tento výklad bychom mohli označit i jako jistou formu dobročinnosti. V dnešní době se již tento pojem používá velmi zřídka, jediná oblast, kde se ještě pojem filantropie udržel, je firemní filantropie. Mnozí odborníci považují současnou dobu za „zlatý věk filantropie“, neboť bohatí podnikatelé používají svůj majetek ke sponzorování určité oblasti, která má posloužit ke zvyšování jejich společenského postavení. Toto ale nemůžeme označit jako filantropii, neboť zde je nadřazeno nad vše blaho podnikatele a ne pomoc potřebným. Velká část jak odborné, tak laické veřejnosti pojem filantropie nahradila dobročinností. (Doležalová, 2008)

2) Altruismus

Pojem altruismus byl poprvé použit zakladatelem sociologie Augustem Comtem, který napsal: *vivre pour autrui*, což v překladu znamená žít pro druhé. Samotný výraz pochází z francouzského *altruisme* (z latiny *alter* = jiný, druhý). (Doležalová, 2008)

Altruismus je „*forma myšlení, citění a jednání vedená nezištností a láskou k bližnímu, přičemž vlastní zájmy mohou výrazně ustupovat do pozadí.*“ (Jandourek, 2001:20)

V posledních letech se mezi odbornou veřejností vedou diskuse, zdali je člověk vůbec schopen altruistického chování (chování, kdy nic za své skutky nedostává). Podle

Friče altruista jedná bez nároku na odměnu, ale neznamená to, že by ze svého jednání neměl určité výhody (např. prestiž, dobrý pocit z vykonaného skutku...). Někteří autoři na to konto poznamenávají, že čistý altruismus neexistuje, jelikož za své skutky vždy něco získá.

Dle Friče existuje několik druhů altruismu:

Reciproční altruismus: v pozadí tohoto altruismu stojí očekávání, že bude jednou oplacen. Oplátka může proběhnout stejnou mírou altruismu ze strany jiných, popřípadě odměnou ze strany společnosti.

Normativní altruismus: v rámci tohoto druhu altruismu je důležitá kombinace dvou faktorů – morálního imperativu (vědomí morální povinnosti) a sociálního tlaku (vědomí, že porušení norem dobročinnosti bude společností potrestáno).

Emocionální altruismus: stojí na citu člověka, který soucítí se strádajícími a nezdráhá se pomoci bližnímu svému. Výsledkem emocionálního altruismu je emoční zisk (pocit úlevy, pocit radosti...).

Křesťanský altruismus: vychází z předešlých druhů altruismu. Pro křesťanský altruismus je charakteristické soucítění s trpícím a milosrdenství. Každý dobročinný skutek (ať již malý nebo velký) bude vždy Bohem odměněn.

Pravý altruismus: Konání pravého altruismu je zproštěno egoismu. Proto, aby byl altruismus pravý, je nutné obětovat vlastní prospěch, dobročinnou činnost vykonávat s určitou námahou a větší či menší obětí z naší strany. Z tohoto důvodu nemůžeme žádný druh označit za pravý altruismus (nejvíce se blíží emocionální altruismus). (Frič, 2001)

Altruismus bývá také označován jako protiklad k egoismu. (Doležalová, 2008)

3) Egoismus

Slovo egoismus znamená „*vypočítavý postoj člověka, který myslí jen na sebe a nedbá o zájmy druhých.*“ (Durozoi, 1994: 66)

4) Dobročinnost

Termín dobročinnost by se dal považovat za synonymum již zmiňované filantropie. Dobročinnost můžeme označit jako občanskou ctnost, která má hluboké historické kořeny a v západním světě se udržela až dodnes.

Nejpřímější definici dobročinnosti uvádí Barát a kol. (2000): „*dobročinnost je všeobecný pojem, který označuje různé aktivity motivované láskou k bližnímu a snahou pomoci člověku, lidstvu, světu – zkrátka konání dobra.*“

Dobročinnost má dvě formy: dárcovství a dobrovolnictví, kterým bude pozornost věnována v následující kapitole. (Tošner, Sozanská, 2002)

3. DÁRCOVSTVÍ A DOBROVOLNICTVÍ

Dobročinnost má dvě základní podoby: dárcovství a dobrovolnictví. (Tošner, Sozanská, 2002). V této kapitole budou charakterizovány obě tyto formy dobročinnosti.

3.1. DÁRCOVSTVÍ

3.1.1. DEFINICE POJMŮ

Pojem dárcovství je v naší společnosti hojně používán. Ne všichni však tomuto pojmu rozumí tak, jak by měli. Mnoho lidí si s pojmem dárcovství spojuje především dárce krve nebo kostní dřeně. Někteří vnímají tento termín pouze jako poskytování finančních prostředků potřebných občanům nebo různým neziskovým organizacím. Obě tyto představy jsou správné, ale je nutné je vnímat dohromady. Dárcovstvím totiž rozumíme poskytování finančních a hmotných (popřípadě nehmotných) darů jak jednotlivcům, tak neziskovým organizacím, které dary předají tam, kde jich je třeba. (Dlouhá, Ježková, Čaha, 2001) Darování je vnímáno jako běžná životní situace, ale také je právní úkon, který se řídí platným občanským zákoníkem. (Hubinková, 2008) Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. stanovuje práva i povinnosti dárce i obdarovaného. Například: obdarovaný má právo znát všechny informace o získaném daru (vady, specifika atd.). Obdarovaný má také právo na vrácení daru, ale i dárce se může domáhat návratu daru. Jestliže dárce za svůj dar získá určitou protihodnotu (většinou jde o propagaci firmy nebo výrobku), nejedná se už o darování, ale o sponzorování. (Dlouhá, Ježková, Čaha, 2001) Pro lepší představu o rozdílnosti darování a sponzorování přikládám tabulku.

Tabulka č. 1 - Rozlišení dárcovství a sponzorování (reklamy) (Volkava, 2007:8)

dárcovství - dary	sponzorování - sponzorské příspěvky (reklama)
<p>dvoustranný vztah s jednostranným plněním</p> <p>bezúplatné nabytí finančních prostředků, movitých věcí, nemovitých věcí nebo jiného majetkového prospěchu</p> <p>dary poskytnuty dobrovolně na veřejně prospěšné účely</p> <p>bez protiplnění, protihodnoty, protislužby od obdarovaného</p> <p>ze zisku (firmy, podnikatele), z příjmu fyzické osoby veřejná podpora daňovými úlevami</p>	<p>dvoustranný vztah s oboustranným plněním</p> <p>sponzorováním si sponzor zajišťuje odbyt produkce, zviditelnění mezi konkurencí, tvorbu image, zvyšuje prestiž a „dobré jméno“ mezi veřejností (potenciálními zákazníky)</p> <p>sponzoring je považován za nástroj komunikace firmy s veřejností - potenciálními zákazníky</p> <p>možno odlišit sponzorování a reklamu (viz zákon o televizním a rozhlasovém vysílání) - reklama je forma prezentace produkce podniku, sponzor požaduje od neziskové organizace za úplatu protiplnění, protislužbu ve formě propagace či reklamy firmy nebo produkce</p>

Při uskutečňování této formy dobročinnosti jsou vždy dva aktéři: dárcce a obdarovaný. Dárcce je osoba, která dává dar druhému člověku (obdarovávanému). Dárcce prostřednictvím daru uspokojuje své potřeby a sleduje vlastní cíle. Dárce nemusí být pouze soukromá osoba, ale mohou jím být i podniky, nadace a nadační fondy. Obdarovaný je člověk (popřípadě skupina lidí), který obdrží dar od dárcce a tento dar akceptuje. Tyto dvě osoby/skupiny/instituce spojuje dar. Pod pojmem dar rozumíme něco

cenného (nemusí se ovšem jednat pouze o finanční hodnotu), co obdarovaný obdržel od dárce. (Svoboda, 2010)

Ve všech společnostech (vyspělých i primitivních) lidé dary dávají i dostávají. Jednotlivé dary můžeme rozdělit do dvou velkých skupin podle hledisek. První skupinu darů určujeme *podle toho, komu je dar dáván*. Dar může být dán Bohu, jedinci, skupině, ale i celé společnosti. Druhá velká skupina vymezující dělení darů je *dle povahy daru*. Toto hledisko vymezuje dary hmotné a nehmotné (těž finanční a nefinanční), vhodné a nevhodné, drahé a levné, chtěné a nechtěné, přijaté a odmítnuté atd. Dále můžeme dary dělit podle toho, jaký mají účel. Do této skupiny můžeme zařadit dary jako platbu (dar představuje určité odčinění za poskytnuté služby), rituální dary (dary, které se dávají při určitých příležitostech např. Vánoce, obchodní jednání), spontánní a symbolické dary (dary, které vyjadřují důležitost mezilidského vztahu). (Hubinková, 2008)

3.1.2. HISTORIE DAROVÁNÍ

S pojmem dárcovství se setkáváme již od dob starověkých států (Egypt, Řecko, Řím). V těchto dobách bylo hlavním motivem k darování náboženství. Ale již ve starověkém Řecku bylo vnímáno darování jako určitá ctnost. Ve starověkém Římě často vysoce postavení lidé podporovali umělce, vědce a filosofy, čímž se stali jakýmsi mecenáši. (Pojem mecenáš se užívá dodnes jako označení člověka, který podporuje vědu a umění.)

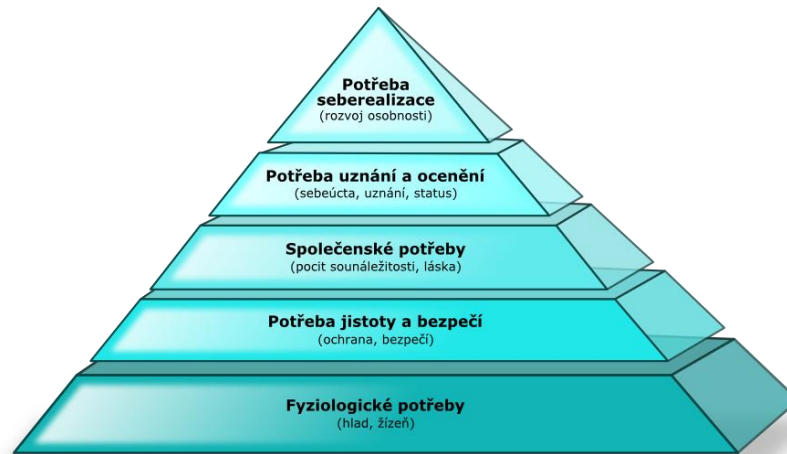
Se vznikem monoteistických náboženství dochází k rozvoji dárcovství zaměřeného na rodinu a bližní. Každé náboženství (křesťanství, judaismus i islám) káže předávat lásku boží a milovat bližního svého. Hlavní formou darování bylo v období středověku darování peněz církvi, která peníze dále využila na pomoc pro chudé, opravy kostela, stavby špitálů apod. Na začátku novověku došlo k rozmachu individuálního dárcovství, kdy člověk za své peníze postavil například nemocnici, školu, kolej apod. Ovšem toto individuální dárcovství netrvalo dlouho, jelikož se vznikem moderních států přejímá hlavní úlohu v dobročinnosti stát.

V dnešním globalizovaném světě je dárcovství za pomoci neziskových organizací umožněno každému, kdo o darování má zájem. (Hrouzková, 2013)

3.1.3. MOTIVACE K DAROVÁNÍ

Dnes opravdu může darovat každý, ale co je hlavní motivací? Darováním člověk uspokojuje své psychické a sociální potřeby. Vše vychází z pyramidy potřeb dle Maslowova. Nejprve musí mít člověk uspokojeny všechny fyziologické potřeby a následně

se věnuje uspokojení ostatních potřeb. Darování můžeme zařadit jak do oblasti seberealizace, potřeby uznání a ocenění (např. sponzoring), ale i do společenských potřeb. Z Maslowovy pyramidy potřeb vyplývá, že pakliže je jedinec uspokojován v základních potřebách, může dosahovat vyšších stupňů motivace a její realizace.

Obrázek č. 1 Maslowova pyramida potřeb Zdroj: <http://halek.info/www/prezentace/> 1

Při analýze jednotlivých činitelů motivace je důležité vzít v úvahu každého člověka jako individualitu. Každý člověk má své potřeby, zájmy, hodnoty a všechny tyto složky u něj byly podchyceny v rámci výchovy a socializace. Proto je každý člověk motivován jiným způsobem. Vždy si musíme povšimnout, do jaké míry člověk dárek chce dát a do jaké míry ho dát musí. Samotné druhy motivace dělíme do tří skupin:

a) konvenční motivování na základě morálních imperativů

- motivace pochází z užší i širší rodiny, náboženského přesvědčení...

b) reciproční motivace

- motivace vychází z faktu, že darováním plynou určité výhody i pro dárce

c) vyhraněné motivační pohnutky nejsou přesně definovány

- motivace není přesně vymezena, ale lidé jsou si vědomi, že darováním plní určitou morální hodnotu (Hubinková, 2008)

3.1.4. FORMY DÁRCOVSTVÍ

Formy dárcovství dělíme na individuální a firemní.

Firemní dárcovství můžeme dále rozdělit na reaktivní přístup a proaktivní přístup firmy. Firmy, které jednají reaktivně, jsou v dárcovství pasivní a vyčkávají, až je někdo o podporu požádá. Když dojde k požadavku, firma se pak rozhodne, zdali bude dárce, či nikoliv. Firmy, které jsou proaktivní, mají vypracované dárcovské strategie, podle kterých

při darování postupují. V jednotlivých strategiích bývá charakterizováno, jaké oblasti firma bude podporovat, jakým způsobem a za jakých podmínek. (Hloušek, Hloušková, 2011)

Nejčastěji využívanou formou firemního dárcovství je přímá podpora prostřednictvím peněžního či věcného daru. Tato podpora bývá realizována jednorázově, opakovaně nebo i pravidelně. Další možností firem je uspořádat sbírku mezi zaměstnanci. Další často využívanou peněžní pomocí je zorganizování charitativní aukce, výstavy, koncertu apod. Firmy nemusí využívat pouze finanční možnosti darování. Mnohé firmy nabízejí například různá školení, vzdělávací akce, odbornou pomoc aj. (Bartošová, 2006)

Individuální dárcovství se týká pouze jednotlivců, popřípadě menších neorganizovaných skupin. I při individuálním dárcovství existují dva vstupní modely. Jedinec se může sám rozhodnout, kterého člověka, organizaci aj. podpoří a jakým způsobem. Nebo samotní příjemci darů mohou potencionální dárce oslovit s nabídkou. K oslovení se využívá několik možností: neosobní korespondence, osobní korespondence, telefonický kontakt nebo přímo osobní oslovení. (Machálek, Nerstová, 2011)

Mezi nejčastější formy individuálního dárcovství patří: veřejné sbírky, prodej předmětů, benefiční akce, DMS, dobročinné aukce a závěť.

Veřejné sbírky mohou mít různou podobu a jejich pořádání je upraveno zákonem č. 117/2001 Sb. o veřejných sbírkách. Ve zmíněném zákoně je veřejná sbírka definována takto: „*Veřejnou sbírkou je získávání a shromažďování dobrovolných peněžitých příspěvků od předem neurčeného okruhu přispěvatelů pro předem stanovený veřejně prospěšný účel, zejména humanitární nebo charitativní, rozvoj vzdělání, tělovýchovy nebo sportu, nebo ochrana kulturních památek, tradic nebo životního prostředí.*“ (Zákon č. 117/2001 Sb, § 1 odst. 1.)

Jedna z nejhojněji využívaných dárcovských forem je prodej předmětů. Jedná se o prodej vlastních výrobků (například výrobky vyrobené v chráněné dílně), prodej zakoupených předmětů nebo prodej předmětů získaných jako dar. Prodej předmětů může být organizován několika způsoby. Jde o prodej na ulici, kdy dobrovolníci oslovují kolemjdoucí. Dále mohou být předměty prodávány na různých charitativních akcích nebo také přes internet. (Boukal, 2013)

Mezi nejoblíbenější formy individuálního dárcovství patří v poslední době DMS neboli dárcovské textové zprávy (dárcovské SMS). Nejvíce využívána bývá tato forma pomoci při přírodních katastrofách. Lidé mohou přispět ale i na projekty v oblasti zdraví, sociálních služeb, rozvojové pomoci, ekologii, kultuře apod. (Fórum dárců, 2016)

Další možností získání darů je uspořádání benefiční akce. Nejčastější formou benefiční akce je koncert, sportovní utkání, ples apod. Dárci při této formě přispívají zakoupením vstupenek, popřípadě zakoupením lístků na tombolu. (Machálek, Nerstová, 2011) Velmi často součástí benefiční akce bývá dobročinná aukce, kde se v dražbě nabízejí předměty a získaná částka jde dále na dobročinné účely. Dobročinná aukce se může ale také konat jako samostatná akce. (Boukal, 2013)

Zvláštní formou dárcovství je využití závěti. Člověk ještě za svého života odkáže své finance, majetek aj. na dobročinné účely a vše nechá zapsat do závěti. Tento druh dárcovství u nás není ale příliš rozšířen. (Boukal, 2013)

3.2. DOBROVOLNICTVÍ

3.2.1. DEFINICE DOBROVOLNICTVÍ A DOBROVOLNÍKA

Pod pojmem dobrovolnictví běžně rozumíme činnost, kterou jednatel vykonává svobodně ze svého vlastního rozhodnutí za cílem pomoci druhým. (Šormová, Klégrová, 2006)

Samotných definic vzniklo jenom během posledních asi padesáti let několik. Jednou z prvních novodobých definic byla definice D. Sillse, který dobrovolnictví vnímal jako svobodné chování, které není motivováno žádnou materiální odměnou. J. Kearney charakterizuje dobrovolnictví těmito šesti znaky:

- „1) *Dobrovolnictví je všeobecné (každý se může stát dobrovolníkem).*
 - 2) *Dobrovolnictví je aktem svobodné vůle.*
 - 3) *Dobrovolnictví je dvoucestný proces (není pouhou náhradou za placenou práci).*
 - 4) *Dobrovolnictví je osobním přínosem (není pouhou náhradou za placenou práci).*
 - 5) *Dobrovolnictví posiluje sebevědomí aktérů.*
 - 6) *Dobrovolnictví přináší ekonomický, sociální a kulturní prospěch celé společnosti.“*
- (Mlčák, Zášková, 2013)

Mezinárodní organizace práce (ILO), která spadá pod OSN, ve svém manuálu k dobrovolnické práci definuje dobrovolnictví takto: „*Dobrovolnictví je neplacená, nepovinná práce, v čase, který jednotlivci bez nároku na plat věnují aktivitám vykonávaným pro ostatní lidi mimo jejich vlastní domácnost a to buď prostřednictvím organizace, nebo přímo.*“ (ILO 2011:13)

Samotných definic je tedy velmi mnoho, za zásadní považují, že v rámci dobrovolnictví jsou vykonávány aktivity svobodně z vlastní vůle bez nároku na odměnu a s cílem pomoci ostatním.

Dobrovolnictví můžeme analyzovat na třech různých úrovních. První úroveň je tzv. *občanská výpomoc* (popř. sousedská výpomoc). Tento druh dobrovolnictví probíhá v rámci rodiny, příbuzenstva, popřípadě sousedů. Druhou úrovní je *dobrovolnictví vzájemně prospěšné*. Tato forma dobrovolnictví probíhá v rámci určité komunity (obec, fara, sportovní klub, kulturní sdružení...). Hranice mezi oběma formami není ostře vymezená a základním znakem je spontánnost a nenárokování finanční odměny. Mnoho lidí, kteří jsou dobrovolníky v těchto dvou typech dobrovolnictví, se za dobrovolníky nepovažují a nechtějí ani tímto termínem být označováni. Třetím druhem dobrovolnictví je *veřejně prospěšné dobrovolnictví*. Tato forma je již organizovaná neziskovými organizacemi, dobrovolnickými centry apod.

Všechny tyto tři formy dobrovolnictví se dost často prolínají, a nelze proto stanovit mezi nimi jasnou hranici.

Dobrovolníkem označujeme člověka, který poskytuje svůj čas, energii, vědomosti a dovednosti ve prospěch ostatních či společnosti. Aby mohl být člověk označen dobrovolníkem, je nutné tuto činnost konat bez nároku na finanční odměnu. (Tošner, Sozanská, 2002)

„Dobrovolník je člověk, který si dostatečně věří v tom, že může sám změnit věci, se kterými není spokojen. Je to člověk, který se odhodlá udělat ten jednoduchý, ale důležitý krok k tomu, aby se sám zapojil do činnosti, která je třeba nedostatečně zajišťována státními institucemi. Někdo, kdo neváhá obětovat část svého volného času pro vyplnění prázdného času druhých (např. dětí či nemocných) anebo zajištění aktivity, kterou by jinak neměl kdo organizovat (např. vysázet pár stromů).“ (Šormová, Klégrová, 2006:11)

Kdo je dobrovolník, definuje i česká legislativa v zákoně č. 198/2002 Sb. o dobrovolnické službě. Dobrovolníkem může být fyzická osoba starší 15 let, pakliže se dobrovolnická služba koná na území České republiky. Dobrovolník musí být starší 18 let, pakliže jde o dobrovolnickou službu vykonávanou v zahraničí. Dobrovolníkem je člověk, který se na základě svých vlastností, znalostí a dovedností svobodně rozhodne k poskytování dobrovolnické služby.

Důležité je: *„Dobrovolnictví není obět, ale přirozený projev občanské zralosti. Přináší konkrétní pomoc tomu, kdo ji potřebuje, ale zároveň poskytuje dobrovolníkovi*

pocit smysluplnosti, je zdrojem nových zkušeností a dovedností a obohacením v mezilidských vztazích.“ (Tošner, Sozanská, 2006:18)

3.2.2.HISTORIE DOBROVOLNICTVÍ U NÁS A VE SVĚTĚ

Dobrovolnictví najdeme ve společnosti již od nepaměti. I ty nejstarší kultury (egyptská, indická, čínská, mezopotamská, řecká či římská...) pomáhaly slabším, nemocným apod. První doklady o jisté formě solidarity nacházíme ve starověkém Řecku. Ve starověkém Římě dobrovolníci pečovali například o výživu dětí z chudých rodin nebo se starali o sirotky. V době středověku a s rozvojem církví velkou část dobrovolnické práce přejímají jednotlivé církve a mnišské řády. Všem věřícím bylo a dodnes je vštěpováno, že dobrovolná pomoc je mravní povinností každého věřícího člověka. Na začátku novověku vznikají špitály, které fungují jenom z práce dobrovolníků, jež se starají o nemocné a staré. Na přelomu 18. a 19. století vznikají pod záštitou církve mnohé náboženské a charitativní společnosti (např. církevní organizace pro mládež YMCA/YWCA, Společenství misionářek lásky apod.), které působí napříč celým světem. (Haumerová, 2007)

I pro naši zemi platí, že prvotní rozvoj dobrovolnictví je zakořeněn v každém z nás a už odjakživa si lidé vzájemně pomáhali. Ve středověku tuto roli částečně převzala církev a následně různé dobrovolnické spolky a sdružení. Mnoho dobrovolnických společností existovalo v našich zemích již před národním obrozením. Šlo o spolky německé, židovské, ale i české, které se věnovaly dobrovolné spolupráci a pomoci potřebným. Největší rozvoj dobrovolnictví u nás byl zaznamenán v 19. století, kdy vzniklo mnoho vlasteneckých spolků (např. Sokol, Mánes, Hlávková nadace aj.). Hlavním cílem těchto spolků bylo podporovat národní umění, kulturu, vzdělání a rozvoj vědy.

Po první světové válce, a vzniku Československa, se dobrovolnictví rozvíjelo na všech úrovních (soukromé, obecní, náboženské, národnostní...). Vývoj byl ale přerušen s obsazením našeho území německými vojsky a ani po druhé světové válce se nepodařilo navázat na kvalitní základy z předválečného období. Za komunistické nadvlády byla veškerá dobrovolnická práce přerušena nebo převedena pod důkladnou kontrolu státu. Od roku 1951 byly i samotné církve nuceny ukončit svoji veškerou charitativní činnost.

Rozvoj dobrovolnických aktivit nastal až po pádu komunistické nadvlády, tedy po roce 1989. V roce 1990 byl Federálním shromážděním schválen zákon č. 83/1190 Sb. o sdružování občanů a zákon č. 308/91 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností. V dalších letech byly schváleny: zákon č. 248/95 Sb., o obecně prospěšných společnostech a zákon č. 227/97 Sb. o nadacích a nadačních fondech.

Přestože je počátek devadesátých let označován jako období hledání vlastní identity, Češi se po vyzkoušení tržního hospodářství, konzumního stylu života a obdobných „novinek“ vrátili ke svým dobrovolnickým kořenům a začali řešit, jak pomáhat ve společnosti těm, co jsou slabí nebo nějak znevýhodnění. Mnoho lidí se vydalo na svoji profesionální dráhu v oblasti charitativní práce, jiní se naopak dobrovolnictví začali věnovat ve svém volném čase.

Po roce 1990 byly obnoveny spolky a sdružení, jež byly zakázány minulým režimem (Sokol, Junák, YMCA...). V tomto období ale zaznamenal velký růst neziskový sektor, kdy po roce 1990 vzniklo tisíce neziskových organizací, které byly odkázány na pomoc dobrovolníků a dodnes tvoří dobrovolníci jejich základní pilíř.

Přestože má dobrovolnictví v naší společnosti hluboké kořeny, dodnes zůstává dobrovolnictví velmi opomíjeno a na okraji zájmu společnosti. Hlavním cílem všech je zvýšit publicitu této oblasti a obeznámit společnost o přínosech dobrovolnické práce nejenom pro ty, co ji přijímají, ale i pro samotné dobrovolníky. (Tošner, Sozanská, 2006)

V závěru této podkapitoly je potřeba zmínit právní úpravu dobrovolnické činnosti u nás. Až do roku 2000 nebylo dobrovolnictví zakotveno v žádném právním dokumentu ČR. Situace se začala vyvíjet až po roce 2000, kdy nejdůležitějším zákonem, který byl schválen, je zákon č. 198/2002 Sb. o dobrovolnické službě. Zákon vstoupil v platnost 1. ledna 2003 a hlavním cílem bylo stanovit základní právní vymezení dobrovolnické činnosti a nastavení konkrétních standardů pro neziskové organizace. Tento zákon nezahrnoval veškeré oblasti dobrovolnické práce a spíše než ulehčení práce samotných dobrovolníků a neziskových organizací, jim práci komplikoval. Z tohoto důvodu byl zpracován nový zákon, zákon č. 86/2014 Sb., který vešel v platnost 5. června 2014. (Ministerstvo vnitra ČR, 2015)

3.2.3. TYPY DOBROVOLNICTVÍ

Dobrovolnictví můžeme rozdělit z několika hledisek:

1) Z hlediska historického vývoje

V rámci tohoto dělení vznikají dva modely vývoje dobrovolnické činnosti. Prvním a starším modelem je *evropský model = komunitní*. Základem tohoto modelu je, že vzniká spontánně na základě zájmu jednotlivých dobrovolníků. Velmi často tyto dobrovolníky a jejich činnost zastřešuje církev nebo jiná organizace, která ale s její působností nemá žádné bližší pouto. Z některých takto vzniklých komunit se v průběhu času stanou profesionální

charitativní organizace. Vždy ale zůstává základním kamenem dobrovolné seskupení a přátelské vztahy.

Druhým modelem je *model americký*. Tento model je mnohem mladší než evropský model a bývá také označován za model *manažerský*. Základem amerického modelu je profesionálnost. Nejprve vznikají profesionální charitativní centra, která dále pak vyhledávají jednotlivé dobrovolníky a nabízejí jim možnost spolupráce. Základem tohoto modelu jsou profesionální pracovníci v čele společnosti, kteří mají odpovídající vzdělání, dostatek sociálního a emočního cítění pro výkon této náročné práce.

V České republice se využívají oba dva tyto modely. První model (evropský) převládá ve společenství lidí, které k sobě poutá určité pouto a stejný cíl. Tento typ organizace bývá nejčastěji pod záštitou církve nebo náboženských společností. Americký model je charakteristický spíše pro větší města, kde je dostatečná poptávka po práci dobrovolníků, ale také dostatečná nabídka samotné dobrovolnické činnosti. (Tošner, Sozanská, 2006)

2) Z hlediska cesty, kterou se ubírá

Prvním typem je dobrovolnictví vzniklé *zezdola nahoru*. Pro vznik takového dobrovolnictví je nutné založení neformální skupinou, která se pustí do konkrétní činnosti a vyvíjí se dále, až se z ní stane registrovaná nezisková organizace. Velkým přínosem tohoto typu dobrovolnictví je počáteční nadšení všech zainteresovaných osob a jejich odhodlání k této činnosti. Problém může ovšem nastat při následném profesionálním řízení celé organizace, neboť ne vždy se najde ve skupině zakládajících členů schopný manažer.

Druhým typem dobrovolnictví je dobrovolnictví působící *zvenčí dovnitř*. Tento typ dobrovolnictví se od předešlého liší tím, že již bylo zřízeno jako strukturovaná organizace i s profesionálními zaměstnanci na všech důležitých pozicích. Typické pro tento typ dobrovolnictví je, že organizace je zřízena a nějaký čas funguje bez potřeby dobrovolníků a až po delším čase jsou do organizace také zapojeni dobrovolníci. Pozitivním na tomto typu dobrovolnické činnosti je, že je zajištěna organizační podoba společnosti a též profesionální řízení. Problém může ale nastat při zapojování dobrovolníků zvenčí, neboť to přináší nové starosti a také obavy (spolehlivost dobrovolníků, dostatek práce pro všechny aj.). (Břízová, 2016)

3) Z hlediska míry využití dobrovolníků

V tomto členění najdeme tři typy dobrovolnické činnosti.

Prvním typem je, že *organizace* je přímo závislá na činnosti dobrovolníků. Příznačné pro tento typ je, že dobrovolníci se velkou měrou podílejí na naplňování základních cílů organizace. Charakteristickými činnostmi jsou různé humanitární akce po celém světě, ekologické iniciativy apod. Bez práce jednotlivých dobrovolníků by samotná organizace svých cílů nikdy nedosáhla.

Druhým typem jsou *organizace, kde dobrovolníci vykonávají svoji činnost zhruba stejnou měrou jako profesionální zaměstnanci společnosti*. Tento typ je nejvíce využíván v sociálních a zdravotnických zařízeních. Dobrovolníci zde vypomáhají s běžným chodem (vyřizování účetnictví, nákupy, žehlení, zajišťování finančních prostředků...) a pakliže by tyto činnosti nezajistili dobrovolníci, musel by je vykonat někdo z profesionálního personálu. Výhodou využívání dobrovolníků pro tyto činnosti je ušetření nemalých nákladů.

Třetím typem jsou *organizace, které by fungovaly bez větších problémů i bez dobrovolníků*. V tomto případě slouží dobrovolníci jako cesta ke kvalitnějším službám. Dobrovolníci nezajišťují žádné nezbytné práce, ale věnují se pouze rozšiřující činnosti (povídání a procházky s klienty, administrativní výpomoc a poradenství atd.) (Tošner, Sozanská, 2006)

4) Z hlediska časového vymezení

V rámci tohoto dělení vznikají tři různé formy dobrovolné činnosti. První formou je *dobrovolné zapojení při pořádání jednorázových akcí*. Jde například o různé sbírky, pořádání benefičních koncertů, plesů aj. Vždy jde pouze o jednorázovou pomoc jednou nebo párkrát do roka.

Druhým typem je *dlouhodobá dobrovolná pomoc*, která je dobrovolníkem poskytována pravidelně dle domluvy. Může jít o pomoc každý den, pár hodin týdně nebo i pouze třeba jedenkrát v měsíci. Vždy se ale jedná v horizontu jednoho či více let. K výkonu tohoto typu dobrovolnictví bývají často využívány organizace, které zajistí dobrovolníka, ale také dobrovolníkovi určité právní zajištění (sepsání dohody o spolupráci aj.).

Třetím typem je *dobrovolná služba*, kdy se jedná o dlouhodobý závazek realizovaný většinou mimo svoji domovskou zemi. Z časového horizontu jde o službu konanou v období několika měsíců či let. Tato činnost je vždy stoprocentně organizovaná a samotná organizace hradí veškeré náklady na realizaci dobrovolné služby daného dobrovolníka (doprava, ubytování...). (Břízová, 2016)

3.2.4. MOTIVACE K DOBROVOLNICTVÍ

Každý člověk, který se rozhodne zapojit se do světa dobrovolníků, má k tomu své důvody. Samotní dobrovolníci udávají několik důvodů, proč se stali dobrovolníky a co je k této činnosti motivovalo.

Někteří vidí v dobrovolnictví příležitost, jak se začlenit do společnosti, pobývat s přáteli a lidmi, kteří uznávají stejné společenské hodnoty a styl života. K motivaci často patří i zvýšení společenského postavení a vnímání samotným okolím. Mnoho dobrovolníků věnuje veškerý svůj volný čas právě dobrovolnictví. V tomto případě už je jako hlavní motivace uváděn pocit seberealizace, odpočinek od všedních starostí apod. (Frič, Vávra, 2012)

Mezi nejčastější motivy, které uvádějí dobrovolníci při vstupních pohovorech, patří:

- „pocit užitečnosti, smysluplnosti
- *uspokojení, že pomohli člověku nebo dobré věci*
- *nové zkušenosti, poznat nové věci*
- *navázání nových vztahů, vyzkoušení svých možností*
- *prospěšné naplnění svého volného času*
- *vracení „dluhu“ (někdo jim pomohl) nebo jednou mohou také potřebovat pomoc*
- „pomáhat se má“
- *chtějí být příkladem druhým*
- *baví je to“ (Břízová, 2016:30-31)*

V případě nutnosti vytvořit určité skupinové utřídění těchto motivů je nejjednodušší použít dělení na faktory vnitřní a vnější. Mezi vnitřní motivy můžeme zařadit: sebeuplatnění, navázání nových vztahů, získání nových zkušeností, podílení se na smysluplné práci aj. Mezi vnější motivy patří: morální normy okolí a určitá společenská pravidla, ovlivnění rodinou, příbuznými apod. (Dlouhá, Ježková, Čaha, 2001)

V rámci výzkumu, který provedl Frič v roce 2000 a publikoval v knize *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice*, můžeme stanovit tři skupiny motivace na základě různých motivačních faktorů.

Konvenční motivace k dobrovolnictví je v České republice nejrozšířenější. Mezi základní motivy patří morální normy společnosti či nejbližšího okolí. Pakliže bychom vzali tento druh motivace z určitého obecného nadhledu, mohli bychom říci, že se opírá o křesťanskou morálku.

Druhým typem je *reciproční motivace*. Tato motivace je druhou nejčastěji zmiňovanou. Lidé, kteří jsou motivováni recipročně, jsou motivováni tím, že v dobrovolnické činnosti hledají konkrétní přínos pro ně samotné. Jde například o získávání nových zkušeností, navazování nových vztahů a podobně. Tento typ motivace je nejčastěji zmiňován u mladých lidí do 30 let.

Třetím typem motivace je *nerozvinutá motivace*. Nejčastěji uváděnými příklady motivace v tomto typu jsou: důvěra k organizaci, kde lidé realizují či hodlají realizovat svoji dobrovolnickou činnost nebo podílení na šíření dobrých myšlenek.

Ne všichni, jež se chtějí stát dobrovolníky, jsou motivováni těmi správnými motivy. Mezi nesprávné motivy patří:

„1. *soucit vedoucí k degradaci klienta*

2. *nepřiměřená a zbytečná zvědavost*

3. *služba pramenící z pocitu povinnosti*

4. *skutkaření, snaha něco si zasloužit*

5. *touha obětovat se, osobní neštěstí, se kterým si uchazeč neví rady, a proto chce ve službě hledat vlastní duševní rovnováhu*

6. *osamělost a z ní pramenící touha po přátelství*

7. *pocit vlastní důležitosti, nenahraditelnosti*

8. *nedostatek sebeúcty a s ním spojená touha potkat ještě ubožejší lidi*

9. *panovačnost, touha ovládat jiné a uplatnit svůj vliv“ (Tošner, Sozanská, 2006:46)*

Každý přijímající pracovník, který má na starosti nové dobrovolníky, musí tyto nesprávné motivy odhalit a spolu s dobrovolníkem se je snažit eliminovat a následně odstranit.

3.2.5. OBLASTI DOBROVOLNICKÉ ČINNOSTI

Oblastí, kde se využívá pomoci dobrovolníků, je mnoho a jen těžko lze udělat nějaký konkrétní a hlavně úplný seznam. A každá nezištná pomoc, ať již jednorázová, může probíhat snad ve všech oblastech dnešní činnosti člověka.

Mezi hlavní oblasti pomoci dobrovolníků patří: ochrana životního prostředí, ochrana lidských práv, sociální a zdravotní oblast, kulturní oblast, sportovní a vzdělávací činnost, zahraniční dobrovolná služba.

K nejlépe organizovaným oblastem, využívající dobrovolníky, patří ochrana životního prostředí. Charakteristickými zástupci v této oblasti jsou: Hnutí DUHA, Děti země, Greenpeace, Český svaz ochránců přírody atd. Mnoho organizací ovšem funguje

i na regionální úrovni a jejich vliv není malý. Silnou stránkou všech těchto organizací je jejich spolupráce nejenom v rámci jednoho státu, ale také i mezinárodní. Velmi často se tyto organizace podílejí také na řešení palčivých politických problémů (např. problematiky stavby dálnic, využívání jaderných elektráren...). Jako dobrovolníci v této oblasti nepůsobí pouze mladí zainteresovaní lidé nebo lidé se zájmem o životní prostředí, ale mnoho těchto organizací pracuje pod záštitou a s pomocí odborníků na danou oblast. Tato oblast je také dle mého nejvíce medializována a činnost jednotlivých organizací se určitým způsobem dotýká všech lidí na planetě Zemi.

Dobrovolnická pomoc realizovaná v oblasti ochrany lidských práv bývá z velké části zaštiťována velkými humanitárními organizacemi. U nás tyto organizace zažily velký boom po roce 1989. I tato oblast je hojně zveřejňována médii, neboť české humanitární organizace a jejich dobrovolníci jsou v této oblasti velmi uznávaní a jejich pomoc je ceněná. K humanitárním organizacím působícím na našem území a zajišťujícím dodržování lidských práv a svobod patří: ADRA, Člověk v tísni, Český červený kříž... Organizace nezajišťují pomoc pouze ve světě (při válečných konfliktech, přírodních katastrofách), ale v případě potřeby i v České republice (např. při povodních aj.).

Oblastí, která trpí nedostatečnou podporou od státu a tím pádem musí využívat pomoci jednotlivých dobrovolníků, je oblast zdravotnictví a sociálního zajištění. Mnoho organizací působících v této oblasti se postupně stalo jakýmsi partnerem vlády a podílí se na diskusi ohledně zlepšení poměrů v těchto dvou oblastech. Dobrovolnická práce v této oblasti je velmi náročná, neboť se jedná o práci s lidmi (nemocnými, sociálně slabými, umírajícími atd.), a proto je velký důraz kladen na profesionální přístup a dokonalé proškolení dobrovolníků. K nejznámějším organizacím působícím v oblasti zdravotnictví a sociálního zajištění patří: FOKUS, Život 90, Svaz důchodců, Sdružení zdravotně postižených nebo Nadace Olgy Havlové.

Široká škála neziskových organizací působí v oblasti kultury. Jejich hlavní náplní je udržování nebo obnovování kulturních památek, realizování konkrétních kulturních projektů (divadelní představení, taneční vystoupení, výstava výtvarných děl, podpora místních kulturních spolků...). Náplň práce dobrovolníků v této oblasti je velmi různorodá a každý si zde může najít prostor pro realizaci. V této oblasti působí i mnoho profesionálů v tomto oboru, kteří chtějí přispět k rozvoji kultury v našich zemích. Kulturní oblast má několik stovek existujících organizací (např. Art Fórum, Symposion aj.).

Dobrovolnictví v oblasti školství a sportu se v naší zemi objevuje nejvíce při mimoškolní činnosti dětí. Velká část dobrovolníků vede různé zájmové kroužky, turistické

oddíly, sportovní oddíly aj. Typickým příkladem mohou být vedoucí skautských oddílů, pionýři atd. V USA, ale i v jiných zemích EU je typická dobrovolnická činnost i v rámci výuky na základní škole. Dobrovolníci se především věnují práci s dětmi, které mají nějaký výchovný nebo vzdělávací problém. To se v České republice ještě nedaří ve větším realizovat. Ale existují organizace, které se touto problematikou zabývají např.: AGNES nebo HESTIA. Na regionální úrovni v některých městech přebírá tuto úlohu oblastní Charita.

Zahraniční dobrovolná služba je v České republice realizována především organizací Mládež v Evropě. Jde o vysílání dobrovolníků do zahraničních zemí, kde se zúčastňují letních workshopů nebo i dlouhodobých pobytů, které mají různou vzdělávací náplň. Tento model byl přejat z USA a jiných západních zemí, kdy právě dobrovolníci z těchto zemí jezdili do ČR vyučovat angličtinu a jiné jazyky. Mezi zahraniční dobrovolnou službu patří i vysílání dobrovolníků na pomoc lidem postižených přírodními nebo sociálními katastrofami. Na tuto oblast se specializuje hlavně Člověk v tísni a ADRA. (Tošner, Sozanská, 2006) (Šormová, Klégrová, 2006)

4. HISTORIE DOBROČINNOSTI V ČR

S organizovanou dobročinností se v Českých zemích setkáváme již ve středověku. V této době byla dobročinnost organizována především církví. K prvnímu výraznému oslabení „monopolu“ církve dochází již během husitské revoluce. Po husitské revoluci dochází k výraznému oslabení církve a dobročinné aktivity byly sekularizovány. Dominantní postavení církve bylo obnoveno až v roce 1620, kdy v českých zemích došlo k tzv. rekatolizaci (což je úsilí o navrácení protestantů do římskokatolické církve). V této době byla dobročinná činnost církve zaměřena především na oblast školství, kdy mnohé mnišské řády nechávají stavět školy a koleje.

K druhému výraznému oslabení církve na poli dobročinnosti dochází za osvícenského absolutismu a vlády Josefa II. V této éře se začíná dobročinná činnost odehrávat hlavně v rukách samotného státu, což můžeme považovat za počátek tzv. sociálního státu.

Samotné občanské iniciativy a spolky se začaly u nás rozvíjet v době národního obrození. Nově vzniklé nadace a spolky podporovaly převážně rozvoj národní kultury, umění, vědy a také vzdělávání. O rozvoj těchto oblastí se ale nestaraly pouze spolky tomu určené. Velké zásluhy patří i pěveckým sborům, hasičským spolkům apod. „*V sedmdesátých letech 19. století už existovalo více než 3000 různých spolků, v devadesátých letech přes 10 000, a jejich počet později ještě rostl.*“ (Frič, 2001, str. 23) Období konce devatenáctého a začátku dvacátého století je charakteristické dělením dobročinných aktivit na české a německé. V době národního obrození nastalo třetí oslabení „moci“ církve a výrazné posílení aktivit státu a obcí.

Národní obrození nastartovalo slibný vývoj v oblasti dobročinnosti. Stejně jako na konci devatenáctého století hrály hlavní úlohu v době první republiky také občanské spolky a činnost státu a měst. Tento trend byl ale přerušen druhou světovou válkou, kdy došlo k hromadnému rušení dobročinných organizací a spolků. Po druhé světové válce se ovšem činnost neziskových organizací podařila obnovit téměř ve stejné míře, v jaké fungovala před válkou. (Frič, 2001)

Činnost těchto organizací ale netrvala dlouho, jelikož již v roce 1948 začala likvidace jednotlivých spolků. Majetek jednotlivých spolků a organizací byl konfiskován a činnost byla potlačována nebo převedena pod činnost Národní fronty. Pro období v letech 1948-1989 se vžil v oblasti neziskového sektoru termín – doba temna.

Rok 1989 byl pro neziskový sektor revoluční. Začaly vznikat nové organizace a byla upravená legislativa vymezující fungování těchto organizací. (Svoboda, Brychtová, 2008)

Po celá devadesátá léta získávala soukromá dobročinnost zpátky svoji legitimitu a stala se společensky uznávanou aktivitou. Pro Českou republiku je, ale i přes velké zapojení neziskového sektoru, typická sociální účast státu, který financuje nejdůležitější oblasti (školství, zdravotnictví, sociální služby).

Ve srovnání se západním světem (zeměmi, které nebyly pod vládou komunistického režimu) ovšem ještě stále zaostáváme jak v počtu dobrovolníků, tak i v celkovém počtu soukromých dárců. Situace se ale rok od roku zlepšuje. (Frič, 2001)

5. VNÍMÁNÍ DOBROČINNOSTI V ČESKÉ REPUBLICE

Pro správné pochopení a dostatečně provedenou analýzu dobročinnosti na základních školách je potřeba nejprve charakterizovat vnímání dobročinnosti v očích široké veřejnosti v České republice. V rámci této kapitoly bude rozebráno: vnímání dárcovství a vnímání dobrovolnictví.

1) DÁRCOVSTVÍ

V roce 2001 byla vydána publikace od Pavola Friče a kolektivu, která zveřejňuje výsledky kvantitativního a kvalitativního výzkumu (výzkum probíhal v letech 1999 a 2000) v oblasti dárcovství a dobrovolnictví v České republice.

V oblasti dárcovství bylo zjišťováno: jaké veřejné sbírky a jejich organizátory lidé znají, kdo poskytuje více peněžních a nepeněžních darů a na jaké účely, co dárce k darování motivuje a zdali i ti, kteří nikam nepřispívají, by v budoucnu byli ochotní stát se dárci.

Nejznámější dárcovskou akcí byla v očích veřejnosti (88 % dotazovaných uvedlo tuto sbírku na prvním místě) sbírka na pomoc území, které postihly povodně v roce 1997. Druhou nejčastěji zmiňovanou sbírkou byla sbírka konaná v rámci adventních koncertů (80 % respondentů) vždy v předvánočním období. Třetí nejznámější sbírkovou akcí v rámci tohoto výzkumu byla akce Konto Bariéry, které znalo 78 % dotazovaných. Mezi nejznámější organizátory veřejných sbírek patřily: Český červený kříž, Nadace Olgy Havlové, Člověk v tísni a Fond ohrožených dětí.

Samotné dárcovství můžeme rozdělit na peněžní a nepeněžní formu. V roce 1999 poskytovalo finanční dar 24 % dotazovaných a nepeněžní dar 28 % tázaných. V obou případech bylo vždy nejvíce dárců s vysokoškolským vzděláním. Nejvíce dárců najdeme mezi podnikateli (40 % dotazovaných) a zaměstnanci, kteří mají ve svém zaměstnání určitý podíl odpovědnosti (24 %). V obou dvou případech platí, že čím nižší vzdělání a finančně hůře ohodnocené zaměstnání, tím méně je dárců. V době výzkumu občané darovali nejvíce samotným organizacím zabývajícím se dobročinností. Z nepeněžních darů byly nejčastěji darované: knihy a hračky, léky a toaletní potřeby a technické vybavení. Mezi tři nejpodporovanější organizátory veřejných sbírek patřily: Fond ohrožených dětí, Český červený kříž a Člověk v tísni.

Průměrná výše peněžního daru činila v roce 1999: 337 Kč na dospělého občana. Nejvyšší peněžní částky byly věnovány do oblasti sportu a rekreace. Nejčastějšími dárci

byli lidé ve věkové kategorii 31-45 let, žijící ve středně velkých městech, a ve velké míře věřící. Hlavní motivací k darování bylo: přesvědčení, že dar bude věnován na dobré účely a organizace, která sbírku pořádá, je důvěryhodná. Dalšími často zmiňovanými motivy byly: morální zásady, citové pohnutí, informace v televizi, součást způsobu života aj. Překvapivým výsledkem pro mě bylo, že pouze 23 % lidí bylo motivováno k dárcovství svým náboženským vyznáním. Tento motiv obdržel ze všech motivů nejméně hlasů. V případě analýzy potencionálních dárců Frič a kol. došli k výsledku, že 45 % lidí, kteří se nikdy do žádné sbírkové akce nezapojili, už o dárcovství minimálně jednou uvažovali. (Frič a kol., 2001)

V roce 2010 proběhl na téma dárcovství výzkum Nadace Sirius. Zjištěné výsledky se o mnoho nelišily od výzkumu provedeného v roce 1999. Nutné je zmínit, že oproti předešlému výzkumu bylo 2x více dotazovaných. Finančnímu dárcovství se v roce 2010 věnovalo cca 50 % dotazovaných. I v roce 2010 platilo, že nejvíce se dárcovství věnují lidé s vysokoškolským vzděláním žijící ve středně velkých městech. Jedním z rozdílů mezi zmiňovanými výzkumy je, že v roce 2010 bylo nejvíce dárců mezi 55-74 lety, kdežto o deset let dříve nejvíce dárců bylo v předcházející generaci. Rozdíly nejsou ovšem nikterak zásadní, jde spíše o projev stárnutí populace, jelikož je zřejmé, že darují stále titíž lidé. Při rozhodnutí o darování hrála největší roli důvěryhodnost neziskové organizace a také zpětné informace o tom, že peníze byly správně využity.

Při dotazování respondentů, kteří nedarují na žádné dobročinné účely, byl kladen důraz na zjištění motivace pro budoucí darování. Mezi nejčastěji uváděnými motivy, které by lidi přiměly darovat, patřily: zvýšení životní úrovně a výdělku, znalost konkrétní osoby, které jsou peníze určené. Oproti roku 1999 (nejvíce peněz darováno v hotovosti) vzrostl počet darovaných peněžních darů pomocí DMS, což si můžeme vysvětlit rozšířením mobilních telefonů a jednotlivých mobilních služeb. (Nadace Sirius, 2010)

2) DOBROVOLNICTVÍ

Výzkum Pavola Friče zdůrazňuje, že pohled na dobrovolnictví je značně ovlivněn érou před rokem 1989. Do roku 1989 byl totiž jako dobrovolník vnímán člověk, který takto působil pouze pod politickým tlakem či z důvodu zalíbení se režimu. A právě tímto si můžeme vysvětlit, že po roce 1989 se novými dobrovolníky stalo pouze 6 % obyvatel.

Z výzkumu provedeného v letech 1999 a 2000 bylo zjištěno, že 72 % lidí nikdy jako dobrovolník nepracovalo ani se nijak nepodílelo na žádné dobrovolné pomoci. Ze všech dotazovaných, kteří se dobrovolnictví v nějaké formě věnují, je zhruba 50 % těch,

kteří se této činnosti věnují pravidelně, alespoň jedenkrát týdně. Nejvíce dobrovolníků najdeme mezi vysokoškolsky a středoškolsky vzdělanými lidmi, kteří žijí nejčastěji ve velkých městech s více jak sto tisíci obyvateli.

Nejvíce dobrovolníků se věnovalo dobrovolné činnosti v sociálních a zdravotních službách a v oblasti sportu a rekreace. Více jak polovina dotazovaných dobrovolníků se dobrovolné činnosti věnovala pod záštitou občanského sdružení, čtvrtina respondentů poté pod vedením církve. Mezi hlavní činnosti, které byly dobrovolníky vykonávány, patřily: poskytování služeb, organizování akcí a kampaní, vedení kroužků a zájmových oddílů.

95 % dobrovolníků se shodlo na tom, že hlavním přínosem jejich dobrovolnictví je dobrý pocit ze smysluplně vykonané práce a zvýšení sebevědomí (77 %). Zajímavým výsledkem je, že pouze 45 % lidí věnujících se dobrovolnictví si myslí, že jejich dobrovolná práce jim zvýšila společenské postavení a uznání. Při analýze základních motivů, proč se dotyční stali dobrovolníky, převládal názor, že důvěřovali organizaci, která jim tuto činnost zajistila a přesvědčení o šíření dobré myšlenky a možnost někomu pomoci.

Postoje občanů České republiky k dobrovolnictví byly značně skeptické. Zhruba třetina respondentů uvedla, že nechápou, proč lidé mají potřebu někde zadarmo pracovat. Hlavním problémem je, dle 70 % dotázaných, že stát není schopný zajistit své povinnosti, a proto se mnozí musí dobrovolnictví a vlastně i dárcovství věnovat. Kdyby stát zajišťoval své povinnosti a postaral se o obyvatele tak, jak je potřeba, nebylo by nutné se dárcovstvím ani dobrovolnictvím zabývat a tato forma pomoci by se vytratila.

Na rozdíl od dárcovství je zde velmi málo potencionálních dobrovolníků. Pouze 17 % respondentů uvedlo, že někdy o zapojení do dobrovolné činnosti uvažovalo a stejný podíl tázaných by byl ochoten se stát dobrovolníkem. Hlavními důvody této „nechuti“ jsou: nedostatek času, pocit, že o práci nikdo nestojí nebo že nemám co nabídnout. Nejvíce potencionálních dobrovolníků najdeme v mladší generaci (18-30 let). (Frič a kol., 2001)

V roce 2009 proběhlo obdobné šetření, které zahrnovalo ovšem mnohem větší vzorek respondentů. Celkem se výzkumu zúčastnilo 3800 občanů a z toho 1132 dobrovolníků. (V předešlém výzkumu bylo necelých 700 a z toho dobrovolníků 366.) V roce 2009 se 30 % občanů České republiky věnovalo dobrovolnictví, které bylo organizováno některou z institucí. Neformálnímu dobrovolnictví (sousedská výpomoc, pomoc v rodině apod.) se věnovalo 38 % všech dotazovaných. Většina dotazovaných dobrovolníků se věnuje dobrovolnictví dlouhodobě (déle než tři roky) a pravidelně. Tři čtvrtiny ze všech dotázaných dobrovolníků se věnují dobrovolné činnosti alespoň jednou měsíčně.

Oproti předešlému výzkumu se liší oblast, kde se nejčastěji dobrovolníci realizují. V roce 2009 bylo nejvíce dobrovolníků v oblasti sportu, v tradiční zájmové činnosti a v oblasti dobrovolných hasičů. Nejvíce dobrovolníků bylo s vysokoškolským a středoškolským vzděláním a zhruba stejný počet mužů a žen. Rozdílná je i motivace dobrovolníků. V roce 2009 bylo hlavním motivem k dobrovolnictví to, že práce dotyčné baví. Postavení dobrovolníků v očích veřejnosti se oproti roku 1999 trochu vylepšilo, ale neustále je cca 25 % lidí, kteří si myslí, že dobrovolníci jsou naivní lidé, kteří se nechají lehce zneužívat. (Frič, Pospíšilová, 2010)

Široká veřejnost v České republice je dle výše zmiňovaných výsledků jednotlivých výzkumů dosti vyhraněná k dílčím formám dobročinnosti. Z celkového množství dotazovaných si vždy alespoň čtvrtina myslí, že dárcovství a dobrovolnictví by nebylo nutné, pokud by správně fungovalo zabezpečení od samotného státu. Většina těchto lidí se nikdy nezapojila do žádné dobročinné akce a ani v budoucnu o zapojení neuvažují, neboť o vše v sociální oblasti se má postarat stát a ne jeho občané. Zhruba stejné množství respondentů (25 %) se ale také podílí určitou formou na dobročinnosti. Tito lidé nechtějí primárně zastávat úlohu státu apod., ale pomocí dobročinných činností se snaží naplnit některé ze svých potřeb. Zbylá polovina národa není k oblasti dobročinnosti nějak významně vyhraněná. Tito lidé se dobročinnosti věnují příležitostně, převážně poskytnutím peněžního daru konkrétní veřejné sbírce. Vždy tedy záleží na člověku jako jedinci. Z tohoto důvodu nelze vyvodit jednoznačný závěr a stanovit jakoukoliv hypotézu ohledně zapojení základních škol a jejich žáků do sféry dobročinnosti.

6. NEZISKOVÉ ORGANIZACE V ČR VĚNUJÍCÍ SE DOBROČINNOSTI NA ZŠ

7. 1. ČINNOST NEZISKOVÝCH ORGANIZACÍ OBECNĚ

V úvodu kapitoly je potřeba si vymezit, co jsou neziskové organizace. Samotné vymezení pojmu není jednoznačné, jelikož neexistuje žádná právní norma, která by stanovovala, co to je nezisková organizace, a proto najdeme několik různých výkladů. Jako základní definici můžeme využít informace z portálu www.neziskovky.cz: „*Neziskové organizace jsou charakterizovány jako takové organizace, které nevytvářejí zisk k přerozdělení mezi své vlastníky, správce nebo zakladatele. Zisk sice mohou vytvořit, ale musí ho zase vložit zpět do rozvoje organizace a plnění jejího poslání.*“ (Neziskovky.cz, 2016)

Frič charakterizuje neziskovou organizaci pomocí několika typických znaků. Nezisková organizace je organizace, která je do určité míry institucionalizovaná. Institucionalizace může být vyjádřena formálním statutem organizace, popřípadě jiným způsobem (pravidelné schůzky zaměstnanců, stanovená pravidla aj.). Dále mají tyto organizace soukromou povahu, což znamená, že nejsou součástí státní správy a ve vedení organizace nefigurují státní úředníci. Třetím charakteristickým znakem je, že získaný zisk nerozdělují mezi vlastníky ani zaměstnance, ale investují ho na realizaci stanovených dobročinných cílů. Neziskové organizace jsou samosprávné a schopné řídit svoji vlastní činnost. Tato činnost je typická tím, že obsahuje určitý podíl dobrovolné činnosti. (Frič a kol, 2001)

Oblasti působení neziskových organizací se v České republice dělí dle tří klasifikací. První klasifikace je Odvětvová klasifikace ekonomických činností (OKEČ), která je ale pro neziskový sektor nevyhovující. Druhou klasifikací je klasifikace služeb neziskových organizací sloužících domácnostem podle účelu (CZ-COPNI), která také nepatří k ideálním. Problémem této klasifikace je, že se zabývá pouze činnostmi, jež poskytují pomoc domácnostem, ale neziskový sektor působí hojně i v jiných oblastech. Třetí a nejvíce využívanou je Mezinárodní klasifikace neziskových organizací (ICNPO). V této klasifikaci je stanoveno dvanáct oblastí, kde jsou realizovány činnosti neziskových organizací. Těmito oblastmi jsou:

- 1) Kultura, umění, sport a rekreace
- 2) Vzdělání a výzkum
- 3) Zdraví

- 4) Sociální služby
- 5) Ekologie
- 6) Rozvoj obce a bydlení
- 7) Ochrana práv a obhajoba zájmů, politiky
- 8) Organizování dobročinnosti
- 9) Náboženství
- 10) Mezinárodní aktivity
- 11) Profesní a pracovní vztahy
- 12) Ostatní (Doležalová, 2008)

V České republice fungují tyto neziskové organizace: spolky (dříve občanská sdružení), nadace a nadační fondy, církevní právnické osoby, obecně prospěšné společnosti.

Činnost nadací a nadačních fondů je stanovena novým občanským zákoníkem, který vešel v platnost v roce 2014. (Neziskovky.cz., 2016) Dříve byla jejich činnost upravována zákonem č. 227/1997 Sb. o nadacích a nadačních fondech, jenž dnes už neplatí. Hlavním úkolem nadací je hromadění majetku (materiálního i finančního) a dále jeho využití pro dobročinné účely. Při zakládání nadace nebo nadačního fondu musí být zakladatelem zveřejněn hlavní cíl práce, který musí být posléze dodržen. (Doležalová, 2008) Nadace a nadační fondy jsou organizátory veřejných sbírek. Hlavním úkolem je pomocí těchto sbírek získat finanční (výběr peněz, zakoupení výrobku) i nefinanční dary (darování oblečení, jídla...), které dále tyto organizace používají k realizaci svého hlavního cíle.

Mezi lidmi jsou nejznámější tyto nadace a nadační fondy: Nadace Olgy Havlové, Český červený kříž, SOS vesničky, Fond ohrožených dětí. (Frič a kol., 2001) Ve výzkumu z roku 2005 byly výše jmenované nadace doplněny o: Nadace rozvoje občanské společnosti – projekt Kuře, Nadace Dagmar a Václava Havlových Vize 97, Nadace Terezy Maxové, Nadace ADRA a Nadace Charty 77 – Konto Bariéry. (Neziskovky.cz, 2005)

Z obou dvou výzkumů ale vyplývá, že mnoho lidí nevnímá rozdíl mezi nadací a veřejnou sbírkou a nadací a jiným typem (spolek, obecně prospěšná společnost atd.) neziskové organizace.

Se vstupem platnosti nového občanského zákoníku byl zrušen statut občanských sdružení a nově byly zavedeny tzv. spolky. Důležitým prvkem u zakládání spolků je dobrovolnost zakládajících členů. Bývalých občanských sdružení a dnešních spolků se na

území České republiky vyskytuje velké množství. Mnoho spolků působí pouze na regionální úrovni, některé spolky se zaměřují na celorepublikovou činnost. (Doležalová, 2008) Především se jedná o činnost v sociálních či zdravotních službách (např. Fokus Vysočina) (Fokus Vysočina, 2016) nebo o vzdělávací a výchovnou činnost (např. Pestvys) (Pestvys, 2016), popřípadě oblast ochrany přírody (např. Sdružení Krajina). (Sdružení krajina, 2016)

Obecně prospěšné společnosti, které se do roku 2014 řídily zákonem č. 248/1995 Sb., již nově nejsou zřizovány. Stávající společnosti mají možnost transformace na ústav či sociální družstvo, případně mohou ve své činnosti pokračovat jako obecně prospěšná společnost. (Neziskovky.cz, 2016) Hlavní činností těchto organizací je poskytování služeb ve školství, kultuře, zdravotnictví a sociálních službách. (Doležalová, 2008) Mezi nejznámější obecně prospěšné společnosti patří: ADRA, Člověk v tísni, Lékaři bez hranic, Amnesty International atd. (Neziskovky.cz, 2016)

Církevní a náboženská zařízení věnující se dobročinné činnosti jsou charakteristické svojí dobrovolností a duchovním příklonem k určité víře nebo přesvědčení. Jelikož v České republice najdeme mnoho církví i různých náboženských organizací, je i těchto druhů neziskových organizací velmi mnoho. (Doležalová, 2008) Jako nejznámější můžeme označit Charita Česká republika, Hnutí Brontosaurus, České mírové hnutí, Tyflocentrum ČR a mnohé další. (Neziskovky.cz, 2016)

7.2. NEZISKOVÉ ORGANIZACE VS. ZÁKLADNÍ ŠKOLY

V další části této kapitoly budou detailněji rozebrány jednotlivé neziskové organizace, které spolupracují se základními školami. Tato spolupráce může probíhat oboustranně. Budou analyzovány nabídky jednotlivých organizací základním školám, ale také možnost zapojení základních škol do různých dobročinných akcí jednotlivých neziskových organizací.

Součinnost neziskových organizací a základních škol můžeme rozdělit do 3 velkých skupin. V první skupině jde o činnost, kdy jsou samotní žáci zapojeni do konkrétní sbírkové akce a pomáhají s prodejem charitativních předmětů dané neziskové organizace. Tímto druhem spolupráce se zabývají především: Nadační fond Českého rozhlasu, který podporuje projekt Světluška (prodej placek, tužek, tykadel...), Liga proti rakovině (prodej žlutých kytiček), Česká společnost AIDS pomoc (prodej červených stužek), Život dětem – Srdíčkový den (prodej náramků, přívěsků, plastových srdíček...), Tyfloservis – sbírka

Bílá pastelka, Charita České republiky – Tříkrálová sbírka (děti jsou převlečené za Tři krále a vybírají peníze) a jiné regionální neziskové organizace.

Druhým způsobem zapojení dětí do spolupráce s neziskovými organizacemi je, že žáci sami finančně či jiným způsobem (věcné dary, sběr starých oděvů, sběr víček od PET lahví...) přispívají na dobročinné účely. Jednou z nejčastěji využívaných forem dobročinnosti na základních školách je adopce na dálku, kdy žáci většinou s pomocí učitele adoptují dítě z rozvojové země a posílají mu jistý finanční obnos, který má těmto podporovaným dětem zajistit možnost navštěvovat školu. Adopcí na dálku se v naší republice zabývá několik organizací: Charita České republiky, Nadace mezinárodní potřeby, Centrum Narovinu, Centrum Dialog, Nadační fond One More Day for Children aj. Dalším hojně využívaným dobročinným způsobem je sběr víček od plastových lahví, kdy škola a její žáci a učitelé pomáhají konkrétním dětem k získání zdravotnických pomůcek pro zlepšení kvality jejich života. V poslední době se rozšiřuje i možnost pořádat vlastní školní jarmarky, trhy a obdobné akce, kde děti prodávají své výrobky (obrázky, keramika, vlastní občerstvení apod.) a získané peníze věnují nějaké „místní“ organizaci (nemocnici, domovu seniorů, psímu útulku...) nebo přímo člověku, který finanční pomoc potřebuje. Obdobnou dobročinnou akcí je určité dobrovolnictví žáků. Kdy si v rámci například školní družiny připraví vystoupení pro seniory z místního domova důchodců nebo chodí číst knihy dětem do nemocnice (např. Celé Česko čte dětem) apod. Samozřejmě i děti ze základní školy se mohou připojit k celonárodní veřejné sbírce (např. Adventní koncerty, Pomozte dětem, sbírky Konta Bariéry nebo při mimořádných událostech – povodně, zemětřesení aj.). Vše vždy záleží na angažovanosti samotných žáků a pomoci učitelů.

Třetím způsobem spolupráce neziskových organizací a základních škol je zapojení škol do různých výukových programů, které pořádají jednotlivé neziskové organizace. Nejvíce výukových programů poskytují organizace zabývající se ekologií, ochranou přírody apod. Těchto organizací je velké množství a fungují převážně na regionální úrovni, kdy například ekologické centrum v daném okrese poskytuje výukový program pro místní školy apod. V Kraji Vysočina jsou to například tyto organizace: Chaloupky, Stanice Pavlov o.p.s., Zoo Jihlava, Zera – Zemědělská ekologická regionální agentura atd. Národní a mezinárodní organizace nabízejí mnoho výukových programů ve spojitosti s globálním rozvojovým vzděláváním. Mnoho programů vede žáky k zamyšlení o jejich vlastním životě a životě v rozvojovém světě (nadbytečná spotřeba, rozdíl mezi životem ve vyspělém a rozvojovém světě, chudoba, války, nedostatek vody, nedodržování lidských práv atd.).

Všechna tato témata mají za úkol žákům ukázat, že ne všichni na Zemi se mají stejně dobře jako my. Žáci by z těchto výukových programů měli odcházet s uvědoměním si kvalit svého života a důležitosti pomoci pro rozvojový svět. Tímto vzděláváním se zabývají především společnosti, které se sami podílejí na organizaci dobrovolníků a dárcovských sbírek. Mezi největší organizace můžeme zařadit společnosti ADRA a Člověka v tísní. Společnost ADRA nabízí vzdělávací programy pro všechna vzdělávání v České republice. Hlavními tématy výukových programů pro 2. stupeň základní školy jsou: Skutečná cena potravin, Migrace, Začarovaný kruh chudoby, Světové smetiště, Odpovědná spotřeba. (ADRA, 2014)

Společnost Člověk v tísní má několik rozdílných projektů, do kterých se mohou různým způsobem školy zapojit. Prvním z projektů je projekt Rozvojovka, který se zabývá problematikou rozvojových zemí. Pro školy zajišťuje různé putovní výstavy, promítání filmů, besedy a informační materiály s danou problematikou. (Rozvojovka, 2011) Projekt Jeden svět na školách je audiovizuálním projektem, který se primárně zabývá dodržováním lidských práv, ať v současnosti, ale i v minulosti a také občanskou angažovaností každého z nás. V rámci tohoto projektu je učitelům i žákům zpřístupněno několik desítek filmů s různou tematikou. Pro výuku dobročinnosti je možné použít filmy na téma: Lidská práva, Globální rozvojové vzdělávání, Sociální problematika a Životní prostředí. (www.jsns.cz) Projekt Varianty je zaměřený na globální rozvojové vzdělávání. Tento projekt je cílený na učitele ZŠ a SŠ, kdy pedagogům poskytuje potřebné materiály pro výuku, speciální kurzy a semináře i vícedenní workshopy. (ČLOVĚK V TÍSNÍ, 2015)

Propojenost činností neziskových organizací a základních škol považují, že jsou na ucházející úrovni. Lze jen těžko zobecnit, jak moc školy jsou do projektů zapojené. Některé školy využívají většinu možností, které neziskové organizace nabízejí, jiné využijí jenom například zapojení do sbírky nebo účast na výukovém programu a některé školy nechávají téma dobročinnosti pouze na výuce samotného učitele. Mým názorem je, že nabídka ze strany neziskových organizací je velmi dobrá a vychází vstříc nejenom veřejnosti, ale i samotným školám, a proto by školy měly tyto nabídky v co největší míře využívat, neboť žáci si odnesou více z přímé zkušenosti než jenom z výkladu učitele.

6. DOBROČINNOST V KURIKULÁRNÍCH DOKUMENTECH ZŠ

Vzdělávání na českých základních školách je realizováno na základě kurikulárních dokumentů vydávaných Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy.

Hlavním kurikulárním dokumentem je Národní program rozvoje vzdělávání v České republice neboli Bílá kniha. Tento dokument nabyt platnost v roce 2001 a cílem dokumentu je zajistit jednotnou koncepci vzdělávání a výchovy v naší zemi a zajistit správný rozvoj těchto oblastí ve střednědobém a dlouhodobém časovém intervalu. V tomto dokumentu jsou charakterizovány základní cíle vzdělávání: rozvoj lidské individuality, zprostředkování historicky vzniklé kultury společnosti, výchova k ochraně životního prostředí ve smyslu zajištění udržitelného rozvoje společnosti, posilování soudržnosti společnosti, podpora demokracie a občanské společnosti, výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě v evropské i globalizující se společnosti, zvyšování konkurenceschopnosti ekonomiky a prosperity společnosti, zvyšování zaměstnatelnosti. Z těchto všeobecných cílů můžeme čtyři označit jako cíle, které podporují solidaritu a rozvíjí u žáků dobročinnost: rozvoj lidské individuality, výchova k ochraně životního prostředí ve smyslu zajištění udržitelného rozvoje společnosti, posilování soudržnosti společnosti, výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě v evropské i globalizující se společnosti. (MŠMT, 2011:14-15)

„Cílem 2. stupně základního vzdělávání je především poskytnout žákům co nejkvalitnější základ všeobecného vzdělání. To znamená vybavit je jasnými vztahy k základním lidským hodnotám a takovými všeobecnými vědomostmi a praktickými dovednostmi, které jim dovolí pokračovat v dalším stále specializovanějším vzdělávání i v rozvoji různých zájmových činností a nebudou žádného z nich odrazovat ani limitovat při poznávání nových oblastí lidského vědění a nových aktivit“. (MŠMT, 2001 :48)

Z národního programu rozvoje vzdělávání v České republice vychází, již konkrétnější, Rámcový vzdělávací program v základním vzdělávání (RVP ZV). Rámcový vzdělávací program vymezuje závazné vzdělávací rámce pro vzdělávání na základní škole. *„Základní vzdělávání na 2. stupni pomáhá žákům získat vědomosti, dovednosti a návyky, které jim umožní samostatné učení a utváření takových hodnot a postojů, které vedou k uvážlivému a kultivovanému chování, k zodpovědnému rozhodování a respektování práv a povinností občana našeho státu i Evropské unie.“* (MŠMT, 2013:9). Mezi hlavní cíle základního vzdělávání, které souvisí s dobročinností, patří:

- *„podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů*

- *vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě*
- *vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi“ (MŠMT, 2013:9-10)*

Rámcový vzdělávací program stanovuje také klíčové kompetence, které mají žáci na základní škole rozvíjet, a v závěru povinné školní docházky by měli žáci být těmito kompetencemi v určité míře vybaveni (následně pokračuje rozvoj klíčových kompetencí na středních školách či gymnáziích). Za klíčové kompetence považujeme soubor určitých dovedností, znalostí, schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro další život žáka v soudobé společnosti. Klíčové kompetence nejsou stanovovány náhodným výběrem, ale jde o hodnoty přijímané konkrétní společností (v daném státě) a postoje, které mají žákům pomoci k úspěšnému životu a uplatnění v občanských aktivitách. Za klíčové kompetence v rámci základního vzdělávání v České republice jsou považovány: kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní.

Dobročinnost lze rozvíjet v rámci kompetencí k řešení problémů, kdy žák umí rozpoznat nějaký problém a také navrhnout řešení daného problému. V rámci občanských kompetencí žáci rozvíjí toleranci k druhým lidem a umění vcítit se do druhých. Na konci základního vzdělávání má žák tyto občanské kompetence:

- *„rozhoduje se zodpovědně podle dané situace, poskytne dle svých možností účinnou pomoc a chová se zodpovědně v krizových situacích i v situacích ohrožujících život a zdraví člověka*
- *respektuje, chrání a ocení naše tradice a kulturní i historické dědictví, projevuje pozitivní postoj k uměleckým dílům, smysl pro kulturu a tvořivost, aktivně se zapojuje do kulturního dění a sportovních aktivit*
- *chápe základní ekologické souvislosti a environmentální problémy, respektuje požadavky na kvalitní životní prostředí, rozhoduje se v zájmu podpory a ochrany zdraví a trvale udržitelného rozvoje společnosti“ (MŠMT, 2013:13)*

Klíčové kompetence sociální a personální zasahují do tématu dobročinnosti tím, že se žáci naučí ohleduplnosti a úctě ke druhým lidem a v případě potřeby žák umí ostatním pomoci. V kompetencích pracovních žáci získávají základní návyky pro správné pracovní postupy, kterými ochrání zdraví své i ostatních, životní prostředí i kulturní a společenské hodnoty.

Vzdělávací obsah je v RVP ZV rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí. Na druhém stupni základní školy je realizováno osm z devíti oblastí. Nejvíce prostoru pro téma dobročinnosti se nachází ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Oblast Člověk a společnost navazuje na vzdělávání z prvního stupně (Člověk a jeho svět). Do této vzdělávací oblasti patří dva vzdělávací obory: dějepis a výchova k občanství. „*Ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost se u žáků formují dovednosti a postoje důležité pro aktivní využívání poznatků o společnosti a mezilidských vztazích v občanském životě. Žáci se učí rozpoznávat a formulovat společenské problémy v minulosti i současnosti, zjišťovat a zpracovávat informace nutné pro jejich řešení, nacházet řešení a vyvozovat závěry, reflektovat je a aplikovat v reálných životních situacích.*“ (MŠMT, 2013:46).

Téma dobročinnosti je možné nejvíce rozvíjet ve vzdělávacím oboru výchova k občanství, kde se přímo nachází ve vzdělávacím obsahu Člověk a společnost. Ve vzdělávacím obsahu Člověk a společnost je dobročinnost zakotvena jako jeden z očekávaných výstupů, kdy žák: „*zhodnotí a na příkladech doloží význam vzájemné solidarity mezi lidmi, vyjádří své možnosti, jak může v případě potřeby pomáhat lidem v nouzi a jak pomoci v situacích ohrožení a obrany státu.*“ (MŠMT, 2013: 51) Rámcový vzdělávací program stanovuje i konkrétní učivo, které má rozvíjet solidaritu a dobročinnost u žáků. Ve vzdělávacím obsahu Člověk a společnost jde o učivo *lidská setkání*, kde žáci získají základní informace o lidské solidaritě a pomoci lidem v nouzi.

I další vzdělávací oblasti mohou rozvíjet téma dobročinnosti, ale nikde toto téma není zmíněno přímo a v žádné vzdělávací oblasti není toto téma hlavním cílem.

Rámcový vzdělávací program stanovuje i doplňující vzdělávací obory, které jednotlivé školy mohou zařadit do Školního vzdělávacího plánu (ŠVP) v podobě volitelných předmětů, nebo tyto předměty nemusí zařazovat vůbec. Předměty realizované jako doplňující vzdělávací obory mají rozšiřující a doplňkový charakter.

Dobročinnost patří mezi jedno z hlavních témat ve výuce etické výchovy. Dobročinnost prostupuje v určité formě všech deset témat. Dvě témata jsou této oblasti věnována úplně. Jde o deváté (Prosociální chování v osobních vztazích. Pomoc, darování, dělení se, spolupráce, přátelství) a desáté téma (Prosociální chování ve veřejném životě. Solidarita a sociální problémy). Na druhém stupni základní školy by měla být největší pozornost věnována rozvíjení iniciativy a komplexní prosociálnosti u žáků. Mezi hlavní témata dobročinnosti v etické výchově patří: nácvik prosociální tvořivosti, definování psychické a fyzické pomoci, ochota pomoci anonymnímu člověku, informovanost o globálních problémech světa a možnostech jejich řešení, informace o soužití

v multikulturním světě a pomoci menšinám. V rámci aplikované etické výchovy je pozornost věnována i tématu ochrana přírody a životního prostředí.

Průřezová témata jsou povinnou částí základního vzdělávání. Jednotlivá témata zastupují aktuální problémy dnešního světa. Pro základní vzdělávání je stanoveno šest průřezových témat: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Environmentální výchova a Mediální výchova. Možnost realizace jednotlivých průřezových témat záleží na každé škole. Škola může vytvořit samostatný předmět pro každé průřezové téma nebo může výuku zařadit v rámci již vyučovaných předmětů, popřípadě lze průřezová témata realizovat pomocí různých projektů, seminářů či kurzů. Podmínkou je zařazení veškerých průřezových témat v době konání povinné školní docházky (což znamená, že za 9 let základní školy musí žáci absolvovat všechna průřezová témata).

Již první průřezové téma – Osobnostní a sociální výchova lze využít k seznámení s dobročinností a rozvíjení prosociálnosti u žáků, neboť zde je hlavním předmětem učiva samotný žák. Přínos průřezového tématu vede k rozvoji vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot u jednotlivých žáků. V rámci sociálního rozvoje se žáci naučí chování, které podporuje dobré mezilidské vztahy a respektování a podpoře ostatních. Při morálním rozvoji je důraz kladen na utváření dovedností pro řešení různých problémů, ať sociálních, mezilidských nebo i osobnostních a vytváření podmínek pro prosociální chování žáků. Žáci po absolvování tohoto průřezového tématu by měli zvládat komunikaci s ostatními, řešit různé druhy konfliktů, spolupracovat v týmu a umět pomoci potřebnému.

Druhé průřezové téma – Výchova demokratického občana prostupuje mnoha obory a má multikulturní charakter. Oblast dobročinnosti může být rozvíjena v tematickém celku Občan, občanská společnost a stát, kdy je velký důraz kladen na rozvoj osobní angažovanosti v různých sférách společnosti. Přínosem tohoto průřezového tématu pro žáky jsou: prohloubení empatie, dodržování lidských práv a svobod, rozvoj kritického myšlení a uvažování o problémech jak celospolečenských, tak dílčích. V oblasti postojů a hodnot žáci získají základní přehled o pojmech solidarita, spravedlnost, svoboda... a následně jsou motivováni k ohleduplnosti a ochotě pomáhat potřebným, ať na úrovni lokální, národní či celosvětové. Toto průřezové téma velmi úzce souvisí s výchovou k občanství a mnohá témata jsou obdobná.

Třetím průřezovým tématem je Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech. Žáci po absolvování tohoto průřezového tématu mají „základní vědomosti

nezbytné pro pochopení struktury a funkcí mezinárodních a nevládních organizací, jejich vlivu na řešení globálních i lokálních problémů v oblasti humanitární, politické, sociální, ekonomické, kulturní a dodržování lidských práv.“(MŠMT, 2013:113) Téma dobročinnosti se nachází v okruhu „Jsme Evropané“, kde je téma: život dětí v jiných zemích a mezinárodní organizace přispívající k řešení problémů dětí a mládeže.

Na průřezové téma *Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech* navazuje průřezové téma *Multikulturní výchova*. V rámci multikulturní výchovy je u žáků rozvíjen smysl pro spravedlnost, toleranci a solidaritu vůči minoritě, ale i majoritě. Dále je cílem tohoto průřezového tématu u žáků rozvinout osobní angažovanost při řešení netolerance, diskriminace a znevýhodněných podmínek různých kultur a etnik. Téma dobročinnosti je v tomto případě zmiňováno ve formě dobrovolnictví, kdy mohou žáci pomáhat svým spolužákům se začleněním do společnosti, se školními povinnostmi aj.

Pátým průřezovým tématem je *Environmentální výchova*. Základní myšlenkou tohoto průřezového tématu je u žáků docílit pochopení složitých vztahů člověka a životního prostředí a ukázat jim důležitost zachování trvale udržitelného rozvoje. V oblasti dobročinnosti je důležité žáky vést k nezištnému chování, které vede k ochraně životního prostředí. Žáci jsou v rámci výkladu tématu: *Lidské aktivity a problémy životního prostředí* seznámeni i s ochranou přírodních a kulturních památek a jednotlivými dlouhodobými programy, které jsou zaměřené na ekologickou výchovu jak na školách, tak i pro širokou veřejnost. V rámci realizace *Environmentální výchovy* se žáci mohou zúčastnit mnohých ekologických projektů, což podpoří dobročinné chování a jeho rozvoj.

Cílem této kapitoly bylo zjistit, jak přímo je téma dobročinnosti a solidarity zakotveno v *Rámcovém vzdělávacím programu*, jenž stanovuje směr českého vzdělávání. Více prostoru je dobročinnosti věnováno v oblasti průřezových témat či doplňujících vzdělávacích oborech (*etická výchova*) než v základních vzdělávacích oblastech. Dle mého ale toto není správné řešení, neboť průřezová témata i doplňující vzdělávací obory si každá škola zahrnuje do *Školního vzdělávacího plánu* dle vlastního uvážení a ne vždy se téma dobročinnosti dostane mezi hlavní vyučovaná témata.

7. DOBROČINNOST V UČEBNICÍCH PŘEDMĚTU VÝCHOVA K OBČANSTVÍ

K výuce vyučovacího předmětu výchova k občanství mohou učitelé ve školním roce 2015/2016 využít učebnice, které mají platnou schvalovací doložku vydávanou Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Poslední zveřejněná schvalovací doložka byla vydána k 1. 10. 2015 a získalo ji 13 učebnic výchovy k občanství od 4 různých nakladatelství.

Nejvíce schvalovacích doložek získalo nakladatelství Fraus, které má schváleny dvě sady učebnic. První schválenou sadou učebnic jsou učebnice Občanská výchova, Rodinná výchova pro základní školy a víceletá gymnázia. Jedná se o učebnice pro 7., 8. a 9. ročník. Druhou sadou schválených učebnic jsou učebnice Občanské výchovy pro základní školy a víceletá gymnázia (tentokrát pro všechny ročníky druhého stupně základních škol).

Druhým nakladatelstvím, které získalo schvalovací doložku, je Nová škola. Nakladatelství Nová škola vydalo učebnice Výchova k občanství, které jsou vytvořené v souladu s RVP ZV. Učebnice jsou vždy po jednom vydání pro každý ročník, ovšem není pevně stanoveno, ve kterém ročníku mají být používány. V učebnicích je pouze doporučení k využití v konkrétním ročníku.

Nakladatelství Gaudeamus získalo schvalovací doložku na svoji jedinou učebnici: Výchova k občanství (učebnice pro 6.-9. ročník). Tato učebnice je volně dostupná na internetových stránkách <http://www.vychovakobcanstvi.eu/> a jednotlivé kapitoly jsou koncipované dle předepsaného vzdělávacího obsahu v RVP ZV.

Posledním nakladatelstvím, které má na svoji učebnici schvalovací doložku, je SPL – Práce. Učebnice, kterou mohou učitelé při výuce používat, se jmenuje Občanská výchova 6 a je určena pro žáky šestého ročníku základní školy. (MŠMT, 2015)

V následující kapitole budou jednotlivé učebnice analyzovány a bude zjišťováno, do jaké míry se v učebnicích vyskytuje téma dobročinnosti. Analýza učebnic bude realizována dvěma způsoby. V první fázi se zaměřím pouze na téma dobročinnosti (v obou dvou variantách), které bude přímo v textové části zmíněno. V druhé fázi budu analyzovat všechny kapitoly učebnice a hledat v nich alespoň zmínění o dobročinnosti či možnost na daném tématu dobročinnost rozvíjet.

NAKLADATELSTVÍ FRAUS

1) OBČANSKÁ VÝCHOVA, RODINNÁ VÝCHOVA 7

První učebnicí, která získala od nakladatelství Fraus schvalovací doložku, je učebnice Občanská výchova 7, Rodinná výchova 7. Autory této učebnice jsou: Mgr. Dagmar Janošková, Mgr. Monika Ondráčková, PhDr. Dagmar Čábalová, Ph.D., Mgr. Jitka Šebková, Mgr. Hana Marková. Učebnice byla vydána v roce 2004 a následně v letech 2008, 2009, 2010 a 2011 probíhal dotisk. Učebnice je rozdělena na dvě části: Občanskou a Rodinnou výchovu. Část učebnice, která je věnována občanské výchově, je rozdělena na sedm kapitol: Život mezi lidmi, Člověk a kultura, Přírodní a kulturní bohatství, Majetek v našem životě, Řízení společnosti, Svět kolem nás, Lidská práva. Každá z těchto kapitol je následně ještě dělena na menší a konkrétnější podkapitoly. Ta část učebnice, která je věnována rodinné výchově, je také rozdělena na kapitoly (Rodina, Klíče ke zdraví, Zdravá výživa, Zneužívání návykových látek, Osobní bezpečí, Sexuální výchova), ale nebude podrobena důkladnější analýze, neboť to není předmětem našeho zájmu.

Téma dobročinnosti je v této učebnici zmíněno v kapitole *Přírodní a kulturní bohatství* v podkapitole o „ochraně přírodního a kulturního bohatství“. V rámci této kapitoly se žáci zabývají jednotlivými organizacemi na ochranu životního prostředí a vyhledávají různá ekologická hnutí. Žákům je objasněna problematika ochrany životního prostředí a velký důraz je kladen na pochopení důležitosti jednání každého jedince. Žáci na konci hodiny musí odcházet s uvědoměním, že ekologická hnutí sama nám životní prostředí nezachrání ani neochrání, že vždy musí každý z nás přiložit ruku k dílu. V rámci podkapitoly „Zachraňme Zemi“ žáci vyhledávají mezi spolužáky ty, kteří např. třídí odpad, kompostují zbytky zeleniny, darují oblečení na charitu atd. V jakémsi nadstavbovém úkolu jsou žáci motivováni k ochraně přírody v obci, kdy mají za úkol navštívit obecní úřad a zjistit, jak by mohli obci pomoci (například vysázením zeleně, úpravou parku...). Tento úkol je ale dle mého velmi časově náročný a při časové dotaci jedné hodiny týdně nevím, jestli jde zrealizovat v plné míře.

Nepřímo se učitel může věnovat dobročinnosti při výkladu látky „Nadnárodní společenství“. V učebnici jsou jako nadnárodní organizace zmíněné OSN a NATO, ale jde zde o pouhý výčet základních cílů těchto dvou společností. Jediným úkolem, který může rozvíjet dobročinnost, je zjišťování přidružených organizací a jejich hlavních cílů (v učebnici mají žáci vyobrazená loga UNESCO, UNICEFU a Světové zdravotnické

organizace). Učitel nadále může s žáky diskutovat o přínosu těchto organizací, zdali žáci znají i jiné organizace věnující se pomoci apod.

Poslední možností, kde se významněji může rozvíjet povědomí žáků o dobročinné činnosti, je kapitola o *Lidských právech*. Dobročinnost v této kapitole není nikde přímo zmíněna, ale učitel může, při výkladu jednotlivých lidských práv, s žáky diskutovat o porušování těchto práv a možnosti řešení tohoto problému. Tím žáky nasměruje k různým organizacím věnujícím se pomoci lidem, kterým jsou základní lidská práva odírána. Žáci dále mohou sami vymyslet, jak se dá takovým lidem pomoci nebo nejlépe zabránit situacím, kdy k porušování práv dochází.

Přestože v učebnici není téma dobročinnosti přímo zmíněné, alespoň ve třech kapitolách má učitel příležitost se tématu věnovat a rozvíjet u žáků solidární chování. V ostatních kapitolách již záleží na zaměření a tvořivosti učitele, jestli zvládne téma dobročinnosti zařadit a najde způsob vhodné realizace.

2) OBČANSKÁ VÝCHOVA, RODINNÁ VÝCHOVA 8

Učebnice Občanská výchova 8, Rodinná výchova 8 je určena pro žáky základních škol a víceletých gymnázií. Učebnice byla vydána pod odborným vedením autorek Mgr. Dagmar Janoškové, Mgr. Moniky Ondráčkové (učebnice občanské výchovy) a PhDr. Dagmar Čábalové, Ph.D., Mgr. Jitky Šebkové a Mgr. Hany Markové (učebnice rodinné výchovy) v roce 2011 jako druhé aktualizované vydání. Učebnice je rozdělena na dvě části: Občanskou výchovu a Rodinnou výchovu. V rámci občanské výchovy je pro žáky připraveno pět stěžejních témat: Osobnost, Psychické procesy a stavy, Člověk v sociálních vztazích, Hospodaření a Právní minimum. Každá z těchto kapitol je ještě následně rozdělena na dílčí podkapitoly. I oblast rodinné výchovy je rozdělena do kapitol (Rodina, Člověk ve zdraví a nemoci, Zdravá výživa, Prevence zneužívání návykových látek, Osobní bezpečí, Lidská sexualita aneb Co je to láska?) a následně podkapitol. Protože podstatou této kapitoly je rozbor učebnic občanské výchovy, část o rodinné výchově nebude analyzována. V závěru učebnice se nachází přehledný rejstřík, seznam literatury, citace a autoři fotografií.

Všechny učebnice od tohoto nakladatelství obsahují v závěrečné části knihy informace týkající se RVP ZV. Učitelé i žáci se zde dozvědí, jaké očekávané výstupy byly za pomoci této učebnice splněny a které klíčové kompetence byly rozvíjeny.

V tomto vydání učebnice není dobročinnosti přímo věnována ani jedna kapitola. Nepřímo ale může učitel téma dobročinnosti aplikovat v těchto kapitolách:

1. *Osobnost* – V této kapitole může učitel zařadit téma dobročinnosti při analýze vlastností jednotlivých žáků. Žáci mají v této kapitole (str. 17) vyhledávat i jednotlivé významy slov a mezi nimi je zadáno i slovo altruista. Po nalezení definice může učitel následně navázat tématem pomoc druhým.
2. *Právní minimum* – V této kapitole se učitel může přiblížit tématu dobročinnosti při výkladu Listiny základních práv a svobod. Učitel může poukázat na problematiku dodržování této listiny a s žáky najít konkrétní země, kde jsou tato práva a svobody porušována, a proto je zde nutná pomoc ostatních. (Fraus, 2011)

3) OBČANSKÁ VÝCHOVA, RODINNÁ VÝCHOVA 9

Učebnice Občanská výchova 9, Rodinná výchova 9 je stejně jako předchozí díly dělena na dvě části: učebnici občanské výchovy a učebnici rodinné výchovy. Tento díl učebnice je určen pro žáky 9. ročníku základní školy a studenty víceletých gymnázií. Učebnice byla vydána v roce 2013 jako druhé aktualizované vydání, pod vedením stejných autorů jako učebnice předešlé. Část knihy věnované občanské výchově je rozdělena do 8 kapitol: Občan, Občan a právo, Právní ochrana, V pracovním poměru, Rodina a zákony, Hospodaření, Globální svět, Životní perspektivy. Každá z těchto kapitol je dále dělena do podkapitol, které se věnují konkrétnímu tématu z dané oblasti. Učebnice rodinné výchovy je dělena obdobným způsobem a plynule navazuje na předchozí díl učebnice Rodinná výchova 8.

V tomto díle učebnice je dobročinnosti věnován větší prostor a jsou zde zmiňovány i konkrétní příklady z této oblasti. První kapitolou, která se věnuje dobročinnosti, je kapitola *Hospodaření* – „Záchytná sociální síť“. Stěžejním tématem je sociální pomoc státu potřebným. Žáci mají přemýšlet nad důvody, proč někteří naši spoluobčané potřebují od státu pomoci a následně zjišťují, jak jim stát danou pomoc může poskytnout. V této kapitole je zmíněna (byť pouze jednou větou) pomoc, kterou poskytují dobrovolné organizace. Záleží tedy pouze na učiteli (popřípadě zájmu žáků), jak velký prostor bude věnován i dobrovolným organizacím.

Další kapitolou, kde je přímo zmiňována dobročinnost, je kapitola *Globální svět*. Úvodní podkapitola je věnována konkrétním problémům současného světa. Žáci se v této podkapitole naučí definovat slovo problém a odlišovat běžné problémy a závažné problémy. Podkapitola je pro dokreslení atmosféry doplněna o ilustrační fotografie

znázorňující jednotlivé globální problémy. V závěru je zdůrazněná informace, že k řešení daných problémů je potřeba zájmu všech lidí a celého světového společenství. V podkapitole „Ohrožené životní prostředí“ jsou zmíněné globální problémy týkající se životního prostředí. Žáci pro jednotlivé problémy (globální oteplování, kontaminace půdy a vody, nedostatek kyslíku, znečišťování ovzduší...) musí najít příčinu těchto problémů, ale také řešení důsledků. Součástí tohoto tématu je i seznámení s občanskými sdruženími, které se danou problematikou zabývají. Učitelé mohou u žáků rozvíjet dobročinnost za pomoci úlohy, kdy mají žáci vymyslet program pro nižší ročníky, které musí seznámit s tříděním odpadu. V podkapitole „Příliš mnoho lidí – příliš problémů“ je věnována pozornost neustálému růstu počtu obyvatel na planetě Zemi. Žáci se zde věnují problému chudoby a jedním z jejich úkolů je i vyhledat organizace zabývající se řešením problematiky chudoby a problémem pomoci lidem postiženým válkou. V závěru kapitoly *Globální svět* je zdůrazněno, že jeden problém vyvolává další problémy, a proto bychom se na jejich řešení měli podílet my všichni. (Fraus, 2013)

4) OBČANSKÁ VÝCHOVA 6

Učebnice Občanská výchova 6 je učebnicí, která nahrazuje předchozí učebnici od nakladatelství Fraus (Občanská výchova, Rodinná výchova 6). Tato učebnice je označována jako učebnice nové generace a byla vydána v roce 2012. Autory učebnice jsou: Mgr. Dagmar Janošková, Mgr. Monika Ondráčková, Mgr. Zdeněk Brom, Mgr. Anna Čechilová, PhDr. Dagmar Čábalová, Ph.D. Učebnice je rozdělena do devíti kapitol (bez kapitoly Úvod). Hlavními tématy, se kterými se mají žáci 6. ročníku seznámit, jsou: Kalendář, Domov je tam, kde..., Rodinný život, Má vlast, Z historie, Miniúvod do lidských práv, Život ve škole, Osobní bezpečí, První pomoc.

Téma dobročinnosti je v této učebnici nové generace reflektováno přímo ve dvou kapitolách. První kapitolou, kde se žáci setkávají s určitou formou dobročinnosti, je kapitola *Domov je tam, kde...* V jedné z podkapitol – konkrétně podkapitola „Životní prostředí“ se žáci kromě definice životního prostředí zabývají také ochranou životního prostředí. Žáci mají sami vymyslet konkrétní činnosti, které mohou podnikat k ochraně životního prostředí. Učitel by měl žáky také informovat o tom, kde se dají získat různé druhy informací o ochraně přírody, čímž se dotkne i problematiky zájmových a neziskových organizací. S žáky následně může analyzovat jednotlivé činnosti, které tyto organizace nabízejí a jaké aktivity podnikají za účelem ochrany přírody. Žáci se mohou sami pokusit vyhledat i organizace působící v místě jejich bydliště nebo blízkém okolí.

Druhá kapitola, která se věnuje tématu dobročinného chování, se jmenuje *Rodinný život*. V této kapitole se nachází podkapitola, která má název „Pomoc na dálku“. Žáci jsou v rámci této podkapitoly informováni o životě dětí v rozvojových zemích a možnosti, jak mohou ostatní zlepšit jejich životní podmínky, tedy účastnit se programu adopce na dálku. V této podkapitole je také zmíněná pomoc dětem v dětských domovech tzv. dobrovolnická pomoc. Klíčovými úkoly této podkapitoly jsou: vyhledání nadací, které se zabývají adoptí na dálku a zjištění informací o samotné adoptii na dálku (kdo může pomoci, co pomoc obnáší, co děti v rozvojových zemích nejvíce potřebují atd.). Díky této samotné podkapitole se učitel otevírá obrovský prostor pro jeho tvůrčí činnost a samotné hlubší navázání na tuto problematiku. Pakliže učitel vhodně téma uchopí, může dojít i k situaci, kdy sami žáci se budou chtít zúčastnit adopce na dálku a pomoci tak některému z dětí v těžkých životních podmínkách.

Dobročinnosti se učitel nemusí věnovat pouze při výkladu výše zmíněných kapitol. V kapitole *Rodinný život* je zmíněn stále se rozšiřující problém chudoby v našich městech. Problém chudoby je zde pouze vysvětlen, šikovný učitel téma dokáže rozvinout a pomoci dětem nalézt konkrétní řešení tohoto problému a možnosti, jak pomoci lidem bez domova. V kapitole *Miniúvod do lidských práv* jsou žáci seznamováni se základními právy, která jako děti mají. Na konci kapitoly jsou uvedené příběhy dětí, u kterých jsou jejich práva porušována. Žáci mají za úkol určit, jaké právo je porušováno. Učitel následně může tento úkol rozvést o otázky: Jak můžeme těmto dětem pomoci? Znáš některé organizace, které takto postiženým dětem pomáhají?... Poslední možností (v rámci této učebnice), kde má učitel možnost konfrontovat téma dobročinnosti, je kapitola *Osobní bezpečí*. Součástí této kapitoly je podkapitola „Dětská krizová centra a linky důvěry“. V rámci výkladu o krizových centrech se učitel může zmínit, že tyto organizace jsou jak zřizovány státem, tak i neziskovými organizacemi. Žáci následně mohou vyhledávat, která krizová centra působí v jejich okolí a jakou pomoc poskytují, nebo zdali ty nejznámější krizová centra jsou zřizovaná státem či neziskovými organizacemi. (Fraus, 2012)

5) OBČANSKÁ VÝCHOVA 7

Učebnice *Občanská výchova 7* taktéž navazuje na předchozí učebnici tohoto nakladatelství (*Občanská výchova, Rodinná výchova 7*). I v případě této učebnice jde o učebnici nové generace, která je tentokrát určena pro žáky 7. ročníku základních škol, popřípadě studentům nižších stupňů gymnázií. Autory učebnice jsou: Mgr. Zdeněk Brom, Mgr. Dagmar Janošková, Mgr. Monika Ondráčková, PhDr. Dagmar Čábalová, Ph.D., Mgr.

Hana Marková a Mgr. Jitka Šebková. Učebnice obsahuje 7 hlavních kapitol: Život mezi lidmi, Člověk a kultura, Přírodní a kulturní bohatství, Majetek v našem životě, Řízení společnosti, Svět kolem nás, Lidská práva. Každá z těchto kapitol je rozdělena do konkrétněji pojatých podkapitol.

V případě, že jsme pracovali s učebnicí v předešlém školním roce, některé kapitoly plynule navazují na již získané znalosti. Platí to i v případě kapitoly *Přírodní a kulturní bohatství*. Dobročinnost můžeme u žáků rozvíjet při realizaci podkapitoly „Ochrana přírodního a kulturního bohatství“. Žáci již z předešlého ročníku mají základní informace o ochraně přírody a v 7. ročníku na ně navazují. V rámci této podkapitoly se žáci seznámí s možnostmi vzniků národních parků a rezervací a veškerými aspekty, které musí dané území splňovat, aby se mohlo stát národním parkem či jiným chráněným územím. Podkapitola se též zabývá ekologickými hnutími, která se podílí na ochraně přírody. Konkrétně je zde zmíněno Hnutí Brontosaurus. Žáci mají dle pokynů učebnice dále vyhledat i jiné ekologické hnutí či organizace a zjistit, jak sami mohou přispět k ochraně životního prostředí. V podkapitole „Zachraňme Zemi“ je žákům nastíněn problém trvale udržitelného rozvoje planety Země. Žákům je připomenuto, že i sebelepší ekologická organizace nemůže sama zachránit život na Zemi, pakliže se každý jedinec nebude chovat ohleduplně k přírodě a k prostředí kolem sebe. Tato podkapitola má motivační charakter, jelikož nabádá k uskutečnění několika projektů. Jednou z variant je, že žáci navštíví obecní úřad a představí návrh konkrétní pomoci s místní zelení (úprava parku, výsadba stromů aj.), projekt se ale nemusí realizovat ihned na obecní úrovni, žáci mohou začít s úpravou prostředí v okolí školy nebo zvelebit interiér školy různými rostlinami a okrasnými květinami. V druhém projektu se žáci zabývají vodou a sami zkusí zjistit, kolik vody spotřebují a jestli je taková spotřeba nutná a jakými činnostmi se dá množství vody ušetřit. Pakliže by žáci přišli na možnost úspory vody přímo ve škole, mohou se svými návrhy seznámit zbytek školy a omezit tak plýtvání vodou. Třetí oblastí, které se týkají projekty ochrany přírody, je oblast třídění odpadu. Žáci se pokusí vytvořit motivační letáky, plakáty aj. na podporu třídění odpadu nejenom ve škole, ale i v samotné obci. Zjistí, jak se dá vytríděný odpad dále využít a proč je potřeba odpad třídit. Jako motiv veškerých projektů (které mají dobročinný podtext) by se dal označit: „*Když začnu, ostatní se možná přidají.*“ (Fraus, 2013:53)

Dobročinnost se dá rozvíjet i při realizaci kapitoly *Svět kolem nás*. V rámci této kapitoly je zařazena podkapitola „Mezinárodní organizace a aliance“, ve které žáci zjistí základní informace o OSN a NATO.

Nepřímo lze dobročinnost zařadit i v jiných kapitolách učebnice. Pro učitele je pěkný příklad na str. 59 (kapitola *Majetek v našem životě*), kde jsou uvedené dvě ukázky novinových článků. První článek se týká darování veškerého majetku na dobročinné účely, druhý článek popisuje, jak sbírka víček od PET lahví pomohla nemocné dívce k novému zdravotnímu křeslu. Učitel po přečtení článků může plynule navázat a s dětmi diskutovat o vhodnosti a možnostech pomoci. Dobročinnost může učitel u dětí rozvíjet i v kapitole *Řízení společnosti*, kde je zmíněna poznámka, že na politickém životě se mohou podílet politické strany, neziskové organizace, profesní organizace a občanská sdružení.

Záleží tedy na učiteli, jestli využije příležitosti a žáky seznámí alespoň s některými neziskovými organizacemi a jejich činností. Poslední kapitolou, kde můžeme žáky informovat o dobročinnosti, je výklad ohledně lidských práv, kde se dají zařadit různá cvičení s porušováním lidských práv a jejich řešením. (Fraus, 2013)

6) OBČANSKÁ VÝCHOVA 8

Učebnice Občanská výchova 8 taktéž navazuje na svoji předchůdkyni Občanská výchova, Rodinná výchova 8. Autory této učebnice jsou: JUDr. Mgr. Michal Urban, Ph.D., Mgr. Tomáš Friedel, Mgr. Ing. Tereza Krupová, Mgr. Dagmar Janošková, Mgr. Monika Ondráčková. I tato učebnice patří k učebnicím nové generace a vydána byla v roce 2013. Učebnice je rozdělena do šesti hlavních kapitol (Osobnost, Psychické procesy a stavy, Člověk v sociálních vztazích, Hospodaření, Právní minimum, Základy práva v České republice).

Téma dobročinnosti není přímo zmíněno v žádné z uvedených kapitol ani podrobnějších podkapitol. Nepřímo může učitel oblast dobročinnosti zařadit podobně jako v předešlé verzi učebnice při výkladu osobních vlastností nebo Listiny základních práv a svobod. (Fraus, 2013)

7) OBČANSKÁ VÝCHOVA 9

Poslední učebnicí od nakladatelství Fraus, která získala doložku od Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, je učebnice Občanská výchova 9. I tato učebnice patří již k učebnicím nové generace a nahrazuje předešlou verzi Občanská výchova, Rodinná výchova 9. Autoři učebnice jsou stejní jako v případě učebnice Občanská výchova 8. Tato učebnice pro 9. ročník byla vydána v roce 2014 a patří k nejnovější učebnici občanské výchovy tohoto nakladatelství. Učebnice je rozdělena do sedmi kapitol: Občanství aneb

Kam patřím, kde jsem doma, Občan a právo, Právní ochrana, Volba povolání, Hospodaření, Rodina a zákony, Globální svět.

Dobročinnosti se přímo v této učebnici věnují dvě kapitoly. A to kapitola o *Hospodaření*, kde je podkapitolou „Záchytná sociální síť“, kterou nám stát pomáhá, a kapitola *Globální svět*. V podkapitole tématu Hospodaření je pozornost věnována státní formě pomoci a podpory. Jako druhá možnost pomoci jsou zde zmíněné neziskové a charitativní instituce (spolky, církve, obecně prospěšné společnosti, ústavy atd.). Žáci zde mají za úkol s pomocí log jednotlivých dobročinných organizací zjistit, které organizaci logo patří (Červený kříž, Člověk v tísni, Charita, Bílá pastelka, Světluška, Akce cihla, Armáda spásy, Centrum Paraple, Drop In), co přesně dané organizace dělají a kde pomáhají. Následně žáci analyzují prostor místa bydliště a vyhledávají neziskové organizace působící právě v místě bydliště. Druhou částí úkolu je zamyšlení nad způsobem, jakým mohou žáci těmto organizacím přispět a tím i pomoci těm, co to potřebují.

V kapitole *Globální svět* je věnováno devět stránek globálním problémům společnosti, rozvojovým cílům tisíciletí, roli České republiky a problematice, co může samotný žák udělat pro zmírnění nebo odstranění těchto problémů. V této kapitole se žáci seznámí s rozdíly mezi problémy osobními, lokálními a globálními. Dále jsou zde definovány pojmy: trvale udržitelný rozvoj a ekologická stopa. Žáci jsou seznámeni s nejpálčivějšími globálními problémy, mezi které patří: chudoba, vzdělání, zdraví, dětská práce, životní prostředí, globální bezpečnost a rozvoj. V rámci této problematiky mají žáci pracovat s internetovými stránkami www.rozvojovka.cz a zjistit, jaké je poslání společnosti Člověk v tísni. V další podkapitole se žáci zabývají rozvojovými cíli tisíciletí, které mají vést k odstranění největších problémů rozvojového světa. V kapitole je zmíněno osm cílů, se kterými žáci následně s pomocí úkolů pracují. Úkoly jsou ryze praktického rázu, kdy žáci mají zjistit, jak se na řešení problémů podílí Česká republika, zdali se tyto cíle daří naplňovat apod. Druhá část úkolů je věnována rozvoji vlastních názorů, kdy žáci diskutují o tom, které cíle jsou nejdůležitější, které mohou ohrozit Českou republiku atd. V podkapitole „Role České republiky“ žáci pracují s informacemi o pomoci lidem v zahraničí, ať organizované neziskovými organizacemi, ale také o pomoci organizované státem. Úkolem žáků je zjistit, jaký finanční obnos Česká republika vynaložila v předešlém roce na podporu v zahraničí a jestli se tato částka liší od předešlých let a z jakého důvodu se tyto dvě sumy liší. V poslední podkapitole „Co můžeš udělat ty“ získávají žáci inspiraci

(12 ukázkových příkladů) na možnou pomoc s globálními problémy a možnosti využívání značky Fair Trade. (Fraus, 2014)

Učebnice nakladatelství Fraus jsou zpracovány hezky graficky, neobsahují mnoho souvislého textu a vyžadují velkou aktivitu žáků. Potřeba aktivity žáků se zvětšuje s vydáním učebnic nové generace, kde je velmi málo textu, hodně různorodých ukázek a nutnost práce žáků s různými zdroji (tištěnými médii, knihami, internetem, práce v terénu aj.). Tím, že není v učebnici mnoho informací, závisí styl používání učebnice pouze na učiteli, který se může sám rozhodnout, jak s učebnicí a jednotlivými tématy bude nakládat. Z tohoto důvodu považuji učebnici za zdařilou, a i když ne v každé učebnici byl věnován prostor dobročinnosti, určitě se toto téma dá rozvíjet i v rámci jiného výkladu. Nejvíce prostoru bylo dobročinnosti věnováno v učebnici *Občanská výchova 9*, kterou považuji v tomto ohledu za nejzdařilejší.

NAKLADATELSTVÍ NOVÁ ŠKOLA

1) VÝCHOVA K OBČANSTVÍ

- doporučeno pro 6. ročník základní školy a primy víceletého gymnázia

Tato učebnice byla napsána PhDr. Janou Skácelovou a Mgr. Lenkou Mrázovou a vydána byla v roce 2008. Učebnice byla vytvořena v souladu s RVP ZV. Učebnice je rozdělena na čtyři velká témata: Život v čase, Život v rodině, Život mezi lidmi a Místo, kde žiji. Každé toto téma je rozděleno na jednotlivé kapitoly a podkapitoly. Na konci učebnice jsou zmíněné splněné očekávané výstupy dle RVP ZV a rozvíjené klíčové kompetence. Součástí učebnice je i rejstřík, seznam použité literatury a klíč správných odpovědí ke cvičením (obsahují i všechny další zde zmíněné učebnice).

Téma dobročinnosti je v učebnici zmíněno pouze v kapitole *Rodina má mnoho podob* (téma: „Život v rodině“). V této kapitole je vysvětlen pojem adopce na dálku, v jakých zemích probíhá, jakým způsobem je realizována atd. Žáci zde najdou i konkrétní internetové odkazy, kde získají k tématu více informací a kde se mohou k adopci na dálku i připojit.

V dalších kapitolách již téma dobročinnosti nikde přímo zmíněné není. Učitel se ale může dobročinnosti věnovat při výkladu tématu *Život mezi lidmi* v podkapitole „Pravidla pomáhají chránit“. V této kapitole se směřuje pozornost na výklad lidských práv a práv dítěte. Jedním z úkolů (opakovacích) v této kapitole je zopakování pojmu adopce na dálku,

žáci mají tento pojem vysvětlit a charakterizovat oblasti, kde se tento druh pomoci realizuje a za jakým účelem probíhá. V kolonce zajímavost mají žáci uvedené základní informace o dětském fondu OSN – UNICEF. Druhým tématem, kde se učitel může alespoň dotknout oblasti dobročinnosti, je *Místo, kde žiji*, podkapitola „Žiji na Zemi“. V této kapitole je popsáno ohrožení přírody. Jde ale pouze o výčet základních problémů bez dalšího směřování k možnosti řešení aj. Poslední možností, kde se lze významněji věnovat dobročinnosti, je v podkapitole „Ekologický způsob života“, která spadá také pod téma: *Místo, kde žiji*. Tato kapitola je již zaměřena více prakticky a poskytuje žákům konkrétní příklady, jak se chovat ekologicky (recyklace, třídění odpadů, šetření energií, šetření vodou aj.). Jedním z úkolů v této kapitole je i vyhledávání ekologických organizací a jejich zaměření. (Nová škola, 2008)

2) VÝCHOVA K OBČANSTVÍ

- doporučeno pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia

Učebnice byla vydána v roce 2010 pod vedením autorského kolektivu: Mgr. Bc. Jitka Lunerová, Mgr. Monika Svobodová, Mgr. Radim Štěrba. Učebnice se věnuje čtyřem velkým tématům: Kam patřím, Já a společenský systém, Já a okolní svět, Já a hospodaření. Tato témata jsou dále rozdělena na jednotlivé kapitoly a podkapitoly. I toto vydání učebnice je vytvořeno v souladu s RVP ZV, a proto na konci knihy najdeme opět zmíněné splněné očekávané výstupy dle RVP ZV a rozvíjené klíčové kompetence.

V tomto vydání není dobročinné činnosti věnována žádná část učebnice. Učitel může téma dobročinnosti zařadit například při výkladu národnostních menšin a rasové nesnášenlivosti, lidských práv či kulturního bohatství (ochrana přírody a kulturního bohatství) nebo problémů „modré“ planety. V žádné z těchto kapitol ale není přímý odkaz k dobročinnosti, ve většině případů jde pouze o výčet základních informací. Proto je zde důležitá nápaditost samotného učitele. (Nová škola, 2010)

3) VÝCHOVA K OBČANSTVÍ

- doporučeno pro 8. ročník základní školy a tercie víceletého gymnázia

Tato učebnice určená pro 8. ročník základní školy patří k nejnovějšímu počínu nakladatelství Nová škola. Učebnice byla vydána v roce 2014 jako 3. aktualizované vydání. Autory jsou: Mgr. Bc. Jitka Lunerová, PhDr. Mgr. Radim Štěrba, DiS., Mgr. Monika Svobodová. Učebnice plynule navazuje na své předchozí díly (stejná podoba) a

také vychází z RVP ZV. Žáci se v tomto ročníku seznámí s tématy: Člověk jako osobnost, Člověk mezi lidmi, Člověk, láska a manželství, Člověk ve státě.

Ani v tomto vydání učebnice není dobročinnosti věnován významnější prostor. Pouze v podkapitole „Vztahy mezi lidmi“ (patří do tématu *Člověk mezi lidmi*) jsou vysvětleny pojmy altruismus, egoismus a solidarita. Bohužel, ale na výklad těchto pojmů nenavazuje žádné cvičení ani přímá ukázka. V podkapitole „Vznik lidského života“ je jako zajímavost uvedena možnost adopce na dálku. V případě vlastního zájmu může učitel téma dobročinnosti zařadit například při výkladu: „Já a životní styl“ (podkapitola věnovaná návykovým látkám), „Lidská setkání“ (podkapitola věnovaná toleranci, předsudkům, stereotypům). Vše ale záleží na aktivitě učitele a jeho schopnosti pracovat jinými způsoby. (Nová škola, 2014)

4)VÝCHOVA K OBČANSTVÍ

- doporučeno pro 9. ročník základní školy a kvartu víceletého gymnázia

Poslední díl učebnice *Výchova k občanství* byl napsán Mgr. Antonií Laicmanovou a vydán v roce 2012. Tento díl navazuje na *Výchovu k občanství* pro 8. ročník a završuje povinné čtyřleté vzdělávání v tomto oboru, čímž dojde k naplnění veškerých vzdělávacích cílů a klíčových kompetencí. Učebnice pro 9. ročník pracuje s pěti ústředními tématy: Člověk a náboženství, Moje budoucnost, Finanční gramotnost, Národní hospodářství, Mezinárodní spolupráce. Všechna tato témata jsou následně rozdělena na jednotlivé kapitoly, popřípadě podkapitoly.

Přestože se jedná o učebnici pro 9. ročník a doposud v žádném předešlém vydání nebyl věnován významnější prostor dobročinnosti, ani v této učebnici se pro ni místo nenašlo. Pakliže by se učitel chtěl dobročinnosti alespoň v malé míře věnovat, může toto téma zařadit při výkladu „Státního rozpočtu“, „Mezinárodních organizací“ (zde jsou zařazeny informace o OSN a NATO) nebo „Globalizace“. Opět ale vše záleží na samotném učiteli, neboť učebnice mu v tomto ohledu není příliš nápomocna. (Nová škola, 2012)

Učebnice od nakladatelství Nová škola byly pro mě velkým zklamáním. Učebnice mají krásné úvodní desky a zdařilé dělení témat, ale kompozice učebnice již není dle mého příliš efektivní. Učebnice obsahuje velké množství souvislého textu. Není kladen důraz na samostatnou práci žáků ani na rozvíjení kritického myšlení či tvorbu vlastních projektů či prací. Myslím si, že mají-li mít hodiny občanské výchovy pro žáky nějaký smysl, není vhodné využívat pouze učebnici a v ní stanovený text. Mnohem důležitější je propojení

základních informací s běžným životem, který žáci prožívají každý den. Díky tomu je potřeba, aby každý učitel využil maximálně svého potenciálu a nenechal se strhnout kompozicí učebnice.

NAKLADATELSTVÍ SPL-PRÁCE

1) OBČANSKÁ VÝCHOVA 6

Nakladatelství SPL-Práce získalo schvalovací doložku pouze na jednu učebnici občanské výchovy (učebnice pro další ročníky jsou v přípravě). Tato učebnice je určena pro 6. ročník základní školy (nebo odpovídající ročník víceletého gymnázia) a byla vydána v roce 2015. Autory této učebnice jsou: Milan Valenta, Oldřich Müller, Ivana Havlínová. Žáci v rámci této učebnice získají informace ve čtyřech tématech: Rok v jeho proměnách a slavnostech, Domov a rodina, Naše vlast, Obec, region, země. Učebnice je doplněna o Poznámky pro učitele (Metodické patery, Klíčové kompetence, Očekávané výstupy) a jmenný a věcný rejstřík.

Tato učebnice je zpracována odlišným způsobem než předešlé učebnice. Jednotlivé kapitoly jsou realizovány jako psaný seriál. Na konci každé kapitoly jsou pro žáky připravené otázky a úkoly, které plní individuálně, ve skupině, pomocí projektů, dramatizace aj. V této učebnici je velký důraz kladen na aktivitu žáků.

Téma dobročinnosti není v této učebnici zpracováno vůbec. Žáci jsou ale pomocí úkolů v některých kapitolách motivováni a nepřímo nabádáni k určité formě dobročinného chování. Například v kapitole č. 7 *Rodina, její funkce a náhradní rodinná výchova* mají žáci za úkol vyhledat v blízkosti bydliště dětský domov či vesničku SOS a domluvit ve třídě formu pomoci těmto zařízením. V kapitole č. 11 *Domov a jeho přírodní okolí* mají žáci za úkol zjistit ekologické organizace u nás a ve světě. V kapitole č. 13. *Vánoce* žáci zjišťují, jaké se pořádají charitativní akce, komu mohou takovou akcí pomoci a s kým mohou žáci spolupracovat. V kapitole č. 14 *Rovnost a nerovnost* se žáci snaží vymyslet možnost pomoci handicapovanému dítěti v okolí (popřípadě takové dítě ve svém okolí vyhledat a zkusit mu nabídnout pomocnou ruku). V rámci kapitoly č. 19 *Moje obec* žáci zjišťují informace o třídění odpadů, ochraně zeleně aj. v místě bydliště a navrhují vlastní řešení dané problematiky. (SPL-Práce, 2015)

Tato koncepce učebnice se mi zprvu moc nelíbila, ale po hlubším pročtení a prohlédnutí se mi líbí ze všech učebnic nejvíce. Důležité pro mě jsou úkoly, na kterých

žáci různými formami pracují a tím se vlastně „jen tak“ učí podstatné informace, které mají ihned propojené s reálným životem. Přestože není v učebnici věnován souvislý prostor dobročinnosti, myslím, že výše vyjmenované úlohy, které žáci plní, veškerou textovou část plně nahrazují.

Učebnice je dle mého atraktivní i pro samotné žáky, kteří se díky stejně starým průvodcům v učebnici dozví vše, co je potřeba vědět na konci šestého ročníku, a ještě si velmi různými způsoby mnoho nových informací ihned vyzkouší. Díky velmi praktickým úkolům je dle mého ale kladen velký důraz i na práci učitele, který musí práci žáků korigovat správným směrem, doprovázet je při terénním vyučování apod. Vše dle mého má ale velký přínos.

NAKLADATELSTVÍ GAUDEAMUS

1) VÝCHOVA K OBČANSTVÍ

- učebnice určená pro 6.-9. ročník základní školy

Učebnice vznikla v roce 2012 jako výstup projektu Zvýšení kvality výuky Výchovy k občanství na školách v souladu s RVP. Učebnici vytvořil kolektiv dvaceti autorů. Učebnice je rozdělena dle vzdělávacího obsahu, jak stanovuje RVP ZV. Jednotlivé části tedy jsou: Člověk ve společnosti, Člověk jako jedinec, Stát a hospodářství, Stát a právo, Mezinárodní vztahy a globální svět. Učebnice je volně přístupná na internetu na stránkách: <http://www.vychovakobcanstvi.eu/stranka/default/ke-stazeni>

V učebnici je věnovaná konkrétní podkapitola „solidaritě a pomoci druhým“. Kapitola se nachází v části *Člověk ve společnosti*. V rámci podkapitoly žáci na příkladech dokládají konkrétní formy vzájemné solidarity a pomoci mezi lidmi. Žák sám umí vyjádřit možnosti své pomoci někomu jinému. V podkapitole se pracuje s osobností Anežky České jako reprezentantky solidarity v naší historii. Žáci se dále seznámí se samotným pojmem solidarita a solidární chování. Ve skupinách vyhledávají jednotlivé organizace, které pomáhají druhým lidem a charakterizují jednotlivé oblasti pomoci. V závěru podkapitoly pracují s logy jednotlivých organizací a s pomocí „spojovačky“ se snaží dát dohromady neziskovou organizaci a produkt, který se k ní váže. V další části kapitoly žáci definují dobrovolnictví a následně se snaží zjistit, z jakého důvodu lidé konají dobrovolnickou činnost. Kapitola klade důraz na samostatnou a skupinovou práci. Žáci se snaží vyjadřovat své názory a postoje (např. komu bych daroval 100 Kč...). Vrcholným úkolem pro žáky je vytvoření projektu, který pomůže někomu jinému. Na konci kapitoly se nachází slovníček

pojmu, kde jsou vysvětleny základní pojmy týkající se tohoto tématu (dobročinnost, dobrovolnictví, dárcovství, dobrovolník, principy, solidarita).

S pojmem dobročinnosti se nepřímo pracuje i v části *Mezinárodní vztahy a globální svět*, kde je věnovaná podkapitola „Globálním a lokálním problémům“. Tato podkapitola je věnovaná jako v případě předešlých učebnic třídění odpadu, globálním problémům a jejím řešením. Žáci jsou v této podkapitole seznámeni s jednotlivými značkami, se kterými se v životě mohou potkat (Fair Trade, BIO, Ekologicky šetrný výrobek...). Žáci mají také za úkol pomocí plakátu, prezentace nebo jiné formy propagovat některý nápad, který pomůže šetřit vodou a tím snížit ubývání vody na planetě Zemi. (Gaudeamus, 2012)

Tuto učebnici bych já sama asi neoznačila za učebnici, jelikož mi zde chybí alespoň minimální textový aspekt. Učebnice je tvořena pouze úkoly pro žáky. Úkoly jsou různého zaměření – práce s textem, vyhledávání informací, brainstorming, metoda INSERT, vyjádření vlastních názorů v diskusi, uspořádání konkrétní akce apod. V tomto praktickém směru není učebnici co vytknout. Přesto bych učebnici využívala spíše jako doplňkový materiál se skvělými náměty pro výuku. I právě díky praktickému zaměření lze těžko učiteli doporučit, při kterém dalším tématu se může s žáky dobročinnosti věnovat.

ZÁVĚR

Po provedení analýzy všech učebnic, které získaly doložku MŠMT, mohu konstatovat, že téma dobročinnosti je v učebnicích zmíněno velmi málo. Samostatnou část učebnice, která je věnována dobročinnosti, nabízí pouze nakladatelství Gaudeamus. V učebnicích od ostatních nakladatelství je pozornost dobročinnosti věnovaná velmi malá a vždy pouze okrajově. Podle analyzovaných učebnic se učitel může věnovat dobročinnosti nejčastěji při probírání témat: ochrana přírody na Zemi, lidská práva, hospodářství – fungování sociálního systému a při tématu globalizace.

Z tohoto výsledku vyplývá, že pakliže se učitel v rámci občanské výchovy nebo výchovy demokratického občana chce věnovat hlouběji tématu dobročinnost, musí si pro realizaci hodiny vyhledat materiály sám a celou koncepci hodiny si taktéž musí vytvořit sám. Z mého pohledu tato situace není ideální, jelikož přináší učiteli práci navíc, ale na druhou stranu není učitel svazován metodickými pokyny vydanými k jednotlivým učebnicím. Proto může hodinu, popřípadě hodiny postavit tak, jak vyhovuje učiteli, ale i samotným žákům a vzniká prostor pro různá projektová vyučování, exkurze a jiné alternativní metody výuky.

V případě, že bych si měla já jako učitel vybrat nakladatelství, od kterého by se pořizovaly učebnice občanské výchovy, volila bych nakladatelství SPL – Práce. Učebnice je dosti odlišná od všech „klasických“ učebnic, a proto bude pro žáky více atraktivní. Pomocí příběhu se s žáky projde celý školní rok, aniž by žáci nějak výrazně pocítili, že jsou jim předávány důležité znalosti a dovednosti. Učebnice se mi líbí i díky důrazu na samostatnou a skupinovou práci žáků. Během hodin musí žáci řešit spoustu různých úkolů, čímž se rozvíjí jejich kritické myšlení, vzájemná spolupráce i kompetence k řešení problémů, což dle mého je jedním ze základních úkolů občanské výchovy na základní škole.

8. OSTATNÍ VÝUKOVÉ MATERIÁLY S TÉMATEM DOBROČINNOST

Pro výuku o dobročinnosti nemusí učitelé používat pouze učebnice občanské výchovy, ale existuje spousta jiných materiálů, knih a projektů, které je možno při výuce dobročinnosti uplatnit. V této kapitole jsou zmíněny výukové materiály, které se zabývají dobročinností a je možno s nimi výuku doplnit.

Pakliže se učitel chce hlouběji a více věnovat tématu dobročinnosti, než je v učebnicích občanské výchovy s doložkou MŠMT, je vhodné nejprve využít učebnice etické výchovy. Tématu dobročinnosti se věnuje učebnice: *ETICKÁ VÝCHOVA, UČEBNICE PRO 6. – 7. ROČNÍK ZÁKLADNÍCH ŠKOL A VÍCELETÁ GYMNÁZIA* od Mgr. Hany Brichové, Mgr. Marcely Matějcové, Mgr. Marie Navrátilové. Tato učebnice v roce 2014 získala potřebnou doložku MŠMT, a je proto možné ji běžně používat při výuce etické výchovy i některých témat občanské výchovy. Učebnice je rozdělena na dvě části. První část je určená pro šestý ročník základní školy, druhá část je vypracována pro sedmý ročník základní školy.

V části pro šestý ročník je dobročinnost zmíněna v tématech: *Rozhodnost a řešení problémů, Etika a ochrana přírody a životního prostředí*. V tématu *Rozhodnost a řešení problémů* je vypracována lekce *Pomáhejme si*. V této lekci jsou žáci seznámeni s konkrétními příběhy čtyř lidí z celého světa (Etiopie, Namibie, Afghánistánu a České republiky). Žáci se seznámí s jejich životy a jejich úkolem je o jednotlivých příbězích přemýšlet a správně přiřadit jeden z nabízených možností nadpisů. V závěru této lekce jsou jmenovány konkrétní organizace (UNICEF, Pomozte dětem-Kuře, ELPIDA, Kapka naděje, ADRA...), které se zabývají pomocí. Žáci mají určit, v jaké oblasti se jednotlivé organizace podílejí na pomoci a najít příklady dalších organizací. V tématu *Etika a ochrana přírody a životního prostředí* je určité formě dobročinnosti věnována lekce: *Začněte jednat*, kde mají žáci pomocí úkolů obhajovat své názory a postoje. Úkoly jsou zaměřeny prakticky, tak aby je mohli splnit všichni žáci. Jde např. o úkoly: vymyslet jiný způsob, jak řešit problém s odpady, které odpady ve vaší rodině třídíte, zamysli se nad tím, které výrobky kupuješ v nevratných obalech a zkus najít jejich alternativu. V této lekci je také doporučení k návštěvě místní skládky odpadů, která má vést žáky k uvědomění si nadměrné produkce odpadů (zničení původní přírody – co se stane s námi?).

V části pro sedmý ročník se dobročinnosti věnuje téma: *Pozitivní hodnocení událostí a druhých, Prosociálnost za ztížených podmínek*. V prvním zmíněném tématu je

lekce: Otevři oči i srdce, kde jsou žáci pomocí příběhu seznámeni s faktem, že mnohem lepší je darovat než přijímat. V rámci tématu *Prosociálnost za ztížených podmínek* se nachází již konkrétní lekce pod názvem: Daruj... V této lekci je žákům vysvětlen pojem prosociální chování. Po správném pochopení tohoto pojmu mají žáci za úkol vypracovat šest zadaných otázek, které se týkají darování (např.: Kdy jsi naposledy někomu něco daroval?, Znáš někoho ze svého okolí, kdo daruje krev?, Očekáváme vždy, že se nám naše dobročinnost vrátí?...). Tato lekce je doplněna i o praktickou aktivitu pod názvem „Čím udělám radost?“, kdy každý žák má donést tři věci, kterými se pokusí udělat radost ostatním spolužákům. (Navrátilová a spol., 2014)

Tématu prosociálního chování se věnuje i učebnice ETICKÁ VÝCHOVA, UČEBNICE PRO 8. – 9. ROČNÍK ZÁKLADNÍCH ŠKOL A VÍCELETÁ GYMNÁZIA od Mgr. Hany Ginterové a Mgr. Světlany Hajdinové. I tato učebnice je rozdělena na dvě části. První část se věnuje výuce etické výchovy v osmém ročníku, druhá část je určena pro žáky devátého ročníku základní školy. V části pro osmý ročník je prosociální chování zmíněno v tématu *Komplexní prosociálnost*. Součástí této kapitoly jsou tři lekce (Prosociálnost v nás, Co mohu prosociálně nabídnout, Na kole ke vzdělání, vzděláním ke svobodě). V první lekci (Prosociálnost v nás) jsou žáci seznámeni s tím, co znamená chovat se prosociálně a jak se správně chovat, aby se člověk mohl stát prosociální osobností. V závěru lekce je zmíněna RAINBOW GAME neboli Hra na duhu (ke každé barvě duhy je v této hře přiřazena jedna činnost, která vede k prosociálnímu chování). Tuto hru může podle mě použít učitel spolu se žáky i při sestavování pravidel třídy. Pro lepší ilustraci podstaty této činnosti přikládám kopii z učebnice.

RAINBOW GAME (HRA NA DUHU)

ČERVENÁ - ROZDĚLIT SE

Červená znamená někoho obdarovat, rozdělit se, nabídnout něco. Máme-li druhého rádi, děláme jim radost například tím, že jim něco darujeme nebo se rozdělíme o vlastní věci.

ORANŽOVÁ - USMÍVAT SE

Oranžová znamená šířit pozitivní hodnoty (úsměvem, radostí, dobrým slovem). Udělat někomu radost je jako oheň. Často stačí jiskra, jeden úsměv, malý dáreček, aby oheň přejčnosti zapálil jiskru ve druhém člověku.

ŽLUTÁ - NASLOUCHAT

Žlutá znamená pozorně naslouchat, neskákat do řeči, hezky mluvit. Budeme se zájmem poslouchat kamarády, spolužáky, abychom jim udělali radost. Můžeme jim udělat radost i tím, že něco poutavého budeme vyprávět.

ZELENÁ - ŽÍT ZDRAVĚ

Zelená znamená zdraví, čistotu, správnou životosprávu. Zdravý člověk je veselý a má dost sil, aby pomáhal druhým. Do tohoto rámce lze začlenit základní zdravotní a hygienické návyky: smysluplný režim dne, osobní hygienu, zdravou výživu, pohyb, pohybové hry a odpočinek, dostatek spánku.

MODRÁ - DBÁT O SEBE A OKOLÍ

Modrá znamená péči o oblečení, školní pomůcky, knihy, květiny, třídu atd. Jsme-li hezky a vkusně upraveni, pokoj či třída jsou uklizené, lavice a psací stůl uspořádané, máme radost my a je to dar i pro druhé.

INDIGOVÁ - KONAT DOBRO

Indigová znamená moudrost. Učíme se rozlišit dobrý a zlý skutek a konat jen skutky dobré. Děláme-li druhým radost, srdce nám napoví, co je dobré a co zlé. Takže se učíme moudrosti, protože moudrý člověk je ten, který má dobré srdce.

FIALOVÁ - BÝT SPOLU

Fialová znamená jednotu, kolektivnost, žít jako jedna rodina. V rodině je hezky, když se mají všichni rádi a dělají jeden druhému radost. Ve třídě je hezky, když si neděláme naschvály, ale děláme jeden druhému radost. Když si lidé v našem městě i na celém světě budou pomáhat, naše město – celý svět bude žít jako velká rodina.

Obrázek č. 2 Rainbow game. Zdroj: Ginterová, Hajdinová: Etická výchova, Učebnice pro 8. – 9. ročník základních škol a víceletá gymnázia, str. 49

Lekce: *Co mohu prosociálně nabídnout*, ukazuje žákům jednotlivé formy prosociálního chování. Po prostudování jednotlivých forem prosociálního chování mají žáci za úkol jednotlivé formy přiřadit k zadaným vzorovým situacím. Žáci například odpovídají na otázky, jak se zachovají, když se mladé ženě roztrhne taška s nákupem nebo starší paní hledá svého ztraceného pejska apod. Poslední lekce tohoto tématu nabízí základní charakteristiku jednotlivých neziskových organizací podílejících se na pomoci ostatním. Jsou zde zmíněné organizace: Kola pro Afriku, Světluška, Bílá pastelka, Člověk v tísni, ADRA, Lékaři bez hranic, Český červený kříž aj. včetně jejich základních aktivit.

I v části pro devátý ročník je dobročinnosti věnována pozornost. Dobročinnosti se věnuje téma: *Komplexní prosociálnost a rozvojová pomoc*. Velká část tohoto tématu se věnuje rozdílům mezi jednotlivými lidmi a národy. Cílem lekcí je vysvětlení jednotlivých odlišností a základních pojmů, jako jsou: xenofobie, rasismus, předsudek, stereotyp, diskriminace atd. Téma dobročinnosti je zmíněno v lekci pod názvem *Adopce na dálku*. Žáci mají v učebnici fotografie jednotlivých dětí, které žádají o adopci na dálku, a jejich příběhů. Díky konkrétním příkladům žáci lépe pochopí vážnost celé situace a poznají, že ne všechny děti na světě žijí v takových příznivých podmínkách jako oni sami, a proto je potřeba jim alespoň trochu pomoci právě formou adopce na dálku. (Ginterová a spol., 2014)

Obě dvě tyto učebnice považuji za velmi zdařilé právě díky svému praktickému zaměření. Jako velké plus považuji i to, že je učebnice volně ke stažení z internetových stránek www.etickavychova.cz. Na těchto internetových stránkách jsou k dispozici i pracovní sešity pro jednotlivé ročníky a taktéž metodika pro učitele, která je obohacena o zkušenosti pedagogů, což je velmi přínosné při plánování jednotlivých aktivit.

Druhou učebnicí, která klade velký důraz na kritické uvažování žáků a samostatnost, je učebnice ETICKÁ VÝCHOVA PRO 2. STUPEŇ ZÁKLADNÍCH ŠKOL od nakladatelství Edika. Učebnici sepsali PhDr. Monika Svobodová, Mgr. Jitka Lunerová a PhDr. Radim Štěrbá. Tato učebnice není rozdělená na jednotlivé ročníky, ale je koncipována všeobecně tak, aby učitel mohl použít vybrané téma v jakémkoliv ročníku. Téma dobročinnosti a solidarity v této učebnici najdeme v kapitolách: *Základy etiky a morálky* (podkapitola: Nezištná pomoc), *Etika ve společenských vztazích* (podkapitola: Dárcovství – pomoc potřebným). Nevýhodou této učebnice je, že neposkytuje mnoho základních informací, které by měli žáci během hodin získat. Považuji proto tuto učebnici

pouze jako možnou inspiraci k jednotlivým aktivitám než k běžnému využívání během jednotlivých hodin. Například podkapitola Nezištná pomoc nabízí pouze definici altruistického chování. Zbylé základní pojmy (empatie, egoismus, hostilita aj.) mají žáci za úkol sami vyhledat na internetu či ve slovníku. Jako velký přínos této podkapitoly považují konkrétní úkoly, kdy například žáci mají z vyobrazených obrázků určit, která situace odpovídá altruistickému chování a která nikoliv.

V podkapitole Dárcovství – pomoc potřebným je opět kladen velký důraz na samostatnou práci žáků. I v této kapitole je minimum informací a velkou část informací mají žáci za úkol vyhledat. Žáci se s pomocí internetu snaží najít například neziskové organizace, které se zabývají dárcovstvím, dobrovolnická centra v místě bydliště aj. (Svobodová, 2013)

Tuto učebnici považují jako zdařilou díky její grafické podobě, jelikož jsou využívány jak komiksové postavičky, tak i fotografie, což zvyšuje její atraktivitu u dětí. Velký přínos této učebnice vidím v tom, že žáci jsou nuceni pracovat sami, a tudíž se naučí vyhledávat patřičné informace a kriticky uvažovat o jejich důvěryhodnosti. Mnoho cvičení v učebnici je nastaveno tak, že žáci musí vyjadřovat své názory a zkušenosti, což je také velkým přínosem pro uplatnění v dnešním světě. Nevýhodou může pro některé učitele být to, že v učebnici se nenachází příliš informací, a tudíž je nějaké úvodní seznámení s problematikou spíše na učitele, což způsobuje náročnější přípravu učitele na jednotlivé hodiny.

Další materiály, které může učitel využít při probírání tématu dobročinnosti, jsou různé výukové materiály od neziskových organizací. Mnoho výukových publikací a metodik produkuje společnost Člověk v tísni. Velká část vydávaných publikací se věnuje globálnímu rozvojovému vzdělávání a multikulturní výchově.

Velmi kvalitní materiály s náměty pro učitele nabízí publikace Bohouš a Dáša. V rámci výuky dobročinnosti lze použít konkrétně tyto díly: Bohouš a Dáša na tržišti světa, Bohouš a Dáša: Klima v tísni, Bohouš a Dáša mění svět: Tváří tvář migraci, Bohouš a Dáša: šance pro rozvoj, Bohouš a Dáša za lidská práva. Všechny tyto knihy mají stejný koncept, kdy knihou provádí dvě ústřední postavy, studenti Bohouš a Dáša. Všechny knihy jsou doplněny o komiksovou část příběhu a jednotlivé náměty na aktivity, které se dají v hodinách využít. V knihách nechybí ani vysvětlení základních pojmů a souvislostí k jednotlivým tématům. Tyto knihy nejsou zaměřeny přímo na výuku solidarity a dobročinnosti. Knihy se zabývají současnými problémy společnosti a hlavním cílem je žákům tyto problémy přiblížit a utvářet v nich správné postoje a hodnoty. Záleží tedy

pouze na učiteli, jaké aktivity do svých hodin vybere a jak bude tyto publikace využívat. Výhodou tohoto metodického materiálu je jeho online dostupnost na internetových stránkách: <https://www.varianty.cz/publikace>.

Mnoho zajímavých aktivit, které mohou učitelé využít i při tématech dobročinnosti, najdou i v publikacích 10x s MKV a Společný svět. Obě tyto publikace vydal také Člověk v tísni a nezabývají se primárně dobročinností, ale některé z aktivit se dají použít i při výuce tohoto tématu. 10x s MKV je příručka s metodickými listy pro výuku multikulturní výchovy. Celá kniha obsahuje deset podrobně rozpracovaných aktivit, které mají za úkol odstranění předsudků, rasismu a diskriminace, kterých je v naší společnosti stále ještě velmi mnoho. (Černá, 2010) Publikace Společný svět se zabývá globálním rozvojovým vzděláváním a jednotlivými globálními problémy společnosti. V publikaci je jedna celá kapitola věnována rozvojové spolupráci. V kapitole jsou vysvětleny základní podoby rozvojové spolupráce, proč je nutné tuto spolupráci realizovat a konkrétní příklady, jak spolupráce probíhá. Součástí kapitoly je i podkapitola o dobrovolnictví, kde jsou vysvětleny základní formy dobrovolnictví a jak se žák může sám stát dobrovolníkem. I tato publikace je doplněna velkým počtem velmi kvalitně rozpracovaných aktivit a i zde platí, že záleží pouze na učiteli, zdali si dokáže sám aktivitu vybrat a vhodně zařadit do běžné výuky. (Nádvorník a spol., 2004)

Jednou z mnoha částí společnosti Člověk v tísni je Rozvojovka. Tato sekce poskytuje hodně užitečných informací o rozvojové spolupráci a zabývá se osvětou nejenom žáků, studentů, učitelů, ale i samotné veřejnosti. Rozvojovka vydává vlastní časopis s identickým názvem Rozvojovka, ve kterém řeší aktuální společenské problémy a přináší mnoho zajímavých a nikde nezveřejněných informací k aktuálním tématům. Na internetových stránkách www.rozvojovka.cz najdou nejenom učitelé, ale všichni, které toto téma zajímá, mnoho základních i odbornějších informací. Pro školy připravují různé výstavy, besedy a informační materiály, které jsou poskytovány bezplatně nebo za menší finanční obnos.

Další sekci v rámci společnosti Člověk v tísni je sekce Jeden svět na školách. Tato sekce se primárně zabývá vzděláváním žáků základních a středních škol pomocí audiovizuálních materiálů. Učitelé, jež se na portálu www.jsns.cz zaregistrují, získají přístup k několika desítkám výukových dokumentárních filmů, které jsou z různých oblastí lidského života. Pro výuku dobročinnosti mají učitelé k dispozici sekce: lidská práva, globální rozvojové vzdělávání a životní prostředí. Ke každému filmu jsou k dispozici i pracovní listy, náměty na činnosti navazující na filmovou projekci a ve většině případů

také odkazy na další materiály dostupné k probíranému tématu. Za výhodu tohoto portálu považují dostupnost filmů online bez omezení, ale také možnost stažení filmu do vlastního PC, a tudíž možnost přehrát film i tam, kde není dostupné připojení k internetu. Druhou silnou stránkou Jednoho světa na školách je zpracování jednotlivých výukových aktivit včetně všech potřebných materiálů pro realizaci.

Výukové materiály pro základní školy produkuje i společnost Amnesty International. V rámci výuky dobročinnosti jsou učitelům k dispozici internetové stránky www.lidskaprava.cz, kde mají učitelé vlastní sekci. V učitelské sekci jsou učitelům dostupné filmy týkající se dodržování lidských práv, základní právní dokumenty k tomuto tématu, ale také je zde volně ke stažení Metodická příručka, jak pracovat s příběhy menšin ve výuce. Tato příručka pomocí komiksů a konkrétních příběhů učitelům a žákům přibližuje život jednotlivých menšin (nejenom národnostních) v naší společnosti. V závěru příručky jsou uvedené aktivity, které mají u žáků rozvíjet empatii a odstraňovat zažité stereotypy apod. Žáci se v rámci jednotlivých aktivit také naučí, jak pomáhat jednotlivým menšinám, a tím jim usnadnit život v majoritní společnosti. Ani tato příručka není primárně určená pro výuku dobročinnosti, ale mnoho aktivit podporuje u žáků empatii a snaží se rozvíjet k myšlení, jak druhým pomoci. Proto i tuto příručku bych učitelům doporučila jako jeden z vhodných materiálů pro výuku. (Amnesty International, 2016)

V této kapitole je zmíněno pouze malé množství dostupných výukových materiálů k tématu dobročinnosti. Mnoho materiálů poskytují sami učitelé v rámci různých internetových stránek zabývajících se digitálními učebními materiály (např. www.rvp.cz, www.dumy.cz aj.). Nespočet materiálů se dá získat od různých neziskových organizací v rámci jejich kurzů nebo projektů pro školy. Mnoho vlastních materiálů a námětů do výuky si může učitel vymyslet sám. Přestože učebnice občanské výchovy poskytují pouze malý prostor tématu dobročinnosti, v učebnicích etické výchovy a ve výše zmiňovaných publikacích a na internetových stránkách je učitelům k dispozici široké spektrum aktivit. Toto téma není lehké vyučovat, ale pakliže je učitel dostatečně aktivní a nebojí se využívat aktivizačních výukových metod, materiálu je přístupného velké množství. Stačí pouze, když si učitel sám vhodně vybere aktivity a projekty, které vyhovují jemu i samotným žákům.

9. PŘÍPADOVÁ STUDIE

Praktická část diplomové práce je realizována jako případová studie. V této kapitole se proto budu věnovat obecnému objasnění této metody výzkumu a jednotlivým výzkumným postupům, které se dají při případové studii využít.

Případová studie je velmi starou a hojně využívanou výzkumnou metodou při výzkumu sociálních jevů. Ve svém prvopočátku byla případová studie používána především v medicíně a psychologii. Až na počátku 20. století se případová studie začala používat i jako jedna z metod, která obohacuje teoretická východiska jednotlivých oblastí o praktický ráz. V minulém století prošla metoda případové studie jak úpadkem, tak jakýmsi znovuzrozením, a dnes je jednou z nejrozšířenějších metod kvalitativního výzkumu.

Mezi autory zabývajícími se jednotlivými formami výzkumu nepanuje shoda v jednotné definici toho, co je případová studie. Obecně lze ale říci, že smyslem případové studie je velmi podrobné zkoumání a následné porozumění jednomu či více analyzovaným případům. Sběr dat musí proběhnout vždy za co možná nejreálnějších podmínek a pro získání relevantních dat je potřeba využít veškeré dostupné metody jejich sběru. Případová studie nemusí používat pouze výzkumné metody kvalitativního výzkumu, v opodstatněných případech lze použít i metody kvantitativního výzkumu, popřípadě metody kvantitativního a kvalitativního výzkumu dohromady. (Švaříček, 2007)

Případová studie je nejvíce využívána v oblastech etnografie, psychologie a sociologie. V posledních letech se ale mnohem více využívá i při výzkumu pedagogických jevů a procesů. Mezi hlavní pedagogické výzkumné problémy analyzované případovou studií patří: problémoví žáci, školní třída, učitel či celý učitelský sbor, škola jako celek nebo více škol, události odehrávající se ve škole nebo výskyt určitého jevu ve školním prostředí. Případová studie, ať analyzuje kterékoliv z výše jmenovaných problémů, může sledovat pouze jeden konkrétní aspekt problému či se problémem zabývat ve společenském kontextu. Cílem vždy je analyzovaný problém poznat do hloubky a následně porovnání s platnými teoretickými tvrzeními. (Švaříček, 2007 + Hendl, 2008)

Základními typy případových studií jsou: osobní případová studie, studie komunity, studium sociálních skupin, studium organizací a institucí, zkoumání programů, událostí, rolí a vztahů. Osobní případová studie se zabývá výzkumem určitého jevu pouze u jedné osoby. Pozornost je věnována různým postojům, vlivům, ale i minulosti. Pakliže sledujeme zkoumanou osobu celý život, mluvíme o tzv. historii života. Studie komunity zkoumá jednu nebo i více komunit. Ve většině případů jde o komunitu žijící v určité obci,

popřípadě o celou obec. Pro takovéto výzkumné studie se vžil název sociografie. Hlavním cílem tohoto výzkumu je popsat a analyzovat hlavní aspekty života komunity (např. trávení volného času, rodinný život atd.) a jejich vzájemné srovnávání. Případová studie zabývající se studiem sociálních skupin analyzuje jak malé skupiny (např. rodina), tak i větší skupiny (např. kolektiv v zaměstnání). Cílem této studie je zjistit a popsat vztahy ve skupině. Studium organizací a institucí zkoumá: firmy, školy, odborové organizace aj. Hlavními cíly jsou: hledání nejlepšího vzorce chování, zkoumání procesu změn, evaluace aj. Posledním typem případové studie je zkoumání programů, událostí, rolí a vztahů. Tento typ se velkou částí překrývá se studiem organizací i studiem sociálních skupin. (Hendl, 2008)

Případové studie se neliší pouze svým zaměřením a rozdílným výzkumným problémem, ale také svými jednotlivými výstupy. Podle výstupu můžeme případovou studii rozčlenit na čtyři hlavní kategorie. Případová studie deskriptivní je studie, která popisuje konkrétní problém ve výsledných zprávách. V tomto případě se dá hovořit, že výsledkem jsou narativní zprávy, které se zabývají pouze popisem zjištěných výsledků. Případová studie exploratorní se zabývá průzkumem neznámého případu a jeho okolností. Výsledky exploratorního výzkumu slouží jako podklady pro další výzkumy a projekty. Explanatorní studie mají za cíl komplexní vysvětlení případu a objasnění všech spojitostí. Výsledkem je vytvoření zcela nových studií, popřípadě rozvíjení již známých teorií. Poslední variantou je evaluační případová studie, jejímž smyslem je hodnotící analýza zkoumaného případu. (Švaříček, 2007)

Pro případovou studii je charakteristická již přípravná fáze. Když se výzkumník rozhodne použít případovou studii, nemůže spoléhat na náhodný výběr. Vždy se musí jednat o záměrnou volbu výzkumného vzorku, aby hned na začátku výzkumu bylo jasné, že tento vzorek obsahuje dané prvky, jež mají být cílem výzkumu. Při volbě výzkumného vzorku je důležité vzít v úvahu téma, kterému se případová studie bude věnovat. Výzkumným vzorkem může být tzv. unikátní (extrémní) případ, kdy jde o případy, které vykazují určité významné a jedinečné charakteristiky (například šikana). Druhou možností výzkumného vzorku je studie typických (reprezentativních) případů. Cílem tohoto druhu výzkumu je zachycení běžné situace, rozbor stabilních podmínek či tradičních okolností. Nejvíce se studie reprezentativních případů využívá v pedagogickém výzkumu. Další možností je volba tzv. kritických případů. Tento druh studie je opřen o dostatečné množství teoretických výstupů a hlavním cílem je potvrzení, rozšíření či naopak vyvrácení již zveřejněné teorie. Další možností případové studie je tzv. longitudinální případová

studie. Longitudinální případová studie se zabývá pouze jedním případem, ale v průběhu delšího časového horizontu. Výhodou je možné zachycení jednotlivých projevů a jevů v průběhu času, a tudíž stanovení jejich vývoje. Poslední možností případové studie je tzv. mnohonásobná případová studie (mnohopřípadová studie). V této případové studii je kladen důraz na provedení výzkumu na více vzorcích, vždy minimálně na dvou. Výsledky z těchto šetření se následně porovnávají a vytváří se závěrečná zpráva, která obsahuje veškeré zjištěné a vyhodnocené informace. Výběr výzkumného vzorku ale nezávisí pouze na osobě, která výzkum provádí. Vždy je nutné kontaktovat organizaci či lidi, kteří se mají případové studie účastnit a seznámit je s celým průběhem výzkumu a vyžádat si jejich souhlas s účastí na celém průběhu šetření. Pakliže proběhne oboustranný souhlas, měl by výzkumník své rozhodnutí ve své práci vždy objasnit. (Švaříček, 2007)

Případová studie stejně jako jiné výzkumné metody má stanovené své fáze výzkumu. Prvním krokem je určení výzkumného tématu a stanovení základních otázek výzkumu. V této části musí výzkumník stanovit svoji oblast zájmů, vyhledává problematický jev či událost apod. V tomto kroku je důležité stanovení, proč je tento výzkum přínosný a co má být hlavním účelem práce. Druhou fází je výběr zkoumaného případu. Zde výzkumník vybírá již konkrétní případ, který bude zkoumat a také definuje metody sběru potřebných dat. Třetí fází je definování určitých etických či morálních kritérií samotného průběhu výzkumu. V této fázi má výzkumník za úkol seznámit všechny účastníky výzkumu o průběhu výzkumu, o použitých metodách a dodržení principu anonymity. Před samotným zveřejněním výsledků šetření je jakousi slušností protagonisty výzkumu seznámit s tím, co výzkumník sepsal a hodlá dále prezentovat na veřejnosti. Velmi významnou etapu tvoří příprava na sběr dat a samotný sběr dat. Sběr dat tvoří pouze úvodní fázi vypracovávání případové studie. Důležitá je následně fáze analýzy získaných dat a samotná interpretace zjištěných výsledků. Výsledkem celé případové studie je vytvoření výzkumné zprávy. (Hendl, 2008)

Stejně jako každá jiná využívaná výzkumná metoda má i případová studie své přednosti, ale také nedostatky. Mezi hlavní přednosti můžeme zařadit: srozumitelnou interpretaci výsledků šetření i veřejnosti, zachycení unikátních vlastností, jevů, postojů aj., všechny výsledky jsou součástí reálného života a k provedení případové studie není potřeba velký výzkumný tým – postačí samotný výzkumník. Jako hlavní nevýhodu případové studie je možné považovat to, že zjištěné výsledky nelze zobecnit pro širší společnost. Případové studie jsou velmi často ovlivněny subjektivní interpretací dat a zkreslením zaujatostí výzkumníka. (Švaříček, 2007)

„Každá případová studie musí být úplná, vyhledávat a navrhnout alternativní vysvětlení fenoménu a dívat se na něj z různých perspektiv, má obsahovat dostatek popisu získaných dat a v neposlední řadě má čtenáře zaujmout stylem svého zpracování.“ (Hendl, 2008, 113)

9.1. METODOLOGIE VLASTNÍHO VÝZKUMU

Vlastní realizace výzkumu proběhla v několika fázích. V první fázi proběhlo stanovení formy výzkumu, kdy jako nejvhodnější forma byla určena případová studie. Následovalo stanovení hypotéz a výzkumných cílů. Mezi hlavní cíle výzkumu patří:

Hlavní cíle výzkumu:

- 1) Věnují se základní školy výuce dobročinnosti?
- 2) Mají základní školy vymezenou výuku dobročinnosti ve svém školním vzdělávacím programu?
- 3) Zapojují se základní školy do konkrétních dobročinných aktivit?
- 4) Může škola u žáků rozvíjet solidární chování, které má trvalejší charakter?

Po důkladném promyšlení základních cílů této práce jsem zvolila konkrétní metody výzkumu, mezi které jsem zařadila: analýzu dokumentů – konkrétně Školních vzdělávacích plánů a výročních zpráv za poslední školní rok, strukturovaný osobní rozhovor s řediteli základních škol (základní struktura rozhovoru je uvedena v příloze), osobní rozhovor (popřípadě dotazníkové šetření) s učiteli občanské výchovy (taktéž v příloze).

Druhou fází výzkumu bylo získat adekvátní výzkumný vzorek. Tato fáze byla komplikovaná značnou neochotou většiny základních škol. Z tohoto důvodu jsem musela odstoupit od svého prvotního záměru porovnávat pouze školy v okrese Jihlava a srovnávat venkovskou základní školu se školou v krajském městě. Samotný sběr dat proběhl na dvou venkovských školách. Každá základní škola má ale zcela odlišné charakteristiky. Základní a mateřská škola Kněžice má 125 žáků a jedním z jejich výchovných a vzdělávacích cílů je právě prohlubování solidárního chování žáků. Základní a mateřská škola Hořepník je velmi malou školou se 62 žáky. Tento nízký počet vede ke spojování některých ročníků a tím rozvoji spolupráce mezi jednotlivými žáky. Základní škola v obci Hořepník má za jeden z hlavních vzdělávacích a výchovných cílů zodpovědné chování k přírodě a životnímu prostředí. Školy jsou rozdílné i svojí polohou v rámci Kraje Vysočina. ZŠ a MŠ Kněžice se

nachází na hranicích okresu Jihlava a okresu Třebíč. ZŠ a MŠ Hořepník leží v okresu Pelhřimov nedaleko hranic s Jihočeským krajem. Výzkumné šetření bylo provedeno i na jedné základní škole v krajském městě, ale z důvodu požadavku na zachování anonymity budou data hodnocena pouze v obecném přehledu. Zjištěné výsledky tedy nebudou používat konkrétně, nikde nebude použito jméno základní školy, název Školního vzdělávacího programu ani konkrétní jména vyučujících občanskou výchovu. Zjištěné výsledky budou v práci prezentovány pouze při srovnávání jednotlivých škol jako výsledky zjištěné v městské škole.

Sběr dat probíhal po dobu několika měsíců od března 2016 do června 2016. Tato dlouhá frekvence byla způsobena potřebou některé informace ujasňovat a doplňovat v průběhu samotné analýzy a interpretace sebraných dat.

V následujících kapitolách budou detailněji rozebrána získaná data na jednotlivých základních školách a v závěru práce bude provedeno celkové porovnání výuky dobročinnosti a zapojení jednotlivých škol do dobročinných aktivit.

10. ZŠ A MŠ KNĚŽICE

Obecné informace o základní škole

Základní a mateřská škola Kněžice se nachází na hranicích okresu Jihlava a okresu Třebíč. Budova školy je umístěna v centru obce, kde sousedí se školní jídelnou a mateřskou školou. K základní škole patří rozsáhlý areál se zelení a školní zahrada, která je nyní přeměňována na arboretum pro realizaci výuky v přírodě.

Zřizovatelem školy je obec Kněžice, ředitelkou je Mgr. Jana Kružíková. Základní škola má kapacitu 300 žáků, v letošním školním roce školu navštěvuje 125 žáků. Pedagogický sbor je na škole stabilizovaný a zahrnuje mladé učitele – začátečníky, i velmi zkušené pedagogy s mnohaletou praxí. Vzdělávání žáků je realizováno podle Školního vzdělávacího programu s názvem Škola pro všechny.

Základní škola v Kněžicích má mnoho velmi úspěšných žáků, kteří se pravidelně účastní sportovních soutěží a znalostních olympiád, nejenom na okresní úrovni, ale i na úrovních krajských či republikových. Podle slov paní ředitelky mohou tyto úspěchy být dány nižším počtem žáků ve třídě, což umožňuje individuální přístup ke každému žákovi a také nadšením učitelů pro svoji práci.

Hlavním cílem základní školy je posílit spolupráci mezi školou a obcí a školou a jednotlivými rodinami. Tento cíl se škole daří v určité míře naplňovat pomocí různých kulturních aktivit, které škola pro obyvatele Kněžic a okolních vesnic pořádá. Mezi tyto akce patří například: posezení pro seniory, divadelní představení pro mateřskou školu a veřejnost, přání nejstarším obyvatelům obce, adventní trhy a koncerty, kulturní program pro veřejnost při oslavě velikonočních svátků aj. (Kružíková, 2015, ZŠ a MŠ Kněžice 2013, Kružíková, 18. 4. 2016)

Analýza Školního vzdělávacího programu (ŠVP)

Vzdělávání se na základní škole v Kněžicích řídí Školním vzdělávacím programem s názvem Škola pro všechny. Tento vzdělávací program je v platnosti od 1. září 2013 a na jeho vytvoření se podíleli všichni pedagogičtí pracovníci školy.

Téma dobročinnosti, solidarity a pomoci druhým je v tomto vzdělávacím programu zmíněno v několika vzdělávacích oblastech, v průřezových tématech i klíčových kompetencích.

Dobročinnost a empatii rozvíjí kompetence občanské. Ve školním vzdělávacím programu jsou konkrétně zmíněné aktivity, které rozvíjejí občanské kompetence a čímž se u žáků škola snaží rozvíjet solidární chování. Mezi tyto aktivity škola zařadila: setkávání

žáků s tělesně i mentálně postiženými, ekologické aktivity a účast na soutěžích s ekologickým zaměřením, sběr druhotných surovin (papír, byliny, pomerančová kůra...), exkurze do sběrných dvorů. Mezi činnosti, které mohou u žáků rozvíjet empatii, patří aktivity konané pro mateřskou školu nebo vymyšlení speciálních programů společně s dětmi z mateřské školy.

Téma dobročinnosti je na základní škole v Kněžicích vyučováno přímo ve vzdělávacím oboru občanská výchova. Jednou z hlavních kompetencí rozvíjených v tomto vzdělávacím oboru je kompetence sociální a personální, která má za cíl rozvíjet u žáků schopnost vzájemného naslouchání a poskytování pomoci ostatním. Tématu dobročinnosti se na této základní škole věnují ve všech čtyřech ročnících druhého stupně. V šestém ročníku žáci získají základní znalosti v oblasti lidských práv. Důraz není kladen pouze na správné užívání terminologie, ale i na praktickou stránku (dětská práva a jak je chránit). V sedmém ročníku se žáci v rámci tématu lidská setkání věnují lidské solidaritě a jak pomoci lidem, co jsou v nouzi. V osmém ročníku žáci rozvíjejí opět v tématu lidská setkání již získané znalosti v oblasti lidské solidarity a pomoci lidem v nouzi. V tomto ročníku se žáci dobročinnosti částečně věnují i při výkladu tématu diskriminace. V devátém ročníku je cílem žáky seznámit s významnými mezinárodními organizacemi, které se podílejí na humanitární pomoci po celém světě.

Druhým vzdělávacím oborem, který se konkrétněji věnuje dobročinnosti, je zdravotní výchova. Tématu dobročinnosti se žáci věnují v rámci osobnostního a sociálního rozvoje. Během všech čtyř let druhého stupně základní školy žáci rozvíjí své morální schopnosti a dovednosti a učitelé kladou velký důraz na rozvoj správných hodnotových postojů. V šestém, osmém a devátém ročníku se žáci konkrétně zabývají pomáhajícím a prosociálním chováním. Ve zdravotní výchově je velký důraz kladen na praktické vyzkoušení všech získaných znalostí, schopností a dovedností. Proto žáci pravidelně navštěvují organizace, které se zabývají pomocí potřebným. Mezi tyto organizace patří: Stacionář Rolnička v Třebíči (práce s postiženými lidmi), Stacionář pro seniory v Třebíči, Dětský domov se školou v Jihlavě a Dětský domov pro malé děti v Jihlavě.

Třetím vzdělávacím oborem, kde je výrazněji kladen důraz na dobročinnost, je přírodopis. V tomto vzdělávacím oboru je důležité žáky seznámit s možnostmi ochrany přírody a jak i samotní žáci se mohou zapojit do ochrany životního prostředí.

O rozvíjení empatického myšlení a chápání pomoci jako běžné součásti života se snaží učitelé i v ostatních vzdělávacích oborech. V českém jazyce učitelé využívají literárních postav jako správného hodnotového vzoru. V dějepise je zdůrazňována lidská

pomoc v průběhu historie. Ve všech vzdělávacích oborech je kladen důraz na respektování názorů ostatních a utváření správných hodnotových postojů, které mají žákům usnadnit vstup do dospělého života.

Průřezová témata jsou na této základní škole zařazena do výuky ostatních předmětů. Solidaritě, empatii a dobročinnosti je věnována pozornost v průřezových tématech: Osobnostní a sociální výchova a Multikulturní výchova. Ve výuce osobnostní a sociální výchovy je důraz kladen na: pomáhající a prosociální chování, umění najít pomoc při různých životních potížích, umění vcítění se do ostatních. Při výuce multikulturní výchovy získají žáci základní přehled o pojmech týkajících se lidské solidarity. Naučí se rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti a snaží se vymyslet postup, jak začlenit žáky z odlišného kulturního prostředí do kolektivu vlastní třídy. Průřezové téma Environmentální výchova zprostředkovává žákům přímou zkušenost s dobročinnou činností. Žáci se účastní rozmanitých ekologických programů např. Den Země nebo Čistá Vysočina, kdy se sami podílejí svými aktivitami na ochraně místní přírody a životního prostředí. (ZŠ a MŠ Kněžice, 2013)

Jelikož je škola zaměřena na rozvoj spolupráce s širokou veřejností, je i ve školním vzdělávacím programu této spolupráci věnován velký prostor. Jako velký přínos hodnotím účast žáků při konkrétních činnostech, které v žácích rozvíjejí empatii, toleranci k odlišnostem i snahu pomoci.

Dotazníkové šetření pro učitele občanské výchovy

Protože podle RVP je nejvíce prostoru dobročinnosti věnováno v občanské výchově, výzkumná část obsahuje i rozhovor s učitelem občanské výchovy. Z důvodu velkého časového zaneprázdnění paní učitelky na zdejší základní škole, byl tento rozhovor nahrazen dotazníkem s obdobnými otázkami.

Výukou občanské výchovy se na zdejší základní škole zabývá Mgr. Jana Děchtěrenková. Paní učitelka má učitelství občanské výchovy vystudováno a výuce se věnuje více jak dva roky. Při výuce občanské výchovy ve všech ročnících používá učebnice od nakladatelství Fraus. Paní učitelka se ovšem nedrží pouze základního konceptu učebnice, ale pro přípravu jednotlivých hodin využívá i další dostupné materiály. Nejčastěji pracuje s: Pracovními texty pro hodiny Občanské výchovy od nakladatelství Fortuna, dále využívá pracovní listy, které má k dispozici od starších kolegů a materiály dostupné na webových stránkách www.rvp.cz.

Téma dobročinnosti není paní učitelkou v hodinách občanské výchovy hlouběji probíráno, přestože si sama paní učitelka myslí, že toto téma by do hodin zařazeno být mělo. Téma dobročinnosti je zmíněno pouze za pomoci učebnice občanské výchovy, kde není informací mnoho a podle mé vlastní analýzy učebnic jde spíše o okrajovou záležitost. (Mgr. Jana Děchtěrenková, 2016)

Přestože ve Školním vzdělávacím plánu je dobročinnost v občanské výchově zmiňována ve všech čtyřech ročnících druhého stupně, realita vlastního provedení je dosti odlišná. S paní učitelkou se mi nepodařilo podrobněji toto téma rozebrat, ale jedním z hlavních důvodů, proč se výuce dobročinnosti ve svých hodinách nevěnuje je ten, že škola se přímo prakticky do dobročinných aktivit zapojuje, a tím žáci získávají potřebné znalosti a dovednosti, aniž by museli projít nějakým teoretickým výkladem. Jako druhý důvod uvedla, že časová dotace hodin občanské výchovy je velmi malá a považuje za důležitější seznámit žáky s jinými tématy (např. fungování rodiny, lidská práva a osobnostní charakteristiky jedince aj.). Samozřejmě z pohledu jedné paní učitelky nemůžeme vyvozovat žádné hlubší názory, neboť co pedagog, to jiný styl výuky a jiné využívané možnosti a témata. Nízké zapojení tématu dobročinnosti v hodinách občanské výchovy lze možná „přičíst“ malým zkušenostem paní učitelky, kdy hlavním cílem výuky je probrat všechna požadovaná témata v určené časové dotaci.

Rozhovor s ředitelkou školy

V rámci výzkumného šetření byl proveden i strukturovaný rozhovor s paní ředitelkou Mgr. Janou Kružíkovou. Cílem rozhovoru nebylo zjistit naplňování Školního vzdělávacího plánu, či jak moc se učitelé ve svých hodinách dobročinností věnují. Hlavním cílem bylo zjistit, jestli se škola jako celek nějakým způsobem podílí na dobročinných akcích a co je hlavním motivem.

Základní a mateřská škola Kněžice se účastní několika dobročinných akcí. V předvánočním čase sami děti na školním jarmarku prodávají dárkové předměty a získané peníze škola posílá Fondu Sidus, který využívá získané finanční prostředky na financování léčby těžce nemocných dětí. Dále škola podporuje obecně prospěšnou společnost Život dětem. Cílem této společnosti je zajistit kvalitní vybavení dětských oddělení v nemocnicích, stacionářích a dětských domovech. Dlouhodobou spolupráci má škola uzavřenou i se společností CPK-CHRNA, která se zabývá výcvikem koní pro hipoterapii a samotnou hipoterapii. S těmito třemi neziskovými organizacemi spolupracuje škola

pravidelně již více než deset let a jedenkrát za školní rok přeposílá peníze každé výše zmiňované organizaci. Střednědobou dobročinnou akcí je sbírka víček od PET lahví ve vestibulu školy. Tato činnost vznikla ve spolupráci s obcí Kněžice, kdy sami obyvatelé obce požádali školu o podporu při sbírání víček, a tím pomoci konkrétní osobě. U dětí velmi oblíbenou dobročinnou aktivitou je přispívání na adoptované zvířátko. Škola má v ZOO Jihlava adoptovaného psouna prériového. Odměnou za tuto podporu je žákům jeden vstup do zoologické zahrady zdarma, certifikát o adopci a mnoho dárkových předmětů. Děti ze základní, ale i mateřské školy se pravidelně každé dva roky účastní setkání seniorů v obci. Děti zajistí program, občerstvení a malé dárečky pro seniory. Každoročně také žáci vyrábí a sami roznáší vánoční přání obyvatelům starším 70 let.

O zapojení do jednotlivých aktivit vždy rozhoduje sama škola. V případě podpory neziskových organizací se škola zapojila na základě písemné žádosti o pomoc ze strany samotných organizací. Díky vynikající spolupráci a velmi příznivým ohlasům ze strany žáků i rodičů je proto škola do těchto akcí zapojena již více než deset let. Sbírkou PET víček iniciovali sami občané Kněžic a spolupráci se seniory v první fázi zajistila paní vychovatelka ze školní družiny. Sami žáci iniciovali adopci zvířete v zoologické zahradě. Tito žáci ale základní školu již úspěšně dokončili a adopce tento rok vyprší. Dle slov paní ředitelky škola sama se adopci prodlužovat nechystá, ale v případě nadšení a iniciativy ze strany žáků může být znovu realizována.

Výběr jednotlivých podporovaných projektů je vždy cílený. Hlavním kritériem školy je, že pomoc musí putovat těm, kteří jsou v současném světě nejvíce „ohroženi“. Proto se škola účastní projektů na pomoc dětem, seniorům, ale i zvířatům. S organizacemi, se kterými škola spolupracuje, udržuje kontakt. Od jednotlivých fondů získává „dárkové certifikáty“ a možnost účastnit se aktivit, které fondy pořádají. Vždy je také škole sděleno, kam vybrané peníze konkrétně putovaly a co za ně bylo pořízeno. Sbírkou PET víček je vždy pro konkrétní postižené dítě. Z této sbírky má škola zpětnou vazbu ze strany rodičů, kteří se snaží alespoň slovy vyjádřit poděkování za podporu. Pro samotné žáky je nejpříjemnější vyjádření díky a pochval od místních seniorů ihned po uspořádaném setkání. Tyto pochvalné hlasy bývají velmi dojemné a emotivní a jsou účinné i na ty největší „tvrďáky“ z druhého stupně.

Do jednotlivých dobročinných aktivit je vždy zapojená celá základní škola, v některých aktivitách se zapojují i děti z mateřské školy. Jelikož je škola zapojena do dobročinných projektů již delší dobu, sami žáci považují tuto aktivitu již za jakousi tradici a nepřijde jim nic zvláštního na tom, že pomáhají, aniž by byli za svoji pomoc více

ocenění. Učitelství sbor tyto aktivity vítá, jelikož je to zkušenost a schopnost, kterou žáci určitě uplatní v dalším životě, a sezení v lavicích jim tuto zkušenost nevynahradí. Paní ředitelka i ostatní pedagogové vnímají proměnu smýšlení u jednotlivých žáků. „*Děti se učí alespoň „v malém“ nemyslet jen na sebe, svoje zájmy a svůj prospěch, ale vnímají, že kolem jsou lidé, kteří se přes veškerou svoji snahu bez pomoci druhých neobjedou. Uvědomují si, že nikdo z nás nemůže vědět, zda se do podobné situace někdy nedostane buď on, nebo někdo z jeho blízkých, a učí se empatii a správným postojům.*“ (Mgr. Jana Kružíková, 18. 4. 2016)

Dobročinnost je začleněna i v kurikulárním dokumentu školy, ale záleží vždy na samotném učiteli, jak moc do hloubky se bude tématu ve svém předmětu věnovat. Téma dobročinnosti je často zmiňováno před pořádáním konkrétních sbírek či dobročinných akcí především v třídnických hodinách. Na potřebu dobročinnosti jsou žáci upozorňováni i před vánočními svátky či v případě, že se stane nějaká mimořádná událost v České republice či ve světě.

Přestože základní škola v Kněžicích je poměrně malou školou s menším počtem žáků, účastní se dobročinných aktivit v maximálním možném provedení. Bohužel ale nemůže podporovat všechny, kdo o pomoc žádají. Dle slov paní ředitelky se každý školní rok ozvou v průměru tři nové organizace, které žádají o pomoc. Tyto organizace ale škola musí odmítat, jelikož není v jejích silách zajistit kvalitní podporu. (Mgr. Jana Kružíková, 18. 4. 2016)

Závěr

Výzkum na této škole probíhal za velmi příjemné atmosféry. Všude panovala spíše „rodinná“ atmosféra, která byla dána menším počtem žáků a malým učitelstvým kolektivem. Paní ředitelka velmi ochotně přijala moji žádost o provedení výzkumu a ve všem mi byla velmi nápomocná. Vše, co jsme nevyřešily při osobních schůzkách, jsme doladily telefonicky nebo e-mailem. Součástí mé návštěvy na této základní škole byla i prohlídka školy. Při této prohlídce jsem se zaměřovala na to, zdali někde nespátím alespoň nepatrnou zmínku o aktivitách, které by mohly být spjaté s dobročinností. Na chodbách ale nikde nebylo nic znát. Proto jsem se zeptala paní ředitelky, jak jsou žáci o těchto aktivitách informováni, když nikde nevisí žádné plakáty, certifikáty apod. Na moji otázku se mi dostala odpověď, že ve škole preferují osobní komunikaci mezi učiteli a žáky a všechny důležité informace žákům sdělují třídní učitelé. Jediná znatelná zmínka

o zapojení školy do dobročinných aktivit byla ve vestibulu školy, kde se nacházejí nádoby na sběr víček od PET lahví.

Během svého „malého“ působení na této základní škole jsem se utvrdila v myšlence, že nezáleží na tom, jak je škola velká, jestli se nachází ve městě, nebo na vsi, zdali má nejnovější digitální technologie apod., ale že nejdůležitějším aspektem školy jsou pedagogičtí pracovníci. Ve škole byla cítit spolupracující atmosféra jak mezi samotnými učiteli, ale i mezi učiteli a žáky. Přestože se paní učitelka občanské výchovy dobročinnosti ve svém předmětu výrazněji nevěnuje, lidská solidarita je u žáků rozvíjena velmi kvalitně a podle mě tím nejlepším způsobem, který existuje. Žáci jsou sami zapojeni do jednotlivých projektů, pomáhají s vybíráním peněz, připravují jednotlivé výrobky určené k prodeji a získání patřičného finančního obnosu, ale také sami sestavují vystoupení pro místní seniory. Tyto dlouhodobé akce na škole „zdomácněly“ tak, že žáci se jich už neúčastní jako nějaké bezejmenné akce, kterou vymyslí učitelé či vedení školy, ale sami to považují za součást svého působení ve škole a součást svého vlastního života, což je nejlepší efekt, kterého mohou učitelé v této oblasti dosáhnout.

11. ZŠ HOŘEPNÍK

Obecné informace o základní škole

Základní a mateřská škola Hořepník se nachází v okrese Pelhřimov, nedaleko města Pacov. Škola je situována v centru obce, kde sousedí s mateřskou školou. Součástí základní školy je oddělení školní družiny a vlastní školní jídelna. K základní škole patří část pozemku, jenž je využíván pro vyučování pěstitelských prací.

Zřizovatelem školy je obec Hořepník, ředitelem je Ing. Milan Hupka. Základní škola má kapacitu 270 žáků, v letošním školním roce školu navštěvuje 62 žáků. Přestože má škola v Hořepníku více jak staletou tradici (od roku 1776 zde působil učitel, od roku 1881 má Hořepník vlastní školní budovu), v posledních letech se potýká s nedostatkem žáků. Škola je umístěna nedaleko autobusových zastávek, což umožňuje vzdělávat žáky i z okolních obcí. Dojíždějící žáci tvoří zhruba polovinu všech žáků navštěvujících zdejší základní školu. Pedagogický sbor je na škole stabilizovaný a zahrnuje mladé učitele – začátečníky, i velmi zkušené pedagogy s mnohaletou praxí. I na zdejší škole se potýkají s výraznou feminizací učitelského sboru, kdy jediným mužským členem je pan ředitel. Vzdělávání žáků je realizováno podle Školního vzdělávacího programu s názvem Každým rokem o krok dál.

Hlavním cílem školy je zajistit žákům kvalitní všeobecné vzdělání, které je orientované na životní praxi a pro další studium. Škola klade velký důraz na vzdělávání v oblasti ekologie. Dlouhodobě je zapojena do ekologických projektů „Mravenec“ a „M.R.K.E.V“. (ZŠ a MŠ Hořepník 2013 + Hupka, 2015)

Analýza Školního vzdělávacího programu (ŠVP)

Vzdělávání na základní škole v Hořepníku probíhá podle Školního vzdělávacího programu s názvem „Každým rokem o krok dál“. Tento vzdělávací program je v platnosti od 1. září 2013 a na jeho vytvoření se podíleli všichni pedagogičtí pracovníci pod vedením ředitele školy.

Téma dobročinnosti, solidarity a pomoci druhým je v tomto vzdělávacím programu zmíněno v několika vzdělávacích oborech, v průřezových tématech i klíčových kompetencích.

Klíčové kompetence, které mají za cíl v žácích vzbudit solidaritu a ochotu pomáhat bez jakékoliv odměny, jsou: kompetence sociální a personální a kompetence občanské. Tyto dvě klíčové kompetence jsou charakteristické svými základními cíly. Cíle, které se týkají oblasti dobročinnosti, jsou: „*Vytvářet u žáků potřebu projevovat pozitivní city*

v chování, jednání a v prožívání životních situací; rozvíjet vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě“ a „vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem, jejich kulturám a duchovním hodnotám, učit je žít společně s ostatními lidmi.“ (ZŠ a MŠ Hořepník, 2013:5) Školní vzdělávací program stanovuje i základní činnosti, které mají sloužit k naplňování klíčových kompetencí. Činnosti, které u žáků rozvíjejí empatii a snahu pomoci, jsou:

- „učit ohleduplnému a citlivému vztahu k přírodě, lidem, kulturním a etickým hodnotám
- rozvíjet schopnost vcítit se do situací ostatních lidí
- být ohleduplný vůči starým a nemocným lidem (stacionář LADA, domov důchodců, Charita Hořepník)
- pomáhat žákům se specifickými poruchami učení nebo zdravotními problémy
- porozumět odlišnému způsobu života lidí z jiných kultur (multikulturní výchova - Romové), rozvíjení schopnosti empatie (vcítění se do někoho)“ (ZŠ a MŠ Hořepník, 2013: 6)

Téma dobročinnosti je ve Školním vzdělávacím programu přímo zmíněno ve vzdělávacím oboru občanská výchova, nepřímo je zařazeno do přírodopisu a zeměpisu.

Nejvíce je solidarita u žáků rozvíjena v rámci občanské výchovy. V tomto předmětu dochází u žáků k formování vnitřních postojů k důležitým oblastem lidského života a k utváření vztahu žáků ke skutečnému životu. Jelikož jsou vzdělávací osnovy vytvořené podle používaných učebnic, téma dobročinnosti se objevuje v občanské výchově v 6. ročníku při výkladu tématu lidská setkání – podkapitola: solidarita a pomoc lidem v nouzi. V 7. ročníku je dobročinnost rozvíjena při tématu zásady lidského soužití, kdy jsou zmiňovány základní druhy pomoci ostatním. V 9. ročníku je téma dobročinnosti zmíněno v oblasti Globalizace, kdy mají žáci za úkol určit správný druh pomoci při živelných katastrofách, ale i válečných konfliktech či teroristickém útoku.

Určitá forma dobročinnosti je u žáků rozvíjena i při výuce přírodopisu. Zde je jedním z hlavních témat pochopení fungování přírodních jevů v součinnosti s činností člověka. Žáci díky tomuto tématu pochopí, že je velmi důležité, jak se lidé chovají k přírodě a jaké existují způsoby k její ochraně. Při výuce zeměpisu je kladen důraz na respektování přírodních hodnot, lidských výtvorů a podporu ochrany životního prostředí. Učitel zeměpisu se snaží žáky vést k jednání, které je v souladu se zájmem trvale udržitelného rozvoje.

Průřezová témata jsou na této základní škole realizována jako součást ostatních vyučovaných předmětů. Tématu dobročinnosti se žáci věnují při průřezových tématech: Osobnostní a sociální výchova (téma: hodnoty, postoje a praktická etika), Multikulturní výchova (téma: princip sociálního smíru a solidarity) a Environmentální výchova (téma: lidské aktivity a problémy životního prostředí). Protože jsou průřezová témata součástí základních vzdělávacích oblastí, záleží pouze na učiteli, kterým tématům se bude s žáky věnovat a které přenechá jiným kolegům. Výše zmíněná průřezová témata jsou naplněna v těchto vzdělávacích oborech: občanská výchova, dějepis, zeměpis, přírodopis, chemie, fyzika, výtvarná výchova, praktické činnosti.

Rozvíjení správných hodnot a postojů u žáků je zahrnuto ve všech vzdělávacích oborech a je cílem každého pedagoga se o správný rozvoj této oblasti v co největší míře snažit. (ZŠ a MŠ Hořepník, 2013)

Rozhovor s učiteli občanské výchovy

Na této základní škole vyučují občanskou výchovu dvě paní učitelky. Obě paní učitelky jsou aprobované vyučující občanské výchovy a učí občanskou výchovu více jak deset let. Na celém druhém stupni se k výuce občanské výchovy používají učebnice od nakladatelství Fraus.

Paní učitelka Mgr. Marie Šimková vyučuje občanskou výchovu v 6. a 7. ročníku. Z důvodu malého počtu žáků ve třídách jsou hodiny občanské výchovy pro oba ročníky propojené. Kromě učebnic od nakladatelství Fraus využívá paní učitelka, k přípravě na hodinu a v samotných hodinách, vlastní vytvořené pracovní listy a internetové stránky, kde jsou k dispozici přípravy ostatních učitelů. Téma dobročinnosti je rozebíráno pouze v 6. ročníku, kde je zmiňována tzv. pomoc na dálku. Tato kapitola je podle paní učitelky dostatečně zpracována v používané učebnici a není potřeba využívat jiných materiálů od neziskových organizací. Paní učitelka zná některé neziskové organizace, které vytvářejí programy pro základní školy (např. Člověk v tísni a ADRA), ale nikdy se jejich programů se žáky neúčastnila a ani nepoužívá jejich metodické materiály (převážně z důvodu malého počtu žáků na hodině – většina materiálů je koncipována pro klasickou třídu alespoň 20 dětí). (Mgr. Marie Šimková, 8. 6. 2016)

Druhou vyučující občanské výchovy na této základní škole je Mgr. Martina Pavlů, která vyučuje občanskou výchovu v 8. a 9. ročníku. I v tomto případě je hodina občanské výchovy spojená pro oba dva ročníky. Paní učitelka využívá učebnici od nakladatelství Fraus, ale striktně se jí každou hodinu neodrží a práce v hodině není postavena na práci

s učebnicí. Dalšími materiály, které hojně využívá, jsou: učebnice občanské výchovy od nakladatelství SPN (bez doložky MŠMT) a dokumentární filmy zpřístupněné od Člověka v tísni v sekci Jeden svět na školách. Přestože si paní učitelka myslí, že téma dobročinnosti patří do hodin občanské výchovy, ve svých hodinách se tomuto tématu nevěnuje. Svůj přístup zdůvodňuje tím, že se žáci během školního roku sami účastní různých dobročinných aktivit, a proto není až tak podstatná teorie, jelikož mají žáci téma vyzkoušeno v praxi. Paní učitelka má přehled o různých materiálech týkajících se dobročinnosti, které publikují různé neziskové organizace (převážně Člověk v tísni), a v případě nutnosti je schopná zabývat se dobročinností v hodinách občanské výchovy a použít dané materiály. (Mgr. Martina Pavlů, 7. 6. 2016)

Rozhovor s ředitelem školy

Rozhovor s ředitelem ZŠ a MŠ Hořepník, Ing. Milanem Hupkou, proběhl dne 3. 6. 2016 v prostorách základní školy. Cílem rozhovoru bylo zjistit konkrétní aktivity, které škola v oblasti dobročinnosti podniká a jestli je vůbec takto malá škola schopna sama pořádat nějaké dobročinné sbírky.

Základní a mateřská škola Hořepník se účastní několika dobročinných aktivit. Všechny aktivity jsou dlouhodobého charakteru a účast ve většině z nich iniciovali sami učitelé. Některé aktivity jsou realizovány na popud obce či některé z místních organizací. Pro zdejší obyvatele škola pořádá: vánoční koncert, vystoupení na Den matek a představení školního divadla. Tyto akce jsou u místních velmi oblíbené a vždy se žákům dostane velkého množství pochval. Škola nevytváří akce pouze pro obec Hořepník. Jelikož zhruba polovina žáků je dojíždějících, spolupracuje škola i s okolními obcemi. Pro obec Bořetice žáci například nacvičují vystoupení k Mezinárodnímu dni žen. Samotní žáci pomáhají při sběru víček od PET lahví, kdy žáci odevzdávají víčka do předem připravených nádob ve vstupním prostoru školy. Nyní se víčka sbírají pro chlapce Kubu z Rožnova pod Radhoštěm, který potřebuje nový invalidní vozík a příspěvek na léčbu. Žáci se účastní vybírání peněz pro organizaci Liga proti rakovině. Letos se vybraní žáci devátého ročníku podíleli dne 11. května na prodeji žlutých kytiček a rozdávání informačních letáček. Škola také podporuje organizaci Život dětem a Fond Sidus. Zpětnou vazbu poskytují Život dětem, Fond Sidus a Liga proti rakovině, kteří posílají certifikát o darování s informací o vybrané finanční částce. Zpětná vazba z jednotlivých kulturních

vystoupení žáků v obcích Hořepnicka probíhá formou pochval, vyjádření díky nejenom osobně, ale i v místním zpravodaji.

Podpora těchto projektů je celoškolní, třídní nebo se účastní pouze vybraní jedinci. Hlavním smyslem účasti těchto projektů je podpora lidí, kteří jsou v nelehké životní situaci a rozvíjení solidárního smýšlení u žáků. Většina žáků se s elánem a nadšením všech dobročinných aktivit účastní a ráda pomáhá i se samotnými přípravami kulturního vystoupení. Učitelský sbor povětšinou také tyto dobročinné aktivity podporuje, i když ne vždy jsou spokojeni s termínem konání akcí (povětšinou z důvodu zrušení výuky). V jednotlivých hodinách se tématu dobročinnosti věnují učitelé dle svého uvážení. Třídními učiteli bývají připomínány různé konané sbírky a v občanské výchově se učitelé snaží u žáků rozvíjet empatii a vysvětlit, proč je pomoc druhým tak důležitá.

Přestože tato základní škola je počtem žáků na hranicích své existence, do pomoci druhým se zapojuje ve velké míře. Bohužel ne všem organizacím, které žádají o pomoc, může být vyhověno, jelikož škola více aktivit podporovat ani finančně, ani lidsky nezvládne. (Ing. Milan Hupka, 3. 6. 2016)

Rozhovor se žáky

Na této škole se mi podařilo mluvit se žákyněmi, které se 11. května účastnily jako dobrovolnice sbírky Liga proti rakovině. Rozhovor probíhal neformálním způsobem a zajímaly mě hlavně důvody, proč se žákyně do sbírky zapojily, jestli vědí, na jaké konkrétní účely sbírka probíhala, jak se jim podařilo v obci a ve škole prodávat žluté kytičky a jaký dojem na nich celá akce zanechala.

Žákyně se této akce účastnily poprvé, protože vždy se na realizaci této sbírky podílejí žáci devátého ročníku. Žákyně se samy dobrovolně přihlásily, že půjdou prodávat kytičky a vybírat od občanů drobný příspěvek. Hlavním důvodem jejich aktivity bylo zjistit, jestli jsou lidé ochotní přispět a vyzkoušet si práci dobrovolníka. Obě žákyně shodně potvrdily, že v prvopočátku vůbec nevěděly, co je čeká a jak vše bude probíhat. Ve středu 11. května ráno dostaly jenom základní pokyny k celé akci (např. peníze vybírat do zapečetěné kasičky, každému sdělit základní informace, na co přispívá atd.). Jakým způsobem se lidí dotazovat a žádat o příspěvek nikde psáno nebylo, což považovaly za nejtěžší část celého projektu. Vymyslet nějakou pěknou formulaci, kterou by lidi na ulici oslovily, a tím je přiměly zúčastnit se této sbírky. Podle prvotních pocitů prý snad vše zvládly, jak nejlépe uměly, ale než se zbavily studu a získaly odvahu oslovit známé i neznámé, chvíli to trvalo.

Hlavními dojmy, které žákyně získaly, byly:

- 1) ne všichni jsou ochotni přispět
- 2) ne všichni věří v pravost sbírky (přestože měly žákyně trička dané společnosti, certifikát o výběru a použití peněz a zapečetěnou kasičku)
- 3) rozhodně to není jednodušší než se učit ve škole – spíše naopak
- 4) mnoho lidí má tendenci vykládat vám svůj vlastní příběh
- 5) dobrý pocit z toho, že alespoň trochu se podařilo přispět ke zlepšení života onkologických pacientů (rozhovor se žákyněmi 9. ročníku, 13. 5. 2016)

Podle výše zjištěných zkušeností žákyň si myslím, že účast na některé dobročinné aktivitě (jedno jakého charakteru) by se měla stát základním prvkem vyučování na základní škole, neboť tyto zkušenosti obohatí život všech.

Závěr

Výzkum na této základní škole proběhl ve stísněných časových podmínkách. Jako velkou výhodou proto považuji to, že na škole sama působím jako učitelka a mnoho informací mi je známých a jsem ve víru všeho dění. Z tohoto důvodu se mi podařilo i mluvit se žákyněmi, které se účastnily sbírkové akce, aniž bych musela narušovat výuku jiným pedagogům.

Základní škola má velmi malý počet žáků, což prohlubuje vztahy mezi jednotlivými žáky napříč ročníky a samovolně zde vzniká určitá spolupráce. Starší žáci jsou nápomocni mladším žákům, mladší žáci vytváří různé kulturní vystoupení pro starší žáky nebo vyrábí různá přáníčka (např. na Velikonoce, Vánoce atd.). Jako výhodou takto malé školy považuji v oblasti dobročinnosti to, že každý žák si najde svoji úlohu a má možnost se zapojit do veškerých aktivit, kterých se škola účastní či pořádá. Nevýhodou je, že škola nemůže pomoci všem.

Na rozdíl od základní školy v Kněžicích zde je veškeré snažení pomoci druhým veřejně prezentováno. Všechny certifikáty, které škola obdrží, jsou vyvěšeny na nástěnku či vylepeny v prostorách školy. Všechna poděkování a pochvaly jsou žákům sdělovány pomocí školního rozhlasu a i přímo třídními (nebo pořádajícími) učiteli. Škola velmi úzce spolupracuje s obcí a podílí se i na řadě projektů, které se školním prostředím primárně nesouvisí (výsadba zeleně v parku, čištění veřejného prostranství od odpadků, revitalizace zaniklých studánek v okolí aj.).

Přestože pan ředitel uvedl konkrétní dobročinné akce, kterých se škola účastní, zapomněl zmínit nedávnou aktivitu žáků 8. a 9. ročníků. Žáci těchto dvou ročníků

připravili sami, vlastní iniciativou bez pomoci vyučujících, pro mladší ročníky sportovní program k oslavě Mezinárodního dne dětí. Tuto samostatnou činnost bych označila asi jako vrchol dobročinného chování, jelikož žákům dopředu bylo jasné, že odměnou za tuto aktivitu jim bude pouze radost mladších dětí.

12. ZÁVĚR

Hlavním cílem této diplomové práce bylo zjistit, jak moc je téma dobročinnosti součástí výuky na základních školách v České republice. V úvodu práce byly definovány základní termíny používané v oblasti dobročinnosti. Velká část práce se věnovala studiu kurikulárních dokumentů, učebnic a výukových materiálů a možnosti spolupráce základních škol a neziskových organizací. Poslední část práce byla založena na empirickém výzkumu realizovaném přímo na konkrétních základních školách a vycházela ze zjištěných informací, které obsahovaly prostudované materiály.

V základních kurikulárních dokumentech, podle nichž se základní školy při vzdělávání řídí, je dobročinnost zmiňována. Hlavním kurikulárním dokumentem je v České republice tzv. Národní program rozvoje vzdělávání (Bílá kniha). V tomto dokumentu jsou zmiňovány hlavní cíle, které mají jednotlivé základní školy při své výchovné a vzdělávací činnosti naplnit. Jedním z hlavních cílů je i výchova k partnerství, spolupráci a solidaritě v evropské i globalizující se společnosti.

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy vytvořilo konkrétnější program vzdělávání – Rámcový vzdělávací program. I v tomto dokumentu je oblasti dobročinnosti věnován prostor. Solidární chování je u žáků rozvíjeno při naplňování klíčových kompetencí, především kompetencí občanských a sociálních a personálních. V Rámcovém vzdělávacím programu jsou stanoveny konkrétní vzdělávací oblasti a následně vzdělávací obory, které se mají tématu dobročinnosti věnovat. S žáky může učitel toto téma rozvíjet převážně ve vzdělávacím oboru výchova k občanství. Rámcový vzdělávací program stanovuje také tzv. doplňující vzdělávací obory, které škola může do svého vzdělávacího programu zařadit, ale také nemusí. Z doplňujících vzdělávacích oborů se tématu dobročinnosti věnuje nejvíce etická výchova. Každá základní škola musí do své činnosti zařadit také výuku průřezových témat. Prvky dobročinnosti, solidarity, empatie a ochoty pomoci jsou rozvíjeny v těchto průřezových tématech: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova a Environmentální výchova. Každá škola musí při sestavování Školního vzdělávacího programu vycházet z Rámcového vzdělávacího programu, proto by se každá škola měla dobročinnosti věnovat alespoň při výchově k občanství.

Pro učitele občanské výchovy (výchovy k občanství, výchovy demokratického občana...) je k dispozici několik učebnic, které mají potřebnou doložku od Ministerstva

školství, mládeže a tělovýchovy. Ve většině učebnic je téma dobročinnosti alespoň v základní podobě zpracováno. Učitelé, kteří se chtějí tomuto tématu věnovat hlouběji, ale nemusí spoléhat pouze na výše zmíněné učebnice, ale je jim k dispozici několik učebnic etické výchovy a nepřeberné množství výukových a metodických materiálů od jednotlivých neziskových organizací.

Hlavním cílem empirické části práce bylo zjistit, zdali se základní školy tématu dobročinnosti věnují ve výuce či jsou zapojené i do konkrétních výukových aktivit. Přestože se mi podařilo zrealizovat výzkum pouze na venkovských základních školách, mohu tyto výsledky porovnávat i s výzkumem ze základní školy v krajském městě. Jednotlivé dobročinné aktivity, do kterých jsou školy zapojené, se zaměřují především na pomoc dětem. Více osobního přístupu spatřuji na školách venkovských, kde jsou žáci zapojeni do různých akcí, které se odehrávají pro obyvatele obce. Škola ve městě se více účastnila celonárodních sbírek. Všechny školy se ve svých vzdělávacích dokumentech tématu dobročinnosti alespoň v minimální míře věnovaly. Do výuky občanské výchovy ale téma dobročinnosti zapojuje pouze jedna paní učitelka ze všech dotazovaných (i s výzkumem na městské základní škole bylo dotazovaných 5 učitelek). Všechny školy kladou větší důraz na osobní zkušenost žáků než na pouhé „vykládání“ tématu v jednotlivých hodinách. Proto sama škola iniciuje zapojení do různých dobročinných akcí, snaží se v žácích rozvíjet ochotu pomáhat bez jakékoliv odměny. Podle slov ředitelů a ředitelek škol, kde proběhlo výzkumné šetření, se účasti při dobročinných aktivitách na žácích nasmazatelně podepisují a žáci si mnohem více uvědomují, že ne všichni mohou žít kvalitní a „bezstarostný“ život, a proto je jim potřeba zajistit co nejvíce pomoci od ostatních.

Diplomová práce přináší důležité poznatky pro pracovníky ve vzdělávání, ale i pro širokou veřejnost. Téma dobročinnosti není u žáků a pedagogických pracovníků základních škol vnímáno jako něco, co do školy nepatří, ale spíše naopak. Školám se dle mého daří naplňovat kurikulární dokumenty, které vydává Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, a také velmi přirozeným způsobem působit na rozvoj empatického chování u žáků, což je v dnešní době plně globálních problémů velmi důležité.

13. SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Právní předpisy

Zákon č. 198/2002 Sb. O dobrovolnické službě a o změně některých zákonů.

Zákon č. 117/2001 Sb. o veřejných sbírkách a o změně některých zákonů

Občanský zákoník 89/2012 Sb.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: bílá kniha. Praha: MŠMT, 2001. ISBN 80-211-0372-8.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. In: Praha: MŠMT, 2013.

Seznam učebnic a učebních textů se schvalovací doložkou pro základní vzdělávání: platný ve školním roce 2015/2016. In: Praha: MŠMT, 2015.

Školní dokumenty

HUPKA, Milan. Výroční zpráva o činnosti školy ve školním roce 2015/2015. Hořepník, 2015. Dostupné také z:

http://www.zshorepnik.cz/images/skola/dokumenty/vz_2014_2015.pdf

KRUŽÍKOVÁ, Jana. Výroční zpráva o činnosti Základní školy a mateřské školy Kněžice za školní rok 2014- 2015. Kněžice, 2015. Dostupné také z:

<http://www.zsknezice.cz/data/files/vyrocní-zprava-2014-2015-web.pdf>

ZŠ A MŠ KNĚŽICE. Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání: Škola pro všechny. Kněžice, 2013.

ZŠ A MŠ HOŘEPNÍK. Školní vzdělávací program pro základní vzdělávání: Každým rokem o krok dál. Hořepník, 2013. Dostupné také z:

http://www.zshorepnik.cz/images/skola/dokumenty/svp_zshorepnik.pdf

Rozhovory s řediteli a učiteli

Rozhovor s Mgr. Janou Kružíkovou, ředitelka ZŠ a MŠ Kněžice. Kněžice 18. 4. 2016.

Rozhovor s Mgr. Janou Děchtěrenkovou, učitelka OV na ZŠ a MŠ Kněžice, Kněžice, 19. 4. 2016.

Rozhovor s Ing. Milanem Hupkou, ředitel ZŠ a MŠ Hořepník, Hořepník, 3. 6. 2016.

Rozhovor s Mgr. Martinou Pavlů, učitelka OV na ZŠ a MŠ Hořepník, 7. 6. 2016.

Rozhovor s Mgr. Marií Šimkovou, učitelka OV na ZŠ a MŠ Hořepní, 8. 6. 2016.

Rozhovor se žákyněmi 9. ročníku, ZŠ a MŠ Hořepník, Hořepník, 13. 5. 2016

Učebnice a výukové materiály

BROM, Zdeněk. *Občanská výchova 7: pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-879-0.

ČERNÁ, Monika. *10krát s MKV: metodické listy pro výuku multikulturní výchovy dle osobnostního přístupu*. Praha: Člověk v tísni, 2010. ISBN 978-80-87456-07-1.

GINTEROVÁ, Hana a Světlana HAJDINOVÁ. *Etická výchova: 8-9*. Ilustrace Alena Legierská. Praha: Národní institut pro další vzdělávání, 2014. ISBN 978-80-87449-57-8.

JANOŠKOVÁ, Dagmar, Monika ONDRÁČKOVÁ a Dagmar ČÁBALOVÁ. *Občanská výchova 7: Rodinná výchova 7 : příručka učitele pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2004. ISBN 80-7238-326-4.

JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Občanská výchova 8: Rodinná výchova 8 : pro základní školy a víceletá gymnázia*. 2., aktualiz. vyd. Plzeň: Fraus, 2011-. ISBN 978-80-7238-317-7.

JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Občanská výchova 9: Rodinná výchova 9 : pro základní školy a víceletá gymnázia*. 2., aktualiz. vyd. Plzeň: Fraus, 2013-. ISBN 978-80-7238-999-5.

JANOŠKOVÁ, Dagmar. *Občanská výchova 6: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2012-. ISBN 978-80-7238-397-9.

LAICMANOVÁ, Antonie. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 9. ročník základní školy a kvartu víceletého gymnázia*. 1. vyd. Brno: Nová škola, 2012. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-404-8.

LUNEROVÁ, Jitka, Radim ŠTĚRBA a Monika SVOBODOVÁ. *Výchova k občanství: [učebnice pro 8. ročník]*. 3., aktualiz. vyd. Brno: Nová škola, 2014. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-542-7.

LUNEROVÁ, Jitka, Radim ŠTĚRBA a Monika SVOBODOVÁ. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 7. ročník základní školy a sekundy víceletého gymnázia*. Brno: Nová škola, 2010. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-117-7.

NÁDVORNÍK, Ondřej a Andrea VOLFOVÁ (eds.). *Společný svět: příručka globálního rozvojového vzdělávání*. Praha: Člověk v tísni - společnost při ČT, 2004. ISBN 80-903510-0-X.

NAVRÁTILOVÁ, Marie, Hana BRICHOVÁ a Marcela MATĚJCOVÁ. *Etická výchova: 6-7*. Ilustrace Roman Bureš. Praha: Národní institut pro další vzdělávání, 2014. ISBN 978-80-87449-56-1.

SKÁCELOVÁ, Jana a Lenka MRÁZOVÁ KRAJÍČKOVÁ. *Výchova k občanství: doporučujeme pro 6. ročník základní školy a primy víceletého gymnázia*. 1. vyd. Brno: Nová škola, 2008. Duhová řada. ISBN 978-80-7289-099-6.

SVOBODOVÁ, Monika, Jitka LUNEROVÁ a Radim ŠTĚRBA. *Etická výchova: pro 2. stupeň ZŠ*. Brno: Edika, 2013. ISBN 978-80-266-0384-9.

URBAN, Michal a Tereza KRUPOVÁ. *Občanská výchova 8: pro základní školy a víceletá gymnázia: [nová generace]*. 1. vyd. Plzeň: Fraus, 2013. ISBN 978-80-7238-899-8.

URBAN, Michal, Tomáš FRIEDEL, Tereza KRUPOVÁ, Dagmar JANOŠKOVÁ a Monika ONDRÁČKOVÁ. *Občanská výchova 9: pro základní školy a víceletá gymnázia*. 1. vydání. Plzeň: Fraus, 2014. ISBN 978-80-7489-012-3.

VALENTA, Milan, Oldřich MÜLLER a Ivana HAVLÍNOVÁ. *Občanská výchova 6: pro 6. ročník základní školy a odpovídající ročník víceletých gymnázií*. 1. vydání. Ilustrace Lukáš Urbánek. Úvaly: ALBRA spol. s r.o., 2015. ISBN 978-80-7361-097-5.

Výchova k občanství: učebnice pro 6. až 9. ročník ZŠ. Hradec Králové: Gaudeamus, 2012. ISBN 978-80-7435-188-4.

Živá knihovna v komiksech: METODICKÁ PŘÍRUČKA: JAK PRACOVAT S PŘÍBĚHY MENŠIN VE VÝUCE[online]. Brno: Amnesty International, 2016 [cit. 2016-06-09].

Dostupné z: http://www.lidskaprava.cz/uploads/11_Aktuality/Piruka-web-final-mal.pdf

Akademické práce

HAUMEROVÁ, Pavla. Dobrovolnictví jako přirozená součást života: bakalářská práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2007. 73 l., 8 l. příl. Vedoucí diplomové práce Mgr. Lenka Gulová, Ph.D.

HROUZKOVÁ, Martina. *Fenomén dárcovství*. Zlín, 2013. Diplomová práce. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. Vedoucí práce Prof. PhDr. Pavel Mühlpachr, Ph.D.

VOLKAVA, Yuliya. *Faktory ovlivňující darování fyzických osob*. Praha, 2007. Bakalářská práce. VŠE. Vedoucí práce Ing. Barbora Slintáková, Ph.D.

Literatura

BARÁT, Juraj a kol. *Čítanka pre pokročilé neziskové organizácie: pre všetkých ľudí z neziskových organizácií, podnikateľských subjektov, štátnej správy i samosprávy, ktorí chcú lepšie rozumieť tretiemu sektoru a hľadať príležitosti na spoluprácu*. Vyd. 1. Bratislava: Centrum prevencie a riešenia konfliktov, 2000, 307 s. ISBN 80-968095-3-9.

BARTOŠOVÁ, Zuzana: *Průvodce firemní filantropií*. Praha: Fórum dárců, o. s., 2006, 38 s. ISBN 80-902965-5-6.

BOUKAL, Petr et al.: *Fundraising pro neziskové organizace*. První vyd. Praha: Grada Publishing, a.s., 2013, 264 s. ISBN 978-80-247-4487-2.

BŘÍZOVÁ, Bohdana. Dobrovolnictví: studijní opora k předmětu. In: *Zdravotně sociální fakulta: Jihočeská univerzita* [online]. České Budějovice: ZSF JCU, 2016 [cit. 2016-03-19]. Dostupné z: http://www.zsf.jcu.cz/cs/katedra/katedra-pravnich-oboru-rizeni-a-ekonomiky/import/czv/studijni_materialy-dokumenty/dobrovolnictvi

DLOUHÁ, Regína, Zuzana JEŽKOVÁ a Milan CAHA. *Dobrovolnictví a dárcovství*. 1. Praha: ICN, 2001.

DOLEŽALOVÁ, Antonie. *Ekonomie, filantropie, altruismus: úvod do studia*. Vyd. 1. Praha: Oeconomica, 2008. 148 s. ISBN 978-80-245-1471-0.

DUROZOI, Gérard a André ROUSSEL. *Filozofický slovník*. První. Praha: EWA Edition, 1994. ISBN 80-85764-07-5.

FRIČ, Pavol a kol. *Dárcovství a dobrovolnictví v České republice: výsledky výzkumu NROS a AGNES*. Vyd. 1. Praha: Agnes: NROS, 2001. 115 s. ISBN 80-902633-7-2.

FRIČ, Pavol a Tereza POSPÍŠILOVÁ. *Vzorce a hodnoty dobrovolnictví v české společnosti na začátku 21. století*. Praha: Agnes, 2010. ISBN 978-80-903696-8-9.

FRIČ, Pavol a Martin VÁVRA. *Tři tváře komunitního dobrovolnictví: neformální pomoc, organizovaná práce a virtuální aktivismus*. Praha: Agnes, 2012. ISBN 978-80-903696-9-6.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, *Základní přístupy kvalitativního výzkumu: Případová studie*. s. 102-115. ISBN 978-80-7367-485-4.

HLOUŠEK, Jan – HLOUŠKOVÁ, Zuzana: *Ziskávání zdrojů na aktivity NNO působící v sociální oblasti*. Vyd. první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2011, 158 s. ISBN 978-80-7435-121-1.

HUBINKOVÁ, Zuzana. *Psychologie a sociologie ekonomického chování*. Vyd. 1., Praze: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1593-3.

ILO: Manual on the measurement of volunteer work. Genève, Switzerland: International Labour Office, 2011.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2001. 285 s. ISBN 80-7178-535-0.

MACHÁLEK, Petr – NESRSTOVÁ, Jitka: *Základy fundraisingu a projektového managementu*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 111 s. ISBN 978-80-210-5518-6.

MLČÁK, Zdeněk a Helena ZÁŠKODNÁ. *Prosociální charakteristiky osobnosti dobrovolníků*. Vyd. 1. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2013. ISBN 978-80-7464-462-7.

SVOBODA, František. *Ekonomika daru, dar a jeho reflexe v ekonomické teorii. Politická ekonomie*. Masarykova univerzita. 2010

ŠORMOVÁ, Lucie a Alžběta KLÉGROVÁ. *Dobrovolnictví*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, 24 s. ISBN 80-86991-68-7.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, *Designy kvalitativního výzkumu: Případová studie*. s. 96-112. ISBN 978-80-7367-313-0.

TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002, 149 s. ISBN 80-7178-514-8.

TOŠNER, Jiří a Olga SOZANSKÁ. *Dobrovolníci a metodika práce s nimi v organizacích*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-178-6.

Internetové zdroje

ADRA. Základní školy. [online]. Praha, 2014 [cit. 2016-05-12]. Dostupné z: <http://www.adra.cz/opravdovysvet/nabidka-pro-skoly/zakladni-skoly>

ČLOVĚK V TÍSNI. *Varianty* [online]. 2016 [cit. 2016-05-12]. Dostupné z: www.varianty.cz

ČLOVĚK V TÍSNI. *Jeden svět na školách* [online]. Praha: Člověk v tísni, 2015 [cit. 2016-05-12]. Dostupné z: <https://www.jsns.cz>

FÓRUM DÁRCŮ. *Dárcovská DMS* [online]. Praha: Fórum dárců / Czech Donors Forum, 2016 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: <http://www.darcovskasms.cz/>

FOKUS Vysočina. *FOKUS Vysočina* [online]. Havlíčkův Brod:, 2016 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.fokusvysocina.cz/>

HÁLEK, Vítězslav. *Nákupní chování spotřebitelů* [online]. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2016 [cit. 2016-06-14]. Dostupné z: <http://halek.info/www/prezentace/marketing-cviceni4/mcvc4-print.php?projection&l=05>

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Vývoj legislativní úpravy dobrovolnictví v zahraničí a v České republice. [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/vyvoj-legislativni-upravy-dobrovolnictvi-v-zahranici-a-v-ceske-republice.aspx>

MINISTERSTVO VNITRA ČESKÉ REPUBLIKY. Informace o novele zákona o dobrovolnické službě. [online]. Praha: Ministerstvo vnitra České republiky, 2015 [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/informace-o-novele-zakona-o-dobrovolnicke-sluzbe.aspx>

NADACE SIRIUS. Postoje k problematice dárcovství. *POMÁHÁME DĚTEM, KTERÉ NEMĚLY V ŽIVOTĚ ŠTĚSTÍ* [online]. Praha: Nadace Sirius, 2010 [cit. 2016-03-21].

Dostupné z: <http://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/postoje-cechu-k-darcovstvi-pruzkum-median.pdf>

NADACE MEZINÁRODNÍ POTŘEBY. Děti k dálkové adopci. [online]. Česká Třebová, 2014 [cit. 2016-05-12]. Dostupné z: <http://mezinarodni-potreby.cz/chci-prispet/adopce>

NEZISKOVKY.CZ. O neziskových organizacích. [online]. Praha: Nadace Neziskovky.cz, 2016 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z:

http://www.neziskovky.cz/clanky/511_538/fakta_neziskovky-v/

NEZISKOVKY.CZ. Výzkum veřejného mínění pro Fórum dárců. [online]. Praha: Neziskovky.cz, 2005 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z:

http://www.neziskovky.cz/data/vyzkum_veřejneho_minenitxt8542.pdf

NEZISKOVKY.CZ . Katalog neziskovek. [online]. Praha: Neziskovky.cz, 2016 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.neziskovky.cz/katalog/3/>

PESTVYS.CZ. *Pěstounské rodiny kraje Vysočina* [online]. Nová Cerekev., 2016 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z: <http://www.pestvys.cz/o-nasi-organizaci/>

ROZVOJOVKA. *Rozvojovka* [online]. Praha: Člověk v tísni, 2011 [cit. 2016-06-14].

Dostupné z: <http://www.rozvojovka.cz/neziskovy-sektor-a-rozvojova-spoluprace>

ROZVOJOVKA. Co nabízíme. [online]. 2016 [cit. 2016-05-12]. Dostupné z:

<http://www.rozvojovka.cz/co-nabizime>

SDRUŽENÍ KRAJINA [online]. Žďár nad Sázavou: 2016 [cit. 2016-03-26]. Dostupné z:

<http://www.sdruzenikrajina.cz/>

14. PŘÍLOHY

Strukturovaný rozhovor s řediteli základních škol

- 1) Podnikáte nějaké dobročinné aktivity na vaší škole? *(může jít o sbírku PET víček pro vozíčkáře, adopce na dálku, ale i vystoupení pro seniory aj...)*
- 2) Jaké konkrétně? *(poprosím o všechny aktivity i s konkrétní organizací, které je zaštituje)*
- 3) Kdo inicioval zapojení do těchto aktivit?*(zdali šlo o nápad žáků, učitelů nebo nabídku dané organizace)*
- 4) Jsou tyto aktivity dlouhodobého či krátkodobého rázu?*(věnujete se jim již po několik let nebo je to akce pouze na jeden školní rok)*
- 5) Proč podporujete zrovna tyto aktivity?
- 6) Jaké konkrétní důvody vás vedly k připojení se k dobročinným aktivitám realizovaným na vaší ZŠ?
- 7) Účastní se těchto aktivit celá škola nebo pouze konkrétní ročník či skupina žáků?
- 8) Jak vnímají tyto aktivity žáci a učitelský sbor?
- 9) Přišli někdy žáci sami s návrhem zapojit se do nějakého dobročinného projektu?
(pakliže ano, do jakého projektu)
- 10) Vnímáte vy jako ředitel/ka školy nějaké „dopady“ na žáky?
- 11) Věnujete se dobročinnosti i v rámci výuky? Např. v občanské výchově či jiných předmětech?

12) Oslovují vás konkrétní organizace či lidé s žádostí o podporu či pomoc? *(pokliže ano, které to jsou a co žádají)*

13) Máte zpětnou vazbu z míst, kam putuje vaše pomoc?

6) Myslíte si, že téma dobročinnosti patří do hodin občanské výchovy?

a) ano b) ne

7) Znáte některé neziskové organizace, které se věnují dobročinnosti (dárcovství či dobrovolnictví) a připravují materiály či programy pro školy?

a) ano b) ne

Pakliže ano, napište které.

8) Pracujete v hodinách či při vlastní přípravě s materiály od neziskových organizací zabývajících se dobročinností (dárcovstvím či dobrovolnictvím)?

a) ano b) ne

Pakliže ano, které materiály využíváte pravidelně?

9) Spolupracovali jste někdy přímo s těmito organizacemi?

a) ano b) ne

Pakliže ano, napište, jak spolupráce probíhala?

10) Spatřujete ve výukových materiálech (učebnice, internetové materiály, materiály od neziskových organizací apod.) týkajících se občanské výchovy nějaké nedokonalosti v oblasti dobročinnosti?

a) ano b) ne

Pakliže ano, co vám schází, co považujete za konkrétní problém?

Děkuji za vyplnění dotazníku.